



SLOVENČINÁRI

Časopis
Spoločenstva učiteľov
a priateľov slovenčiny

1. číslo
Máj 2018
I. ročník

SLOVENČINÁRI

časopis Spoločenstva učiteľov a priateľov slovenčiny

Číslo: prvé

Mesiac: máj

Ročník: prvý

Redakčná rada:

PaedDr. Mária Beláková, PhD. (Katedra slovenského jazyka a literatúry, Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity)

PhDr. Eva Dodeková (Základná škola, Bukovina, Turzovka)

Mgr. Lýdia Ferdinandiová Fecaninová (Stredná odborná škola Jána Bocatia, Košice)

Mgr. Gabriela Kratochvílová (Spojená katolícka škola na Farskej ulici, Nitra)

PhDr. Ján Papuga, PhD. (Základná škola s materskou školou na Riazanskej ulici, Bratislava)

Grafika:

Obálka: Dominika Kukučková

Zalomenie: PhDr. Ján Papuga, PhD.

Kontakt:

E-mail: spolocenstvo.slovincinari@gmail.com

FB: Spoločenstvo učiteľov a priateľov slovenčiny

Informácie pre autorov:

Vaše príspevky posielajte emailom na adresu časopisu v programe MS Word - typ písma: Arial Narrow, veľkosť písma 12; riadkovanie: jednoduché. Za svojím príspevkom uveďte zoznam použitej literatúry v abecednom poradí v súlade s platnou bibliografickou normou (v prípade, že ste ho využili). Odkaz na bibliografický zdroj v texte zapisujte formou poznámok pod čiarou. Rozsah príspevku sa neurčuje. Abstrakt a resumé sa nevyžaduje. Váš príspevok autorizujete menom, priezviskom, akademickým titulom, názvom a adresou pracoviska a vašim e-mailom. Súčasťou textu môžu byť aj fotografie, tabuľky, grafy a pod. V literárno-kultúrnej prílohe je možné publikovať aj výtvarné práce. Redakčná rada si s vedomím prispievateľa vyhradzuje právo upraviť alebo skrátiť niektoré príspevky, príp. príspevok neuverejniť. Za zaslané príspevky vám vopred ďakujeme.

Informácia pre inzertentov:

V prípade záujmu o inzerciu nás kontaktujte prostredníctvom e-mailu.

Spoločenstvo učiteľov a priateľov slovenčiny © 2018

Obsah

D	Dialog s danielom hevierom.....	1
M	Metóda CLIL vo vyučovaní materinského jazyka v základných školách (stratégia scaffolding).....	4
L	Lingvistické perspektívy a aplikačné anachronizmy vo vyučovaní slovenčiny – výzva alebo rezignácia.....	10
N	Na krídlach literatúry.....	16
J	Jostein Gaarder: Anna (príbeh o klíme a životnom prostredí).....	17
K	Knižný freezing.....	21
K	Keď nás frazeológia baví (návrh prípravy vyučovacej hodiny).....	22
K	Ktorá literárna postava si? (tvorivé opakovanie literatúry).....	27
C	Charlieho malé tajomstvá.....	29
„R	„Radšej milovať kus h***a, ako nemilovať vôbec“.....	29
M	Moje skvelé jedlo.....	31
A	Antigona stále nadčasová.....	32
O	O testovaní.....	34
T	Testovanie a laická verejnosť.....	38
P	Pripomienky k testovaniu 2018 pre ministerku.....	41
H	Hodnotenie 2.0.....	47
S	Singapur verzus testovanie PISA na Slovensku.....	52
Z	Zámená.....	54
P	Pedagogickí hrdinovia (2. ročník konferencie Komenského inštitútu, Živica).....	58
R	Rok 2018 bohatý na výročia míľnikov slovenského národa staršie viac ako poldruha storočia.....	59
I	Informatórium.....	62

Úvodník

Vážení slovenčinári, slovenčínárky, priatelia slovenčiny, učitelia, žiaci, študenti a rodičia,

predstavujeme vám 1. číslo časopisu *Slovenčinári*, ktorý pripravuje (zatiaľ) neformálne združenie Spoločenstvo učiteľov a priateľov slovenčiny (zároveň FB skupina). Rozhodli sme sa stvoriť nový časopis, v ktorom sa nebudeme snažiť o vysokú mieru akademizmu, otvárame sa textom, ktoré budú pragmatické, zaujímavé, popularizačné, overené skúsenosťou. Samozrejme, veľmi sa potešíme aj tomu, keď si v našom periodiku nájdú miesto aj vedecké články. Na rozdiel od iných predmetových periodík sme otvorení aj problematike, ktorá nemusí súvisieť iba s vyučovaním slovenčiny. Prečo? Pretože náš predmet súvisí aj so všeobecnými otázkami vyučovania, podmienok vyučovania a pedagogiky. Radi budeme publikovať texty aj od laikov, priateľov slovenčiny, študentov, prípadne rodičov, čoho dôkazom je aj 1. číslo. Cieľom je vytvárať a otvárať prostredníctvom publikovaných textov a diskusií komplexný pohľad na vyučovanie slovenčiny, príp. pohľad na vyučovanie vôbec, ktorý je dôsledkom dlhodobého zlého nastavenia fungovania súčasného výchovno-vzdelávacieho procesu. Chceme začať konštruktívnu a zrozumiteľnú diskusiu o SJL bez zbytočného teoretizovania a nekonečnom koncipovaní reforiem. Či si niekto našu alternatívu vypočuje, zostáva otázkou perspektívy nového časopisu.

Jednotlivé texty časopisu budú usporiadané do rubrik. V aktuálnom čísle v rámci rubriky *Dialóg* si nájdete rozhovor so známou osobnosťou slovenčiny a literatúry, s Danielom Hevierom. Rubrika *Pohľady vedy* reprezentuje text o vyučovaní jazykov CLIL metódou a článok z konferencie Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra o kodifikácii, jazykovej kultúre a vyučovaní. Veľa očakávame od časti *Námety a inšpirácie*, v ktorej privítame nápady z vyučovania pre ostatných pedagógov s cieľom pomôcť rozvíjať jazykovo-literárne zručnosti žiakov - iným a overeným spôsobom. V tomto čísle nájdete inšpirácie na prácu s literárnou zložkou predmetu SJL a text o frazeológii. V rubrike *Pramene* plánujeme uvádzať literatúru, multimédiá, divadelné predstavenia, ktoré neraz efektívne a príťažlivo dopĺňajú naše rozhlady, vedomosti a rozširujú repertoár materiálov, textov a pomôcok na vyučovanie slovenčiny. V 1. čísle nájdete 3 literárne pramene a pozvanie na nové spracovanie Antigony v SND. Výrazný priestor časopisu venujeme testovaniu, ktoré každý rok vyvolávajú rôzne kontroverzie, napriek snahám mnohých slovenčinárov ponúkať NÚCEM-u podnety na zlepšenie. Rubrika *Anketa* ponúka názory na tzv. pridanú hodnotu testovania, rubrika *Iniciatíva* zachytáva komunikáciu medzi členkou Spoločenstva a NÚCEM-om o tom, že sa sporné testovanie čoraz viac stáva ojedinelým kritériom hodnotenia škôl, čo znepríjemňuje prácu nejedného slovenčinára. V rámci tejto rubriky sme uviedli aj list, ktorý sme spísali k testovaniu 2018, a na základe ktorého boli PhDr. Ján Papuga, PhD. a Mgr. Gabriela Kratochvílová účastníkmi rokovania s ministerstvom školstva. Rubrika *Škola v kontexte* zachytáva texty, ktoré nemusia priamo súvisieť iba so slovenčinou. V tomto čísle nájdete text rodiča Petra Mráza, ktorý na našej FB skupine dáva čoraz viac provokatívnych otázok. Áno, mnohých učiteľov poburujú. No veľkú časť inšpiruje minimálne tým, že sa nad jeho „vŕtaním“ zamyslia. Jeho text je o hodnotení žiakov. Okrem toho ponúkame pohľad učiteľky matematiky na to, či sú naozaj naše deti také slabé v testovaní PISA porovnaním s... viac v článku. Pravidelnou rubrikou bude aj časť *Jazyk a reč*, kde ponúkneme niečo ako jazykovú poradňu, preferujúc však pragmatickejší prístup, ktorý sa neraz zdá byť v protipóle s kodifikáciou. V prvom čísle píšeme o niektorých zámenách. Rubriky *Stalo sa* a *Informatórium* budú informovať o zaujímavých minulých a budúcich udalostiach, aktivitách, zámeroch či podujatiach.

Aj na pripomenutie Štúrových Slovenských národných novín prikladáme k nášmu časopisu literárno-kultúrnu prílohu *Umka*. Rozširujeme jej prívlastok o kultúrny rozmer i preto, že sa nebránime publikovaniu aj iných druhov umenia. Prezentať svoje umelecké texty či iné diela môžu v tejto prílohe učitelia, žiaci i rodičia. Jednoducho každý, kto sa venuje tvorivej činnosti. Jedinou podmienkou je napísať niekoľko slov k svojmu dielku alebo dielu, drobnú anotáciu. Využite teda možnosť vlastnej prezentácie alebo prezentácie svojho pracoviska.

Prvé číslo časopisu bude prieskumné, s cieľom zistiť záujem čitateľov i autorov o takéto periodikum. Na základe toho sa rozhodneme aj o periodicite. Časopis bude mať výlučne elektronickú podobu, je bezplatný. Nájdete ho v skupine Spoločenstva, no sprostredkujeme ho aj slovenským školám. Ak sa dočkáme pozitívnych ohlasov a záujmu slovenčinárov, ďalšou metou bude organizovanie celoslovenskej konferencie.

Vyzývame záujemcov o publikáciu, aby nám svoje príspevky v elektronickej podobe posielali na e-mail *spolocenstvo.slovincinari@gmail.com*. Potešíme sa nielen rôznym námetom, nápadom, ale i konštruktívnej kritike. Radi privítame aj záujemcov o členov v redakčnej rade.

Veríme, že sa Slovenčinári, časopis Spoločenstva učiteľov a priateľov slovenčiny, stane mienkotvorným médiom v našom predmete a otvorí postupom času nové možnosti a perspektívy riešenia nášho predmetu a vyučovania vôbec. Na naplnenie tohto zámeru potrebujeme aktívnych, tvorivých a odvážnych slovenčinárov, ktorí nám pomôžu pripraviť každé ďalšie číslo.

Prvé číslo časopisu Slovenčinári vychádza 17. mája 2018, práve v deň narodenia slovenského spisovateľa Martina Kukučina (1860 - 1928), ktorý bol predstaviteľom slovenskej realistickej poviedky a priekopníkom slovenského realistického románu s exotickými motívami. Týmto číslom si chceme pripomenúť pamiatku tohto nášho majstra slova, ktorého diela sa zapísali do dejín slovenskej literatúry, do srdc mnohých súdobých i dnešných čitateľov.

PhDr. Ján Papuga, PhD., člen redakčnej rady

DANIELOM HEVIEROM

"MUSÍME VYTVORIŤ CELKOM NOVÝ KONCEPT VÝCHOVY A VZDELÁVANIA"

Daniela Heviera slovenčinárom, ale ani žiakom či rodičom netreba zvlášť predstavovať, keďže tvorí literatúru, na ktorej sme vyrastali. Hoci je známy predovšetkým ako spisovateľ literatúry pre deti a mládež, nie menej je zaujímavá a významná jeho tvorba pre dospelých čitateľov - samozrejme, aj tá je čitateľná a atraktívna pre mladú generáciu. Človek, ktorý je v súčasnosti aktívny, nielen v literatúre, ale aj v šírení moderných myšlienok o vyučovaní a školstve vôbec, cestuje so svojim programom po celom Slovensku a ukazuje žiakom i učiteľom nové cesty vzdelávania. Básnik, prozaik, dramatik, textár, vydavateľ, rečník, laureát Krištáľového krídla a aktívny člen nášho Spoločenstva učiteľov a priateľov slovenčiny poskytol interview do prvého čísla časopisu Slovenčinári.

Pán Hevier, dva muzikály, prednášky, vyučovanie na základných školách, písanie a prezentácia kníh, občiansky aktivizmus... Ako sa toto všetko dá stíhať? Odkiaľ beriete motiváciu a vzápätí energiu? Najmä v zložitom kontexte súčasného Slovenska.

Mám toho ešte oveľa viac, a preto nestíham. Som taký typ, že musím mať rozrobených 20 vecí, aby som aspoň dve dokončil. Mojou motiváciou je úsilie poraziť čas a zabudnutie prácou a výsledkami tejto práce - knihami, obrazmi, pesničkami, stretnutiami s ľuďmi vrátane detí a mladých ľudí. Od nich získavam energiu, ktorá mi tak často chýba.

Muzikál Povolanie pápež je pravidelne vypredaný. Muzikál Frida má takisto úspech. Ako sa renomovaný spisovateľ dostane k muzikálu? Ako sa spisovateľ, čo píše lyriku a epiku dostane k dráme?

Mal som to šťastie, že som bol pri muzikáloch hneď po revolúcii. Ponovembrový riaditeľ Novej scény Ľubo Roman ma oslovil, či by som nechcel prebásniť Evanjelium o Márii, ktoré odštartovalo zlatú éru muzikálov v tomto divadle. Potom nasledoval Beatles so skupinou Backwards. Aj ďalšie muzikály som dostal ako objednávku z divadiel. Bola to skvelá práca, pretože som tímový hráč, rád sa podriaďujem spoločnej myšlienke a rád vytváram synergiu s ďalšími tvorcami diela.

V súčasnosti pre deti a žiakov našich škôl prezentujete s veľkým úspechom projekt Chymeros. Radi by sme vám ponúkli priestor na to, aby ste svoj projekt prezentovali práve v 1. čísle nášho časopisu. Čo je cieľom tohto projektu, ako ste k nemu dospeli, aké bude mať pokračovanie?

Chymeros je niečo medzi skautingom, geocachingom, zbieraním pokémonov a pottermániou. Minule mi to v Šenkviaciach definoval jeden piatok, keď zvolal: Teda je to univerzum? Áno, je to rozvetvený svet, ktorý sa odohráva v knižkách, pesničkách, repoch, móde a dizajne, komiksoch, divadelných predstaveniach, hudobných klipoch, aplikáciách, ale aj na internete alebo v letnom tábore. Také knihy som rád čítal ako dieťa a vlastne ich milujem dodnes: knihy, ktoré vás vtiahnu do svojho labyrintu a vojdú do vášho života. Pozývam všetkých detských i dospelých záujemcov na našu stránku www.chymeros.sk, kde nájdete všetky informácie.

Už niekoľko rokov ste členom facebookovej skupiny Slovenská asociácia učiteľov slovenčiny, ktorá sa transformovala na Spoločenstvo učiteľov a priateľov slovenčiny. Ste tak pre nás

symbolom aktívneho slovenčinára, ale hlavne spisovateľa, ktorý nemá problém komunikovať s členmi zoskupenia. Aký máte vzťah k takýmto zoskupeniam? Čo by ste od nášho staro-nového neformálneho združenia očakávali? Majú takéto zoskupenia v súčasnej dobe zmysel, keď vieme, že dlhodobo upozorňujeme na to, že obsah vyučovania už dávno nespĺňa požiadavky súčasnej spoločnosti?

Nie som notorický vyhľadávač skupín a komunit, ale byť členom tejto skupiny je pre mňa česť, inšpirácia, a zároveň príjemne a užitočne strávený čas. Našiel som tam veľa priateľov, ktorí sa teraz z virtuálnej podoby menia na skutočné, živé stretnutia v školách. Želal by som si, aby táto stránka nebola iba poradňou, aký je správny gramatický tvar alebo ako vybabrať s inšpekciou, ale skutočným motorom zmien v našom školstve. Ako správne a dlhodobo aj vy konštatujete, „obsah vyučovania už dávno nespĺňa požiadavky súčasnej spoločnosti“ a ja dodám, že ani reality, v ktorej naše deti žijú dnes a ktorú budú ovplyvňovať zajtra. Musíme vytvoriť celkom nový koncept výchovy a vzdelávania, presnejšie - vrátiť sa ku koreňom, ktoré môžeme nájsť v antike, neskôr u Huizingu, v Čechách u Komenského či Palouša, u nás u Mateja Bela, Fándlyho, Gavloviča, štúrovcov... Naše i ďalšie zoskupenia majú nenahraditeľný význam, pretože iba cez ne sa môžu dosiahnuť hlboké a zásadné zmeny. Ministerstvo ani štát s tým nič neurobia.

Spomenuli sme, že realizujete na rôznych školách po celom Slovensku vyučovacie hodiny, t. j. zastupujete učiteľov na hodine. Vieme aj o vašich bohatých pedagogických skúsenostiach a o vašom pôsobení na vysokej škole. Preto vám bez problémov môžeme položiť odbornú otázku, čo chýba súčasnému vyučovaniu. Aké chyby sa robia?

Nie som arogantný záchranca či vševied, ktorý radí učiteľom, ako majú učiť. Mnohí z nich to vedia lepšie ako ja. Niekoľko rokov sa venujem tejto činnosti práve preto, aby som nestratil kontakt so živou školou, so žiakmi, študentmi, pedagógmi, aby som svoju koncepciu, na ktorej pracujem už niekoľko rokov, mohol oprieť o reálne skúsenosti, zážitky a potreby škôl, a nie o mŕtvu teóriu. Ak niečo chýba dnešnému školstvu, tak je to často chyba systému, nastavenia, a nie nedostatky jednotlivých pedagógov. Vidím to tak, že nášmu školstvu chýba základ, v širokej zhode mnohých praktikov, didaktikov, odborníkov stanoviť obsah jednotlivých predmetov, náplň, koncepciu, napríklad nanovo definovať, čo má vedieť žiak po 1. stupni, po absolvovaní ZŠ, maturant... Ale reálne, nie naddimenzované a formálne, iba kvôli štatistikám, testom či vysvedčeniu. Dnešnému vyučovaniu chýba tvorivosť, hravosť, radosť z poznávania a objavovania, fascinácia naším svetom viditeľným i neviditeľným, súčasným i minulým.

Od chýb by sme prešli k prednostiam. Našli ste nejaké pozitívne stránky vyučovania napriek zložitému postaveniu slovenských škôl? Či už na strane učiteľov, alebo systému školstva.

Poznám mnohých učiteľov, riaditeľov (samozrejme, mám na mysli aj - alebo najmä - ženský rod), ktorí skutočne formujú ten živý „materiál“, ktorý sa im na pár rokov dostal do rúk. Často aj partizánsky, proti byrokratickému molochu, takmer ilegálne. Ale to je všeobecne známe. Je mi ľúto, že tá tvorivosť, energia, nasadenie, úplné sa oddanie tomuto poslaniu často vychádza navnivoč a že večný boj proti zastaranému systému oberá našich pedagógov o sily a deti o radosť zo školy.

Keby ste mali hlavné slovo pri vytváraní štátneho vzdelávacieho programu, aké by boli vaše kroky?

V prvom rade by som zrušil tento názov, v ktorom sa kondenzuje všetka tá strnulosť, nepružnosť, byrokracia, formálnosť, zastaranosť, neaktuálnosť, apatia, memorovanie, pokryteckosť, povrchnosť. Toto pomenovanie je deravá strecha, cez ktorú nám uniká energia a radosť detí i dospelých. Hoci nemám takúto ambíciu, začal by som nepretržitú, permanentnú diskusiu s učiteľmi, rodičmi,

psychológmi, ďalšími odborníkmi a najmä - s deťmi, žiakmi, študentmi. O tom, čo by (sme) potrebovali naučiť my, starší, mladé generácie, a čo by sme sa mali my, starší, naučiť od nich. Zrušil by som sedenie v triedach, ktoré kopíruje vojenskú jednotku - mladý človek väčšinu svojho času stráveného v škole vidí chrbty a krky svojich spolužiakov. Zrušil by som - a to sa už deje na mnohých školách - mechanické časové rozdelenie hodín a ponechal by som to na potreby a vôle učiteľov a žiakov. Zrušil by som formálne a formalistické skúšanie a ponechal by som na vôle školy známkovanie a zadávanie domácich úloh, pričom by som ich inšpiroval, aby sa od nich skôr upustilo alebo by sa sformulovali nové princípy. Rozvíril by som diskusiu o jednotlivých predmetoch, pretože terajší model, humanitné, prírodovedné a pod. je neudržateľný. Literatúru a dejepis by som učil s obrátenou chronológiou - od súčasnosti do minulosti. A napokon - zrušil by som akékoľvek reformy.

Určite máte skúsenosť, že mnoho detí, ba učiteľov sa pokúšajú tvoriť (alebo tvoria) literatúru. Majú na slovenskom knižnom trhu nejakú šancu? Čo by ste im poradili, ak majú takíto spisovatelia potrebu verejne publikovať, prípadne vydať ozajstnú knihu?

Je to jednoduché i zložitý: treba napísať dobrú knihu a nájsť pre ňu vydavateľa. Alebo sa zaujímať o iné médiá, ktorých je dnes dostatok.

Naše zoskupenie sa snaží spájať učiteľov, žiakov i rodičov. Zo strany žiakov neraz cítime negatívny postoj k SJL, rodičia zase často kritizujú slovenčinárov za ich hodnotenie, za to, že ich nenaucia pravopis. V našej skupine sa pokúšame zdôvodňovať chyby, neobávajúc sa pomenovať aj učiteľa ako dôsledok problémov. Ako by mali učitelia pristupovať k vyučovaniu SJL, aby takéto konflikty neboli? Má vôbec učiteľ šancu „zveľaďovať“ slovenčinu, keďže ju systém dlhodobo a systematicky ničí - nielen na vyučovaní? Aká je kvalita učiteľov?

To je otázka na sympóziu alebo konferenciu. A najmä - nedá sa rozťat' okamžite. Moja stratégia je - pôsobiť partizánsky, proti systému, napádať ho a rozoberať zdola, aby sme boli pripravení, keď sa celkom zosype. A že sa zosype, to je isté.

Aký máte vzťah k slovenčine ako k materinskému jazyku? Pristupujete ku kodifikácii jazyka konzervatívne alebo liberálne (ako používateľ, nie ako spisovateľ)? Pokiaľ ide v jazyku o tvorivosť, pokiaľ o deštrukciu? Je náš jazyk najťažším na svete?

Náš jazyk nie je ani najťažším, ani najkrajším, ani „zlatým“ kľúčom k ostatným slovanským jazykom. To sú také naše mýty, v ktorých sa skrývajú komplexy. Máme bohatý, vypracovaný, kultivovaný jazyk, ktorý sme dostali od našich predkov, a ktorý máme právo i povinnosť ďalej kultivovať. V používaní jazyka som barbar i šľachtic (od slova šľachtic), liberál aj konzervatívce (od slova konzerva), užívateľ (od slova užívať si ho). Slovenčina je pre mňa hlina i plastelína, voda, piesok, drevo, kov, oheň, vzduch, je pre mňa rovnako hmotná a telesná ako vzdušná a nezachytiteľná. Dostal som ju na používanie, a tak v nej rozprávam príbehy, ktoré posielam ďalej.

Autorovo sebavyjadrenie: Som človek kooperácie, rád spolupracujem s inými, rád ich nadchýnam pre moje veci a zapájam do mojich projektov. Kto má záujem o spoluprácu na mojej koncepcii vyučovania (a to nielen literatúry a slovenského jazyka), môže sa mi ozvať na daniel.hevier@hevi.sk Teším sa na nové priateľstvá a stretnutia. A ďakujem za tento príjemný rozhovor.

*Pripravil: PhDr. Ján Papuga, PhD.
Základná škola s materskou školou, Riazanská 75, Bratislava
janpapuga@gmail.com, www.janpapuga.sk*

METÓDA CLIL VO VYUČOVANÍ MATERINSKÉHO JAZYKA V ZÁKLADNÝCH ŠKOLÁCH (STRATÉGIA SCAFFOLDING)

Stratégia¹ alebo metóda scaffolding (ďalej len: lešenie) predstavuje metódu používanú pri integrovanom vyučovaní cudzích jazykov v CLIL-e (Content Language Integrated Learning) a v súčasnosti je vo výučbe cudzích jazykov efektívne využívaná. Ako prvý ju použil P. Bruner (porov. Bednarowska, 2014; Sladkovská, 2010) so zameraním na prácu s cudzojazyčným textom, jeho porozumenie a následnú reakciu na prečítaný text. Metóda predstavuje nástroj, pracovný jazyk, ktorým si žiak osvojuje zručnosti z cudzieho jazyka popri získavaní vedomostí a zručností z iného vyučovacieho predmetu (v našom prípade z predmetu slovenský jazyk a literatúra – ďalej SJL). Napriek tomu, že metóda CLIL je u nás už známa a v daktorých, najmä prírodovedných predmetoch experimentálne aj využívaná, v predmete SJL nenašla svoje uplatnenie. Vzhľadom na prevažujúce pozitíva metódy (odhliadnuc od jej problémových miest, akými sú nedostatočná spolupráca medzi pedagógmi jednotlivých predmetov, nedostatok didaktických materiálov podporujúcich tento spôsob edukácie, nekorešpondujúce obsahy jednotlivých predmetov a pod.) si dovoľíme načrtnúť jej využitie aj v predmete SJL na sekundárnom stupni vzdelávania. Využijeme pritom aj stratégiu lešenia, ktorá predstavuje postupné kroky zohľadňujúce zónu najbližšieho rozvoja. Primárnym cieľom stratégie nie je žiaka motivovať k lepšej práci, ale pomôcť mu pochopiť text, uľahčiť prácu s ním a smerovať k ľahšiemu zvládnutiu zadanej úlohy, prípadne učiva. Lešenie sa využíva pri práci s textom, preto je opodstatnené aj vo vyučovaní materinského jazyka (o tom azda v inej štúdii). Pri práci s textom domácim a či cudzím žiak postupuje na základe istých krokov. K východiskovému textu sa viažu úlohy, cvičenia, rozličné doplnujúce texty, inštrukcie, zadania. Úspešnosť zodpovedanej úlohy závisí od miery pochopenia nielen východiskového textu, ale aj samého zadania. Preto autori zaoberajúci sa lešením odporúčajú učiteľom zisťovať mieru pochopenia textu i zadania. Voľba konkrétnych metód potom závisí od znalosti tejto situácie. Nepochopenie zadania môže súvisieť jednak s nedostatočnou schopnosťou žiaka interpretovať zadanú úlohu, ale aj s jej nesprávnou formuláciou. Učitelia tomuto kroku často nevenujú pozornosť, ale ihneď očakávajú od žiaka formuláciu odpovede. Priložiť si ruku na srdce, *koľkokrát sme čítali zadanie, návod či dajakú informáciu a sami sme mali problém s jej pochopením?* Každý žiak uvažuje odlišným spôsobom a nie vždy mu musí byť inštrukcia zrozumiteľná. P. Ballet al. (2012) odporúčajú pri neporozumení textu preformulovať zadanie, rozdeliť ho na menšie kroky alebo modelovať výstup. Pri preformulovaní zadania využíva učiteľ alebo aj spolužiak jednoduchšie a zrozumiteľnejšie slová, kratšie vety, jednoduché spojky. Vynechávajú sa zbytočné informácie a text sa personalizuje (nie *Určte kľúčovú postavu*, ale *Ty, Ľubomír, určí postavu*). Autori tiež odporúčajú zmeniť gramatický čas na prítom. Pri členení inštrukcie na menšie časti treba prihliadať na to, aby sa nezneprehľadnilo riešenie a nenarušil postup. Inštrukciu delíme na samostatné zrozumiteľné kroky, avšak so zachovaním kontinuity. Pokiaľ ide o tretiu stratégiu – na podobnom zadaní ukázať, predviesť či modelovať výstup, citovaní autori ju považujú za „jeden zo základných stavebných kameňov lešenia“, pretože načrtáva cestu, akou sa má žiak vydať, aby dospel k vyriešeniu úlohy. Modelovanie navrhuje aj R. Alberová (porov. nižšie). Zmieňované metódy možno použiť aj pri práci s textom v domácom jazyku, pri ktorom sa nachádzajú neprimerane dlhé, komplikované či nezrozumiteľné inštrukcie a zadania. Aj jednoduchá a všeobecne zrozumiteľná inštrukcia však môže byť pre žiaka neriešiteľná, napr. *Utvor od slova hmyz druhové prívlastňovacie prídavné mená vo všetkých rodoch* (Ľ. N. Anhová, 2016). Ak žiak neporozumie inštrukcii, možno ju rozdeliť na menšie kroky: *Utvor od slova hmyz druhové prívlastňovacie prídavné*

¹ V štúdii budeme používať označenie stratégia, ktoré sa nám javí komplexnejšie.

meno. Daj toto prídavné meno do všetkých rodov. Rovnakým spôsobom môžeme postupovať aj v cudzom jazyku.

Inou situáciou je, ak žiak zadaniu porozumie, no napriek tomu nedokáže úlohu vyriešiť. Nie je tu namieste nechať žiaka pracovať samostatne bez pomoci s odôvodnením, že „po čase na výsledok zaiste príde“, ale je potreba pomôcť mu. P. Ballet al. (2012) využívajú napríklad stratégie premýšľania nahlas, ukázkového riešenia podobnej úlohy s podobným, príp. rovnakým zadáním a slovné komentovanie krokov pri jej riešení. Pedagóg používa modelovanie vo forme slovného sprievodu, a tým napovedá žiakovi nielen postup pri riešení úlohy, ale aj slovnú zásobu potrebnú k následnej prezentácii úlohy. Príklad uvedieme v modelovej vyučovacej jednotke rozpracovanej nižšie.

Pokiaľ ide o samotné pochopenie textu, zväčša sa stretáme s tým, že text je buď príliš náročný na pochopenie, alebo žiak nemá dostatočnú skúsenosť na jeho interpretáciu. Pri zisťovaní čitateľskej gramotnosti medzinárodnými meraniami sa ukázalo, že žiaci majú problém s interpretáciou textu, zvlášť s nelineárnou formou, a tiež s porozumením cudzím slovám. Pri práci s textom v cudzom jazyku najväčší problém spôsobuje neznalosť slovnej zásoby. Takýto text je pre žiaka príliš náročný, a to predovšetkým po stránke jazykovej. Študenti sa často ocitajú tvárou v tvár textom, ktorým z obsahového hľadiska nerozumejú, a tak veľmi rýchlo strácajú motiváciu s ním ďalej pracovať. R. Alberová (2011) vyjadrila tento fakt veľmi výstižne: „*Niekedy posielame študentov na cestu s príliš ťažkou slovnou zásobou*“¹. Nemáme pritom na mysli iba slovnú zásobu cudzieho jazyka, ale aj v domácom texte. Netreba sa azda zmieňovať o tom, že ak žiak nechápe význam použitých slov, nepochopí ani text ako celok. Preto sa nám ako vhodné javí zistiť predchádzajúce znalosti žiaka, podobne, ako je tomu pri stratégii E-U-R, pomocou rozličných metód (brainstormingové metódy, myslenie nahlas a pod.) a doplniť ich potrebnou slovnou zásobou. Až po zistení počiatočného stavu môžeme začať plnohodnotne pracovať s textom a interpretovať ho.

R. Alberová (2011) uvádza 7 krokov k úspešnému „lešeniu“², a tým aj k efektívnej práci s textom:

1. *zobraziť a oznámiť*;
2. *zistiť predchádzajúce poznatky*;
3. *poskytnúť čas na rozhovor*;
4. „*Pre-Teach Vocabular*“ – *poskytnúť žiakovi potrebný slovník*;
5. *použiť vizuálne pomôcky*;
6. *pauza – položiť otázku – pauza – prehľad, prehodnotenie, zhrnutie*
7. *skúsiť niečo nové*.

1. Krok *zobraziť a oznámiť* nahrádza fázu vysvetľovania, bežne používanú v tradičnej škole. R. Alberová (ibid.) odporúča žiakovi namiesto vysvetlenia požadovaného výsledku, výsledok ukázať. Používa pritom diskusnú metódu, aktívny dialógfishbowl (akvárium), pomocou ktorej modeluje, ako sa s textom pracuje, príp. ako dospieť k výsledku. Rovnako vhodnou metódou je aj myslenie nahlas (Think Alouds), modeluje proces myslenia počas aktivity, aby zúčastnení mohli sledovať, akým spôsobom treba uvažovať, príp. uvažuje učiteľ. Pri myslení nahlas ponúkne učiteľ žiakom súbor otázok³, o ktorých nahlas premýšľajú a nahlas odpovedajú. Učiteľ takto sleduje porozumenie textu a keďže metóda je pomalá, umožňuje žiakom chápať myslenie.

2. O potrebe odhaľovať predchádzajúce poznatky sme sa zmienili vyššie. Na tomto mieste pripomenieme azda len potrebu poznať preconcepty žiaka, ako vo všeobecnosti, tak aj konkrétne. Ak žiak nemá dostatočné znalosti, P. Ballet al. (2012) odporúčajú nasledovné stratégie: Využiť v úvode brainstormingové aktivity, motivačné materiály (audiovizuálne, vizuálne, auditívne prostriedky – možno ich doplniť aj prvkami neverbálnej komunikácie). Spomedzi brainstormingových metód odporúčame aj

¹ Preklad M. Beláková.

² Uvedené kroky nie je nutné uplatňovať striktné v načrtnutej postupnosti.

³ Konkrétne otázky uvedieme v metodickom návrhu vyučovacej jednotky.

menej používaný reverzný brainstorming, questionstorming či rolestorming. Autori odporúčajú aj skupinovú prácu, ktorej výsledkom je prezentácia výsledkov. Hovorca skupiny môže byť určený náhodne (žrebovom), čím sa zaktivizujú aj slabší žiaci.

3. Pedagóg by mal žiakom poskytnúť dostatočný čas na rozhovor. Súčasný učiteľ pod časovým stresom často vyvíja nátlak aj na žiakov a vyžaduje okamžitú odpoveď. Ideálny čas na zodpovedanie jednoduchej otázky je čas, za ktorý napočítame v mysli 1 – 2 – 3. Pri riešení zložitejších úloh je požiadavka individuálna a moderný učiteľ by ju mal v rámci možností rešpektovať. V tejto fáze žiaci vedú medzi sebou rozhovor, počas ktorého verbálne vyjadrujú svoje myšlienky o texte. Vhodné sú napríklad štruktúrované diskusie.

4. Ďalším stupňom „lešenia“ je sumár potrebných slov, pojmoslovie. Žiakov môžeme oboznamovať so slovnou zásobou nielen pred samou aktivitou, ale aj priebežne počas predchádzajúcich stretnutí. Do vyučovacích jednotiek zámerne vkladáme pojmy, slovné spojenia, ktoré budeme o niekoľko hodín používať. Tento krok si však od učiteľa vyžaduje vysokú dávku zorientovanosti v problematike a prehľad o svojich činnostiach počas vyučovania. Oboznámenie s pojmom môže byť priame alebo nepriame. Priame je napríklad formou poučenia, poučky, definície. Pri nepriamom možno použiť metaforu, analógiu, vytváranie symbolov pre slovo, kresieb, viesť o slovách diskusiu a pod. (porov. R. Alberová, ibid.).

5. Stupienkom k porozumeniu pri práci s textom sú aj vizuálne pomôcky, ktoré nechápeme ako produkt, ale nástroj na formovanie myslenia žiakov (Alberová, ibid.). Vizuálnymi pomôckami môžu byť napríklad grafické organizátory – myšlienkové mapy, schémy, grafy, náčrty... Úlohou grafických organizátorov je žiaka sprevádzať vlastným myslením, zachytávať jeho nápady, organizovať informácie, vkladať pojmy do vzťahov a pod. V tejto fáze je preto vhodné použiť aj pojmové mapovanie (pozri napr. T. Buzan, 2017).

6. Pauza – polozenie otázky – pauza – spätná väzba a zhrnutie slúžia na kontrolu porozumenia textu: Žiak sa so spolužiakmi podelí o novú myšlienku z textu, skupina dostane čas na premyslenie, učiteľ položí strategickú otázku (otvorená, navádzajúca), nasleduje pauza a odpoveď.

7. Skúšanie niečoho nového v „lešení“ je totožné s aktívnym využitím poznatku, t. j. s tvorivým riešením alebo aplikáciou poznatku v novej situácii.

Stratégia „lešenie“ pracuje s vyjadrením odpovede v cudzom jazyku. Problém s vyjadrením myšlienky zaznamenávame však aj v materinskom jazyku (o príčinách tohto stavu sa zmieňovať nebudeme, zainteresovaný čitateľ ich pozná). P. Ballet al. (2012) odporúčajú aj pri tomto kroku metódu modelovania – predviesť žiakovi požadovanú štruktúru odpovede, prípadne ju napísať na viditeľné miesto. Ďalšou vhodnou pomôckou sú nedokončené výpovede alebo časti viet, ktoré v odpovediach vyžadujeme. Verbálnu odpoveď je vhodné dopĺňať neverbálnymi prvkami, napríklad kresbou, názornou ukážkou, piesňou a pod. Žiaducimi sú aj mnemotechnické pomôcky.

Všetky zmieňované metódy a pomôcky majú tvoriť len dočasné, „oporné barličky“, ktoré žiak neskôr odhodí a bude schopný pracovať bez nich. V edukácii sa často stretávame s tým, že zmieňované metódy či stratégie pedagógovia vnímajú ako produkty svojej či žiackej činnosti, a preto v dosahovaní cieľov zostávajú stáť na polceste. Pre lepšiu názornosť načrtnutej problematiky ponúkame konkrétny metodický námet na uplatnenie stratégie CLIL a metódy „lešenia“ v predmete materinský jazyk.

Ukážka zaradenia prvkov CLIL do výučby slovenského jazyka¹

Téma: Prídavné mená (5. ročník), integrácia s odporúčaným tematickým okruhom z ANJ *Zvieratá/farma* a prepojenie s kompetenciou žiaka opísať pozorovaný objekt²;

Výkonový štandard SJL: žiak dokáže vysvetliť potrebu zhody medzi podstatným menom a k nemu prislúchajúcim prídavným menom a roztriediť ich podľa gramatického rodu;

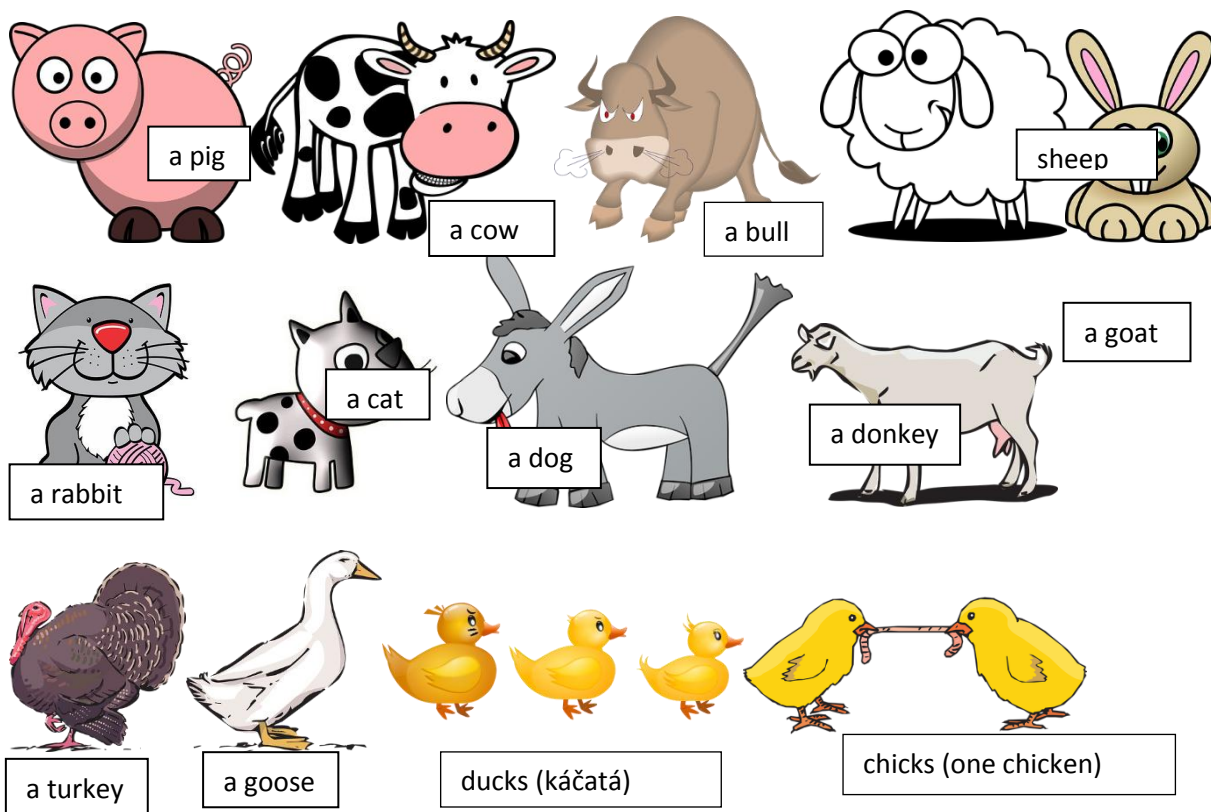
Obsahový štandard SJL: podstatné meno a prídavné meno ako ohybný slovný druh, gramatický rod;

Slovná zásoba potrebná pre pochopenie problematiky adjektív v cudzom jazyku³: adjective, noun⁴

Metodický postup:

1. Žiakov pripravíme na zmenu vyjadrovacieho jazyka pomocou známej anglickej piesne *Old Mac Donald had a farm* (použijeme prezentáciu, aby sme žiakom umožnili audiovizuálny vnem). V piesni sa nachádza slovná zásoba k tematickému celku *Farma* (vzdel. štandard z AJ pre 5. ročník), preto k nej vypracujeme názorný slovník⁵ (nižšie).

Vocabulary⁶:



¹ Časové rozvrhnutie jednotky neuvádzame, pretože pedagóg môže celok spracovať ako dve samostatné vyučovacie jednotky alebo po dohode s učiteľom AJ môžu svoje hodiny spojiť. Časovým rozvrhnutím by sme pedagóga obmedzili.

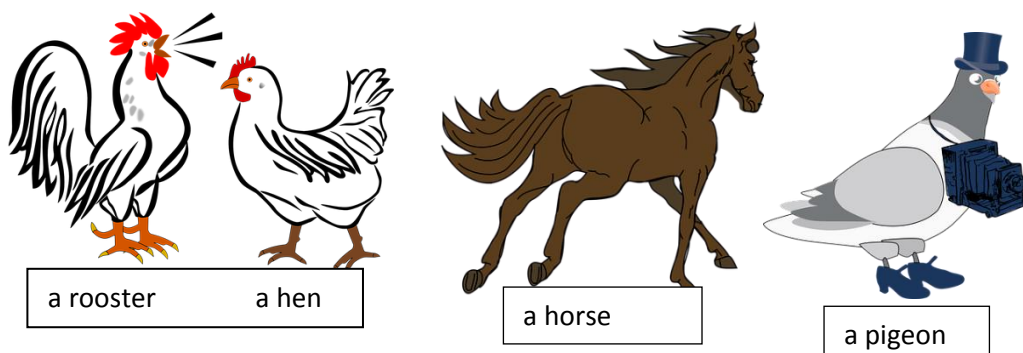
² Porov. iŠVP z anglického jazyka 5. ročník.

³ Slovnú zásobu môžeme spracovať vo forme hangouts, plagátu, nástennej tabule, prezentácie a pod. Dôležité však je, aby bola počas celej vyučovacej hodiny pre žiakov dostupná a viditeľná.

⁴ Pojmy týkajúce sa kategórie rodu a zhody v anglickom jazyku neuvádzame, pretože v anglickom jazyku nie sú bežnými javmi.

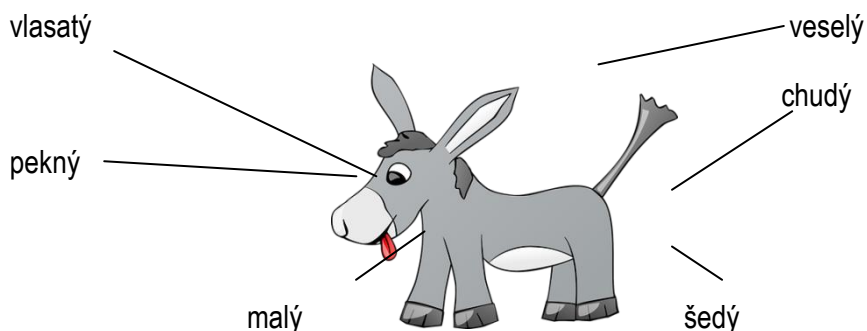
⁵ Slovník zostavíme podľa potreby žiakov, viaceré zo slov už žiaci aktívne ovládajú, preto ide skôr o doplnenie slovnej zásoby.

⁶ Obrázky čerpáme z voľne dostupnej stránky www.pixabay.com



Slovník obsahuje viac pomenovaní hospodárskych zvierat, než sa spomína v piesni, preto môžeme so žiakmi do textu piesne doplniť aj ostatné pomenovania, a tým precvičiť ich správnu výslovnosť. Pieseň odporúčame zaspievať aj v slovenskej verzii, a to nasledujúcim spôsobom: Žiaci spievajú „Starý Donald farmu mal, ia, ia, ou, na tej farme (...) mal, ia, ia, ou.“ Po zaspievaní slovného spojenia „na tej farme“ ukážeme žiakom obrázok s príslušným zvieratkom¹ a oni pohotovo zaradia slovenské slovo do textu piesne. Takýmto spôsobom fixujeme anglické slovo a jeho slovenský ekvivalent.

2. Žiakov rozdelíme do skupín (ideálne podľa počtu zvierat na kartičkách) a zadáme im úlohu, aby k daným zvieratám priradili nejaké vlastnosti². V tejto fáze môžeme využiť modelovanie³, napr. pomocou vyobrazenia somára. Učiteľ napíše sám alebo spolu so žiakmi vlastnosti a žiaci následne postupujú samostatne.

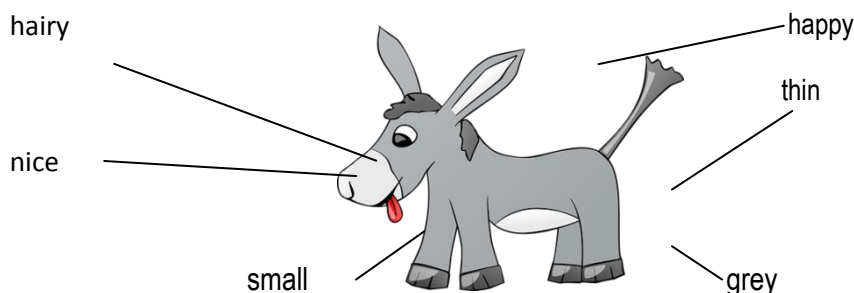


3. Žiaci svoje úlohy prezentujú a učiteľ vyvodí poučenie, že vlastnosti sú z hľadiska slovných druhov prídavné mená (*adjectives*) a ich gramatický rod je totožný s gramatickým rodom podstatných mien. Svoje tvrdenie pedagóg ilustruje pomocou obrázka – *ten malý somár*, *ten šedý somár* a pod. Následne požiada žiakov, aby slovenské prídavné mená preložili do anglického jazyka, čím rozšíri slovnú zásobu potrebnú pre opisovanie vybraného objektu (štandard z ANJ). Znova môže použiť modelovanie, napr.:

¹ Totožný s obrázkami v slovníku.

² Ideálne je použiť papier s vyobrazením zvieratka v strede, ktorý po splnení úlohy pripevníme na viditeľné miesto.

³ Metóda modelovania nie je v našich poznámkach neznáma, často sa využíva, no nie pod uvedeným názvom.



Žiaci pracujú s cudzojazyčným slovníkom, čím sa rozvíja aj kompetencia pracovať s inými zdrojmi než s učebnicou. Znova nasleduje prezentácia, po ktorej pozornosť žiakov zameriame na odlišnosť vyjadrovania prídavných mien v slovenskom a anglickom jazyku. Žiakov upozorníme na to, že v anglickom jazyku neuplatňujeme kategóriu gramatického rodu tak ako v slovenčine.

Príklad prezentácie: *My donkey is small. It has got two big ears and long hair. It is happy and nice. It is grey...*

4. Žiakov požiadame, aby jednu z výpovedí napísali na tabuľu (*Write one sentence on the blackboard¹*). Ak pracujú vo dvojiciach, jeden z nich zapíše anglickú vetu a druhý žiak ju preloží do slovenského jazyka (*Translate the english sentence*) a takto ju zaznačí na tabuli. Vo vetách vyznačíme prídavné mená a nadradené podstatné meno (*Find the adjectives and the noun*). Porovnávame anglickú a slovenskú vetu, v slovenskej určujeme aj gramatický rod. Žiak odpovedá po anglicky, pričom mu môžeme pomôcť modelovaním a pomocnou schémou výpovede, napr. *My donkey is small. Môj osol je malý.*

Schéma odpovede: There is an adjective **small** and noun **donkey** in the english sentence.

There is an adjective **malý** and noun **osol** in the slovak sentence.

5. Porozumenie problematiky overíme prekladom anglických hádaniek týkajúcich sa preberaných hospodárskych zvierat. Žiakom dáme k dispozícii text (alebo frontálne predvážame) s niekoľkými hádankami, ktoré opisujú isté zviera, napr.: *I have got grey and white colour. I am not an animal with four legs. I can fly in the blue sky....* (žiacka odpoveď: a pigeon). Žiaci pracujú vo dvojiciach, ich úlohou je čo najskôr hádanky vyriešiť a odpovedať v angličtine. Texty s odpoveďami prezentujeme žiakom pomocou interaktívnej tabule, pričom frontálne zvýrazňujeme (*circle the adjectives and nouns*) vlastnosti a k nim prislúchajúce podstatné mená. Vety so žiakmi preložíme a zvýraznené slovné spojenia so zachovaním a určením pádu napíšeme, napr. *I can fly in the blue sky.* (na modrej oblohe – lokál).

6. Problematiku doplníme o poznatok, že v slovenskom jazyku máme aj také prídavné mená, ktoré sa nemenia v súvislosti s podstatným menom, sú nesklonné a vtedy pri nich neurčujeme ani zhodu pri podstatných menách, napr. *super pes, super mačka, super kuriatko*.

7. Záverečná aktivita môže mať rozličnú podobu. Vhodné je napríklad triedenie kartičiek so slovnými spojeniami v rámci skupinovej práce. Žiaci dostanú kartičky so **správnou podobou** **nesprávnou**². Ich úlohou je najprv vytriediť správne a nesprávne kartičky a následne správne ďalej roztriediť podľa pádov podstatných a prídavných mien.

¹Mieru a zaradenie anglických inštrukcií učiteľ zvažuje podľa predchádzajúcich jazykových znalostí žiakov.

²Pre lepšiu názornosť u pedagóga sme zvýraznili kartičky odlišnými farbami, no v praxi používame rovnaké kartičky.

A pig has grey colour.

Prasa môže byť šedou

A sheep has got a white wool.

8. Po vyhodnotení aktivity na získanie spätnej väzby použijeme pojmovú mapu s pomocnými lístkami. Do stredu tabule napíšeme slovo *adjectives*. Do škatule, príp. na lavicu v blízkosti tabule umiestnime farebné lístočky, na ktorých sú napísané pojmy súvisiace, ale i nesúvisiace s danou témou. Všetky pojmy sú napísané v anglickom i slovenskom jazyku. Úlohou žiakov je priradiť prislúchajúce pojmy k ústrednému.

Pramene:

- ALBER, R.: *Scaffolding Strategies to Use With Your Students*. 2011; Upgrade 2014. Dostupné na: <https://www.edutopia.org/blog/scaffolding-lessons-six-strategies-rebecca-alber>
- NGUYENOVÁ, ANHOVÁ, A.: *Príprava na testovanie 9. Slovenský jazyk a literatúra*. Košice: Taktik, 2016. 108 s. ISBN 978-80-8180-009-2
- BALL et al.: *Metodologie CLIL – plánování a struktura*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. 2012. ISBN 978-80-87652-92-6. Dostupné na: <http://clil.nuv.cz/metodologie-clil/11-planovani-a-struktura-clil-hodin/12-6-strategie-zvana-scaffolding.html> (web 1)
- BEDNAROWSKA, P.: *Scaffolding w edukacji*. 2014. Dostupné na: <https://prezi.com/3ggqelmpntnq/scaffolding-w-edukacji/>
- GORSKI, P. C.: *StudentFishbowl*. Dostupné na: <http://www.edchange.org/multicultural/activities/fishbowl.html>
- SLADKOVSKÁ, K.: *Co je to scaffolding v CLILU?* 2010. Dostupné na: <https://clanky.rvp.cz/clanek/cj/9541/CO-JE-TO-SCAFFOLDING-V-CLILU.html>
- <http://www.adlit.org/strategies/22735/>
- http://www.adlit.org/strategy_library/

PaedDr. Mária Beláková, PhD.
Katedra slovenského jazyka a literatúry, Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity
maria.belakova@truni.sk



LINGVISTICKÉ PERSPEKTÍVY A APLIKAČNÉ ANACHRONIZMY VO VYUČOVANÍ SLOVENČINY – VÝZVA ALEBO REZIGNÁCIA?¹

Motiváciou môjho príspevku je oslovenie jazykovedcov, aby aktívnejšie vstupovali do koncepcie jazykovej zložky predmetu slovenský jazyk a literatúra (ďalej SJL) na základných a stredných školách (ďalej ZŠ, SŠ). Napriek tomu, že sledujem aktivity slovakistických pracovníkov, nie je mi známe, že by až

¹ Článok je prevzatý zo zborníka *Jazyk a jazykoveda v pohybe II* (Bratislava: VEDA, 2017, s. 259 - 268).

na malé výnimky zasahovali do konštituovania štátnych vzdelávacích programov (ďalej ŠVP), ktoré má v garancii Štátny pedagogický ústav. Obsahu vyučovania predmetu SJL sa z pozície učiteľa a neskôr predsedu Slovenskej asociácie učiteľov slovenčiny (ďalej SAUS)¹ zaoberám niekoľko rokov. Napriek tomu sa mi aj v spolupráci s členmi asociácie podarilo dosiahnuť minimálne zmeny. Neraz mi chýbala priama podpora a odbornosť renomovaných jazykovedcov, ktorí by z pozície svojej autority a dlhodobej lingvistickej činnosti trvali na riešení závažných nedostatkov vo vyučovaní jazykovedy na ZŠ a SŠ a oslovovali riadiace pedagogické inštitúcie. Na druhej strane treba upozorniť aj na to, že medzi jazykovedou a jej aplikáciou musí dôjsť ku kompromisu. Nie je možné premietnuť aktuálne vedecké myslenie, v ktorom dochádza aj k názorovým sporom, do aplikácie a postaviť tak učiteľov pred novú „jazykovovýchovnú situáciu“. (Okrem toho sa môže stať, že sa s vybranou témou v rámci vysokoškolského štúdia nestretli.) Nájsť spoločný prístup k pedagogickým dokumentom spolu s jazykovedcami je jedným z pilierov, ktorý súčasní tvorcovia ŠVP nezohľadňujú – v ostatnej ústrednej predmetovej komisii mali zastúpenie didaktici, metodici a literáti. Aj preto je potrebné vyvinúť tlak jazykovednej obce.

Je dôležité, aby nedochádzalo k výrazným disproporciám medzi aktuálnym lingvistickým poznaním a vyučovacou praxou. Jedným z mnohých príkladov môže byť úloha č. 19 z posledného Testovania 9 2016 (dostupné na www.nucem.sk), ktorá analyzovala typ adjektíva *bosý*. Pri zaraďovaní tohto slova sa vychádzalo z tradovanej charakteristiky akostných prídavných mien: *stupňujú sa*. Takáto opora spôsobilá, že žiaci (ale aj niektorí slovenčinári) uvedené adjektívum zaradili nesprávne. Pritom by stačilo vychádzať z kontaktov s vedou, nielen s metodikou.

Súčasná lingvistika je vhodným prostriedkom aj na reflexiu iných problematických či aktuálnych tém (nedostatkov) vo vyučovaní. Žiaci napríklad čoraz viac pristupujú k jazyku pragmaticky (pragmatickolingvisticky), tvorivo s ním narábajú, dokážu kreovať originálne texty (*napr. využívanie metaforického vyjadrovania aj v náučných textoch, využívanie slangu v prospech budovania komického efektu, paródia populárnych textov na stužkových slávnostiach a pod.*). Z oblasti pragmatickej lingvistiky pochádza aj pojem intencie textu, ktorý sa takisto dá využiť napr. v interpretácii súčasných, často kontroverzných (až manipulatívnych) publicistických textov (náučné texty mediálnej výchovy *intenciu* ako nosný princíp produkcie textu nepriamo reflektujú). V aplikácii relatívne nová disciplína, textová lingvistika, otvára riešenia problémov s tvorením textov, ktoré sa pod vplyvom elektronickej komunikácie rozpadávajú obsahovo i formálne, narušuje sa ich súdržnosť. U niektorých žiakov môže byť textová nadväznosť väčším problémom ako písanie i/y. Vo vyučovaní i v celoslovenskom testovaní je však stále zaužívané, že sa pracuje s izolovanými, často modálne neutrálnymi vetami, text ako jazyková jednotka sa posudzuje iba z hľadiska štylistiky. Textová lingvistika po absentujúcom dôkladnom metodickom rozpracovaní sa môže stať potenciálnym prostriedkom na vyučovanie moderného pojmu čitateľskej gramotnosti. V neposlednom rade táto disciplína vykresľuje text ako diskurz, nie ako jednoliaty štylistický „čistý“ celok, ako to vyžadujú v ŠVP definované slohové útvary. Keby som pokračoval, rozvinul by som inšpiráciu učiteľa sociolingvistikou, psycholingvistikou, výrazovou koncepciou štýlu, kognitívnou lingvistikou a dôsledkami komunikačno-pragmatického obratu, ktorého tézy sa usadili vo vyučovaní slovenčiny skôr v deklaratívnej podobe.

Osobne sa snažím byť v kontakte s vedou, rád sa zúčastňujem odborných konferencií, v SAUS otvárame priestor vysokoškolským odborníkom v časopise *Slovenčinár* a na konferenciách (viac informácií na www.saus2002.sk). Ako som už naznačil, lingvistické poznatky sa dajú aplikovať aspoň do mikropriestoru vyučovacej hodiny (keďže sa nepreniesli do pedagogickej dokumentácie). Pre mňa sú nenahradielným doplnkom vyučovania, čo sa prejavuje aj tak, že v ich kontexte vnímam, ako sa mení pohľad žiakov na materinský jazyk, a tým aj na predmet SJL. Predstavujem im jazyk nie ako predmet alebo jednorozmerný systém, ale ako diskurz (áno, dá sa to). (Jazyk ako komplexný systém integrovaný s literatúrou sa predstavuje žiakom základných škôl vo waldorfskej pedagogike.) Relativizujem v didaktike dlhodobo tradované definície (*napr. ohybných slovných druhov*), čím rozvíjam jazykové myslenie žiakov namiesto požadovania reprodukcie klasických, didakticky zjednodušených, no

¹ Autor v súčasnosti nepôsobí v Slovenskej asociácii učiteľov slovenčiny.

nepresných poučiek. (Samozrejme, s istou mierou hyperboly, „riskujem“ neúspech v testovaní, ktoré je zamerané jednosmerne, konvergentne.) Moderné náhľady na jazyk mi pomáhajú aj empatickejšie hodnotiť žiakov a stanoviť ich lepšiu diagnostiku. Na počiatku svojej pedagogickej kariéry som mal žiaka, ktorý mal problémy nielen s pravopisom, ale aj so skloňovaním. Overil som si jeho komunikačnú situáciu a zistil som, že na chlapca pôsobí blízky príbuzný českého pôvodu. Na základe toho som bol pri hodnotení empatickejší a pracoval som s ním na odstraňovaní neželaných jazykových návykov. Široké vnímanie slovenčiny aj v kontexte s lingvistikou by prospelo k motivácii žiakov spoznávať svoj jazyk nie iba ako povinný učebný predmet. Zostáva na učiteľovi, či takýmto spôsobom prekročí spiatočnícky ŠVP. Je zložité sa podujat' k takémuto spôsobu výučby, keďže tradičné vyučovanie sa úspešne konzervuje v učebniciach, v prehľadových príručkách s dôrazom na memorovanie a pojmovosť. Má to aj logický dôvod – inovatívnejšia publikácia by narážala na klasický spôsob vyučovania slovenčiny a bola by v protiklade s platnými požiadavkami ŠVP. Tradícia sa konzervuje aj v mnohých školeniach pre učiteľov SJL.

Zo svojej pozície ťažko ovplyvním nevyhnutné zmeny vo vyučovaní slovenčiny, keďže zodpovedné inštitúcie sa uzatvárajú pred skutočnými reformami. Preto svoj príspevok vnímam ako jeden z posledných krokov pred **rezignáciou** zo snahy výrazne zmeniť vyučovanie slovenčiny, ktorú bez nevyhnutnej spolupráce s odborníkmi nedokážem naďalej rozvíjať. Už aj mnohí moji kolegovia to vnímajú ako „stratený čas“ alebo „boj s veternými mlynmi“. Moja prvá výzva sa tak dotýka angažovanosti jazykovednej obce v procese konštituovania pedagogických dokumentov na vyučovanie SJL v Slovenskej republike.

Štátny vzdelávací program

Na začiatku by som chcel pripomenúť, že tento dokument je od r. 2008 (s priebežnými inováciami) dodnes záväzným obsahovým dokumentom vo vyučovaní SJL na území Slovenska pre všetky typy škôl. Narážame v ňom už na spomínaný konflikt medzi „teóriou“ a vyučovacou praxou, ktorej opis v ŠVP nie je adekvátny súčasnému daniu v lingvistike a v jazyku. Návrh ŠVP vytvára ústredná predmetová komisia pri Štátnom pedagogickom ústave – v súčasnosti nie je známe jej zloženie. V ostatnom zložení UPK nebol žiadny jazykovedec (predtým bol predsedom prof. Juraj Dolník).

ŠVP sa napriek jeho dôležitému postaveniu vymyká aj štandardom informačného textu. Uvediem dva, podľa mňa výrazné problémy – chýba uvedenie autorstva a zoznam odporúčanej literatúry (iné nedostatky vyplývajú z porovnania s českým pendantom osnov – s Rámcovým vzdelávacím programom, porov. Papuga, 2015, s. 46 – 51). Okrem iného je tento dokument zložitý štruktúrovaný, nezrozumiteľný adresátovi, ktorým nie sú iba učitelia, ale aj rodičia a žiaci.

Od roku 2015/16 platia inovované ŠVP (pre prvé ročníky jednotlivých stupňov) – upravoval sa rozsah, osnovanie, obsah sa menil minimálne. Som autorom niekoľkých analýz ŠVP (najnovšia sa nachádza v májovom čísle Slovenčinára: Papuga, 2016, s. 50 – 60), po ktorých som dospel k tomu, že obsah SJL treba od základov zmeniť a dospieť k skutočnej reforme SJL, ktorá bude reflektovať nielen poznanie v lingvistike, ale aj charakter žiakov, ktorí majú čoraz častejšie problémy s komunikáciou, s pravopisom, jazykovými pravidlami a s písaním súvislých textov a pod.

ŠVP má okrem formálnych nedostatkov aj výrazné obsahové nedostatky, ba obsahuje faktografické chyby. Na ilustráciu uvádzam zaradenie *neslovesného prísudku* (Štátny vzdelávací program – slovenský jazyk a literatúra pre ISCED 3, 2015, s. 20) namiesto slovesno-menného, anachronický návrat k pomenovaniu 1. *pád*, 2. *pád* (tamže, s. 17), izolácia formálnosyntaktických vzťahov: vyučuje sa iba pojem *zhoda* (tamže, s. 20), stotožnenie kompozície textu s jeho štylistikou: *kompozícia* slohovej práce uvádza položku *nadväznosť a logickosť textu*. Táto položka je vzápätí rozvinutá aj spojením: *Úvaha – citáty, umelecké prostriedky a hodnotenie problému*. (Štátny vzdelávací program – slovenský jazyk a literatúra pre ISCED 2, 2014, s. 68) a pod.

Pozitívne by sa dalo vnímať zavedenie *textovej syntaxe* (Štátny vzdelávací program – slovenský jazyk a literatúra pre ISCED 3, 2015, s. 21), avšak jej perspektíva sa zužuje iba pojмами

súdržnosť, titulok/názov, odsek, kapitola, úvod, jadro a záver. Dôraz je na deskriptívnych témach, čo považujem z hľadiska viacerých pohľadov za pretrvávajúci problém vyučovania SJL.

Osobitnou problematikou je časová dotácia ústredného vyučovacieho predmetu. V učebnom pláne sa na ZŠ posilnila hodinová dotácia pre SJL, na gymnáziách i stredných odborných školách zostali 3 hodiny týždenne, čo je pre mnohých učiteľov problém, keďže stredná škola nemôže iba nadväzovať na poznatky zo ZŠ, ale musí ich aj opakovať, na čo nie je priestor. Zároveň rozvíja mnohé kompetencie a venuje sa súvetnej syntaxi, ktorá sa presunula zo ZŠ na SŠ. Obzvlášť dôležité je mať silnejšiu časovú dotáciu na stredných odborných školách, kde sa musí k žiakom pristupovať inak, pretože predmety všeobecnovzdelávacieho základu nie sú pre nich prioritou. (Osobitnou problematikou je diferenciácia štúdia SJL na gymnáziách a stredných odborných školách, čo patrí takisto k agende SAUS.) Vyvinúť tlak na zvýšenie hodinovej dotácie na stredných školách by takisto malo byť prioritou jazykovednej obce. Zároveň však treba upozorniť na to, že po Mikolajovej reforme sa jazyková zložka predmetu SJL síce posilnila, mnohí učitelia naďalej zotrávajú na povrchnom a encyklopedickom vyučovaní literatúry často na úkor jazyka.

Vyučovanie jazykovej kultúry

Jazykovú kultúru sa dá vnímať ako hlavný cieľ vyučovania SJL napriek tomu, že sa s týmto pojmom nepracuje alebo sa reflektuje ako teoretická téma ku koncu klasifikačného obdobia. Domnievam sa však, že jazyková kultúra, ako aj téma komunikácie by sa mali stať východiskom vyučovania SJL, čím by sa zrealizoval prístup žiakov, ktorí neraz nahliadajú na slovenčinu ako na teoretický abstrakt, nie ako na prostriedok efektívnej komunikácie a kultivovaného vyjadrovania.

Na úrovni 2. stupňa základnej školy (ISCED 2) sa pojem jazyková kultúra nespomína, čo je azda aj logické, keďže inovovaný ŠVP v danom stupni sa snaží o elimináciu pojmovosti. Na tejto úrovni štúdia sa rozvíjajú predovšetkým prostriedky jazykovej kultúry – pravopis, gramatika, sloh. Napriek tomu hľadanie prepojenia s jazykovou kultúrou odporúčam.

V stredoškolskom ŠVP (ISCED 3) sa jazyková kultúra sprístupňuje pojмами *jazyková norma, spoločenské zásady komunikácie*. Ako som už naznačil, väčšinou je táto téma chápaná izolovane, neintegruje sa do vyučovacích hodín, resp. je prostriedkom samoštúdia, lebo učivo sa zväčša nestíha.

Ak napriek uvedenému berieme jazykovú kultúru ako cieľ jazykovej výchovy používateľov a tak k nej aj pristupujeme, musím poukázať na ďalší problém, ktorým je, že sa naďalej masívne preferuje systémovolingvistický prístup, ktorý v súčasnom jazyku nemusí byť vždy adekvátnym postojom k jeho „správnemu“ používaniu. Deskriptíva jazyka a jazykové rozborý sú stále dominantou vyučovania. Systémovolingvistickému náhľadu podliehajú aj cudzie slová. Hoci neboli kodifikované, presadzuje sa (vnucuje sa) ich pravopis v súlade so systémom slovenského jazyka (*napr. fejsbuk, esemeska, četovať, onlajn*).

Systémovolingvistický prístup sa doslova zneužíva v rôznych testovaniach, najmä v prijímacích testoch na stredné školy, selektujúcich žiakov tak, že sa testuje znalosť výrazov, ktoré mnohí žiaci už nemusia poznať (hoci sú spisovné), keďže sa nepoužívajú, pociťuje sa ich príznakovosť, vyplývajúca z nízkej frekvencie (*napr. lízatko – lízanka, závisieť na – závisieť od, posilovňa – posilňovňa, prádlo – bielizeň, od Maje – od Maji a mnoho iných*). (V publikácii *Slovenčina bez chýb* od autorov Ivanová-Šalingová, Šaling, Maníková, 2002 je celý zoznam nesprávne používaných výrazov, hoci nevhodnosť/nesprávnosť niektorých je naozaj relatívna. Ak sa však siahne po tejto príručke a inšpirujú sa ňou úlohy v prijímacích textoch, dôjde k cieľenej selekcii žiakov na základe úzkeho chápania spisovnosti slov a fráz. Osobitným problémom je aj to, že sa v prijímacích skúškach overujú frazeologické jednotky, ktoré sa v modernej slovenčine už nepoužívajú, sú zastarané a predpoklad, že poznajú ich význam, má veľmi malú skupinu 14 – 15-ročných žiakov, uchádzačov o štúdium na stredných školách.)

Komplexnejší pohľad na jazykovú kultúru je vhodným doplnkom vyučovania SJL, ba môžem potvrdiť, že aj efektívnou a motivujúcou vyučovacou metódou. Dokonca by som povýšil pragmatickolingvistický prístup za nevyhnutný v diskurze vnímania súčasnej komunikácie a jazykovej

kultúry. Ak by som mal uviesť príklad, využil by som oblasť sociolingvistiky, ktorá je blízka pragmatickolingvistickému pohľadu. Často dostávam od študentov otázky, prečo sú niektoré jazykové výrazy, ktoré sa bežne používajú nespisovné, hoci sú rozšírené (dopĺňam v úzku). Na to nadviažem diskusiou o kodifikácii, ktorá sa často skončí otázkou žiakov, kto takýmto spôsobom kodifikuje jazyk, keď sa vzdáľuje od reality (samozrejme, poukazujem aj na to, že Bratislava nie je prestížnym východiskom kodifikácie, teda nemôžeme sa opierať iba o jazykovú skúsenosť z nášho regiónu). Najcennejšie však pre mňa je, že žiaci po komplexnejšom a aktuálnejšom pohľade na jazykovú kultúru zmenia náhľad na slovenský jazyk a aj na môj predmet. Musím priznať, že pri naozaj sporných výrazoch nehodnotím ne-/správnosť ich použitia. Namiesto hodnotenia ponúknem pragmatickolingvistický výklad a možnosť funkčného výberu medzi spornými výrazmi.

Krízu systémovolingvistického prístupu k jazykovej kultúre vyvolalo aj to, že si už žiaci na ZŠ a SŠ uvedomujú, že jednostranný prístup k používaniu jazyka už nepostačuje, pýtajú sa často na zdôvodnenie, prečo je jazyková prax iná ako jazykový opis. Aj preto sprístupňujem žiakom, v súčasnosti mojím vysokoškolským študentom, oba spôsoby hodnotenia jazykovej kultúry. Postupoval som tak aj na ZŠ, aj na SŠ, hoci to bolo nad rámec ŠVP. (S odľahčením dodám, že som možno učil budúceho kodifikátora, ktorý bude opisovať jazykové normy.) Žiak by mal bez ohľadu na stupeň a druh vzdelávania dostať spektrum názorov na jazykovú kultúru, aby mohol rozhodnúť, resp. analyzovať, čo je správne/nesprávne, vhodné/nevhodné, funkčné/nefunkčné.

Problém reflektovania jazykovej kultúry vo vyučovaní vychádza aj z platnej kodifikácie, ktorú musia autori pedagogických dokumentov a učebníc rešpektovať. V roku 2014 SAUS iniciovala podnet na aktualizáciu kodifikácie spisovného slovenského jazyka (dostupné na www.saus2002.sk). Naša výzva po odpovedi Ministerstva kultúry SR smerovala na Jazykovedný ústav Ľ. Štúra. Uvedomujeme si, že tento proces je dlhodobý a vyžaduje výskum. Zároveň však pripomíname, že Pravidlá slovenského pravopisu (ďalej PSP) sú staré takmer 16 rokov (a to nehovoríme o Pravidlách slovenskej výslovnosti). Pritom je to príručka, s ktorou učitelia dlhodobo a pravidelne pracujú, odkazujú na ňu žiakov i rodičov. (Problémy, na ktoré narážam v dôsledku zastaranej kodifikácie, som naznačil vyššie.)

S radosťou som prijal vznik Slovníka súčasného slovenského jazyka (v súčasnosti po písmeno N), avšak nemilo ma prekvapilo, že toto dlho očakávané lexikografické dielo nenesie status kodifikačného. Príčin tohto stavu som sa dozvedel niekoľko, no nechcem ich prezentovať, keďže ich nemám podložené. Isté však je, že sa určite malo dospieť k zhode, aby tento slovník suploval doposiaľ neaktualizované PSP. Jednota jazykovedcov by dozaista primäla kompetentné orgány schváliť kodifikačnú doložku. Okrem toho by schválenie tohto slovníka malo aj praktický význam. V prípade, že je slovník kodifikačný, je väčšia motivácia škôl zakúpiť ho ako pomôcku, resp. ho používať, trebárs aj v nedávno zverejnenej online podobe.

Úzus si súčasní žiaci uvedomujú, vnímajú ho a často ho uprednostňujú v ich vlastnom chápaní pred nefunkčným spisovným výrazom. Pri nevyhnutnej najbližšej kodifikácii je nutné prispôbiť mu PSP. Zotrvávanie na „írečitých“ spisovných slovách vyvoláva neporozumenie, posmech (rôzne karikatúry s témou slovenčiny na internete), ba vznikajú rôzne konšpirácie zaraďujúce slovenský jazyk k najzložitejším jazykom sveta. Nová kodifikácia by mala riešiť zložité pravidlá písania čiarok. Čiarka sa stáva samoučelným znamenkom. Jej nevyhnutná signalizačná funkcia, funkcia členenia textu na významové celky, estetická funkcia, teda jej zreteľný pragmatický význam sa prekrýva abstraktnými pravidlami jej písania, ktoré sa zložito reflektujú na vyučovaní, ale aj v oblastiach, v ktorých sa pracuje s písaným textom. Používatelia jazyka pociťujú pravidlá písania čiarok za zložité, ale aj nadbytočné (napr. v *polovetných konštrukciách, časticiach, pred spojkou a/alebo*). Ďalej by sa malo riešiť odsúvanie už roky udomácnených bohemizmov (napr. *prádlo*) alebo funkčných anglicizmov v oblasti informatickej technológie (napr. *chat*), písanie dvojtvarov, medzi ktorými sa už nepociťuje správnosť/nesprávnosť (napr. *na radiátore/na radiátore*). Posledný jav je ťažké didakticky spracovať, keďže dvojtvary sú často závislé od jazykovej intuície, od komunikačnej skúsenosti. Nahliadam na kodifikáciu síce ako laik, možno by sa moje návrhy v prípadnom výskume nepotvrdili, ale cieľom budúcej kodifikácie musí byť priblíženie sa používateľovi jazyka, nie budovanie exkluzívneho komunikačného prostriedku, na ktorom

sa zhodne hŕstka jazykovedcov. Opakujem, že protiklad komunikačnej praxe a kodifikácie si už uvedomujú samotní žiaci a cez prizmu toho vnímajú svoj materinský jazyk a následne predmet SJL.

PSP je príručka aj pre bežných používateľov, preto by mala vo svojich úvodných častiach podávať komplexnejší a jednoduchší výklad (chýbajú niektoré pravidlá písania čiarky, písania veľkých písmen v nových názvoch a pod.). Ak takéto informácie základná kodifikačná príručka neobsahuje, používatelia siahnu po iných publikáciách, ktoré sa vo výklade môžu odkláňať od kodifikácie. Prívatel by som, aby mali PSP z tohto hľadiska širší výkladový aparát. Je však nevyhnutné, aby sa k aktualizácii ortografickej kodifikácie dospelo v dohľadnom čase, čo je mojou druhou výzvou v mene SAUS a slovenčinárov.

Záver

Trendy v aplikácii poznatkov do vyučovania SJL sú vzdialené od poznania v lingvistike, aktualizácia ŠVP stagnuje, stále sa presadzujú „tradičné“ jazykové témy. V ŠVP sa síce spomína komunikačný prístup, analýza textov a kontextov, interpretácia a produkcia textov, avšak presila systémovej lingvistiky témy odsúva na okraj. Takýto stav podporuje aj kodifikácia, ktorá po 16 rokoch vyvoláva otázky v radoch používateľov, ktorí intenzívnejšie vnímajú svoj komunikačný prostriedok a prehľbujú možnosti a oblasti jeho používania. A práve od kodifikácie závisí, kam sa posunie vyučovacia prax a vzťah k jazyku, ktorý si v súčasnej postmodernej, diskurzívnej a globalizovanej dobe nemôže pestovať a vnucovať iba systémovú čistotu. V kontexte so súčasným vyučovaním jazyka na základných a stredných školách je jednostranný prístup k vyučovaniu materinského jazyka a jazykových tém **anachronizmom**.

Pramene:

Dolník, Juraj: *Spisovná slovenčina a jej používatelia*. Bratislava, STIMUL 2000. s. 215

Papuga, Ján: *Desať postrehov k inovovanému štátnemu vzdelávaciemu programu pre ISCED 3*. In: *Slovenčinár*, časopis Slovenskej asociácie učiteľov slovenčiny, 2016, roč. II, č. 2, s. 46 – 51.

Papuga, Ján: *Inovovaný štátny vzdelávací program zo slovenského jazyka a literatúry?* In: *Slovenčinár*, časopis Slovenskej asociácie učiteľov slovenčiny, 2016, roč. III, č. 1, s. 50 – 60.

Šaling, Samo – Šalingová-Ivanová, Mária – Maníková, Zuzana: *Slovenčina bez chýb*. Bratislava: SAMO 2002. s. 451.

Štátny vzdelávací program – slovenský jazyk a literatúra pre ISCED 3. Online: <http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/inovovany-statny-vzdelavaci-program/slovensky-jazyka-literatura-g-4-5-r.pdf>.

Štátny vzdelávací program – slovenský jazyk a literatúra pre ISCED 3. Online:

http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/inovovany-statny-vzdelavaci-program/sjl_nsv_2014.pdf.

PhDr. Ján Papuga, PhD.

Základná škola s materskou školou, Riazanská 75, Bratislava
janpapuga@gmail.com; www.janpapuga.sk

NA KRÍDLACH LITERATÚRY

Holé konštatovanie, že dnešní mladí nesiahnu po knihe, nie sú kreatívni, nemajú vyvinutú predstavivosť, majú chabé vyjadrovacie schopnosti, nestačí. My, učitelia slovenského jazyka a literatúry, máme k slovesnému umeniu bližšie ako ostatní a máme určite viac príležitostí vzbudiť u našich žiakov záujem o beletriu. Učím stredoškóľakov, budúcich strojárův, elektrotechnikův, konkrétne v SPŠ v Komárne. Neľahkú úlohu vo výučbe SJL nám sťažuje fakt, že žijeme prevažne v maďarskom prostredí. Väčšine našich žiakov je bližšia maďarčina, po slovensky hovoria, resp. čítajú málo. Vždy sa ale nájdú výnimky. Dôkazom toho, že i naši žiaci vedia pracovať tvorivo, len potrebujú podnety, sú naše marcové popoludnia s knihou, ktoré sme nazvali *Na krídlach literatúry*.

Vždy je to sviatok celej predmetovej komisie. Ja osobne som sa aktívne zúčastnila na všetkých doposiaľ organizovaných podujatiach. Podnetné stretnutia už tradične pripravuje kolegyňa Mgr. Eva Kossárová. Tie z predchádzajúcich rokov hodnotila nasledovne:

„V minulosti sme sa venovali napr. Shakespearovmu Hamletovi. Množstvom tvorivých aktivít sme si priblížili dej, postavy a motívy tejto tragédie a prehĺbili si svoje vedomosti, napr. písaním správy do dobovej oficiálnej pronórskej či prodánskej tlače o tom, ako Fortinbras obsadil Dánsko; písaním dialógu hrobárov, ktorí dostali za úlohu pochovať členov kráľovskej rodiny; prípravou nástupu Claudia k moci – v minulosti a dnes; príhovorom nového kráľa Claudia ku svojim poddaným v minulosti a dnes. Zároveň sme uvažovali o vplyve médií na náš pohľad na „vec“, resp. o vplyve moci na nás, ako aj o tom, akú funkciu v diele plní motív divadla a motív bláznovstva. Aktivitu sme zakončili vytvorením spoločného plagátu o diele Hamlet, ktorý sme umiestnili v našej jazykovej učebni.

V minulom roku sme sa vrátili do čias Beat Generation. Žiaci mali možnosť nazrieť do tvorby Allena Ginsberga, spoznať spôsob života beatnikov, generácie hippies, zistiť, že všetko so všetkým súvisí, veď bez celkovej nespokojnosti s výsledkami vojny, s vnímaním, resp. s odmietaním spoločenských konvencií by hnutie beatnikov, hnutie hippies nemalo takú odozvu v spoločnosti. Žiaci si pripomenuli aj hudobníkov, ktorí sa radia medzi nasledovníkov Beat Generation. Napokon mohli sami, vychádzajúc zo životných pocitův beatnikov, tvorivo parafrázovať báseň Ferlinghettiho Vychádzajúc zo San Francisca, a to napísaním vlastnej básne.“

Tohtoročné podujatie sme poňali ako netradičnú hodinu literatúry zameranú na život a dielo Franza Kafku, ktorý by tento rok oslávil 135. narodeniny. Štvorčlenné družstvá žiakov všetkých ročníkov zo slovenských tried sa popasovali so zaujímavými aktivitami. Zbierali informácie o živote a diele spisovateľa (pre žiakov nižších ročníkov doposiaľ neznáme) z dostupných zdrojův v triede, prenikli do listového tajomstva, aby prostredníctvom slov Mileny Jesenskej adresovaných Maxovi Brodovi odhalili podstatu duše spisovateľa, jeho pohľad na svet, jeho neschopnosť žiť. Čítali i ukážky z autorovej tvorby, hľadali v nich prepojenie so súčasnosťou. Ťažiskom podujatia bol rozbor známeho diela Premena. Žiaci sa započúvali do interpretácie diela profesora Milana Tvrdíka z FF UK Praha, skladali rozstrihaný text a viedli diskusiu o tom, čo vlastne z ich pohľadu spomínaná premena znamená. V mentálnej mape spracovali vzťahy v diele svojším spôsobom a vznikli naozaj zaujímavé výtvary. Niektorí ju poňali výtvarne a spravili si akýsi komixový pohľad na dej a vzťahy v ňom. Na záver si každý tím vylosoval kľúčové slovo a vytvoril cinquain, teda päťveršovú báseň založenú na jasných pravidlách.

Uplatnením metód a foriem práce podporujúcich rozvoj myslenia a kreativity žiakov vytvorila zanietená kolegyňa priestor na uvažovanie, na vyjadrenie vlastného názoru, na diskutovanie i na hľadanie súvislostí medzi fikciou a realitou v príjemnej pracovnej atmosfére. Uvedomujeme si, že je náročné nenásilným spôsobom dosiahnuť, aby mladý človek sám hľadal odpovede na otázky života v

literatúre a aby sám našiel cestu ku knihe. Zmysel podujatí tohto typu vidíme v podnecovaní mladých ľudí k čítaniu a v motivovaní k ďalším a ďalším stretnutiam s literatúrou.

Mgr. Božidara Huláková
Stredná priemyselná škola, Petöfiho 2, Komárno
hulakova@spskn.sk



JOSTEIN GAARDER: ANNA (PRÍBEH O KLÍME A ŽIVOTNOM PROSTREDÍ)

Anna milovala Silvester a ťažko by vedela povedať, čo má na ňom najradšej: cestu hore do usadlosti, kde oslávia posledné hodiny starého roka alebo cestu späť už v novom roku, keď sa viezla zababušená vo vlnenej deke, okolo pliec mamina či ockova ochranná ruka alebo rameno niekoho zo susedov.

Ten rok, keď mala Anna desať rokov, sneh nebol ani hore na planine, ani v doline. Mráz sa zahryzol do krajiny už dávnejšie, ale hory boli bez snehu, len sem-tam nejaký snehový jazyk. Dokonca aj majestátny horský chrbát, vypínajúci sa pod vysokou oblohou, sa týčil hanebne holý, bez bielej zimnej prikrývky.

Dospelí mrmlali čosi o „globálnom otepľovaní“ a „klimatických zmenách“, a Anne sa tieto nové slová vryli do pamäti. Prvý raz v živote začala tušiť, že so svetom nie je čosi v poriadku.

(...)

Anna sedela s veľkou šálkou čaju nad novinovými výstrižkami a mimovoľne sa usmievala. Ako nečakane sa život niekedy zmení! Na niečo však bola dobre pripravená. Dnes konečne dostala starý prsteň po tete Sunnive! Už dlho vedela, že keď bude mať šesťnásť rokov, tak ho zdedí. Samotný darovací akt sa odohral už dnes, pretože mama musí zajtra ráno cestovať na konferenciu. Mali slávnostnú večeru a ako dezert si dali marcipánový zákusok s ružou, ktorý mama kúpila v pekárni. Až po večeri dostala prsteň s červeným rubínom, obradne ho vybrali zo starodávnej šperkovnice. Celý zvyšok večera mala drahocenný klenot na prste a kým vystrihovala, aj štyri-päť ráz za minútu naň pozrela. Prsteň bol určite vyše storočný, a niekto raz povedal, že môže byť aj oveľa starší. K dedičnému šperku sa však viazalo množstvo zaujímavých legiend.

(...)

Od útleho detstva Anna často počúvala, že má bujnú fantáziu. Keď sa jej pýtali, na čo myslí, vypriadla nekonečné príbehy a každý to pripisoval jej nesmiernej predstavivosti. Od jari sa jej však vynárali v hlave príbehy, o ktorých si bola istá, že sú pravdivé a skutočné. Nazdávala sa, že sa odohrali možno v inom čase alebo aj v inej realite. Skončilo to tým, že ju presvedčili, aby absolvovala niekoľko rozhovorov s psychologičkou a tieto rozhovory pokračovali aj na jeseň. Nakoniec psychologička odporučila, aby sa dala vyšetriť psychiatrovi v Osle. Anna sa nevzpierala. Veď sa nemá za čo hanbiť a dokonca považovala za česť, že ju bude vyšetrovať psychiater.

(...)

Kým sa rozprávali, podchvilou vrhol pohľad na monitor. Práve to urobil a Anna sa dovtípila, že dokument, na ktorý sa pozerá, je zrejme správa od jej psychologičky. Spýtal sa:

- Je niečo, z čoho máš strach, Anna?

Bez rozmýšľania vyhrkla:

- Z globálneho otepľovania.

Rozvážny psychiater akoby sa strhol. Zjavne to bol veľmi skúsený lekár. Iba tento jediný raz sa zdalo, že Annina odpoveď ho vyviedla z rovnováhy, a znova sa spýtal:

- Čo si práve povedala?

- Mala som na mysli, že sa bojím klimatických zmien spôsobených človekom. Bojím sa, že my, súčasníci, vystavujeme podnebie a celé životné prostredie planéty riziku a že neberieme ohľad na budúce generácie.

(...)

- Vy to viete? Vy viete vysvetliť uhlíkovú rovnováhu?

Kým ten príjemný doktor ľudskej duše vypol počítač a zhrnul papiere na kôpku, poskytol Anne krátky úvod do štúdia uhlíkovej bilancie. Najprv jej pár slovami vysvetlil obeh CO₂ v živej prírode. Rastliny ho prijímajú z atmosféry pomocou fotosyntézy, a tak viažu uhlík v živých organizmoch, zatiaľ čo ten istý plyn sa uvoľňuje do vzduchu dýchaním zvierat a rozkladom organického materiálu. Pod uhlíkovou bilanciou sa chápe predovšetkým podivuhodná rovnováha medzi množstvom CO₂, ktoré sa dostáva do atmosféry vulkanickými výbuchmi, a uhlíkom, ktorý sa, naopak, viaže do zemskej kôry rozkladnými procesmi organických látok. Státisíce rokov bolo jeho množstvo približné a ľudstvo na tento cyklus nemalo žiadny vplyv, a preto ho ani nemuselo brať na vedomie.

Takže všetok uhlík, ktorý bol milióny rokov uložený v rope, uhli a plyne, bol akoby „uskladnený“ a bol mimo obehu. Ale táto jemná rovnováha...

Anna mu vzala slová z jazyka...

- Túto jemnú rovnováhu ľudia narušili tým, že pálili ropu, uhlie a plyn, pričom vypúšťali CO₂ do atmosféry.

(...)

Otvorí oči a volá sa Nova. Všetko jej pripadá nové a iné. Posadí sa na posteli a v tej chvíli na ňu z nočného stolíka zažiarí tlmené svetlo. Natiahne sa za aparátom a hneď začne svietiť jasnejšie. Prepne ho do užívateľského módu a na obrazovke vidí: sobota 12. decembra 2082.

Preletí pohľadom po miestnosti, v ktorej spala. Steny sú červené ako krv. Dážď šľahá do úzkeho okna, ktoré siaha od dlážky až po modrú lištu pod šikmou strechou.

V aparáte cinkne a na obrazovke sa objaví opička s očami ako gombičky. Takže na zoznam vyhynutých druhov pribudol ďalší primát. Vo voľnej prírode vyhynul už dávno, pretože celý ekosystém juhoamerického kosmáča bielofúzeho zmizol alebo vyschol. Práve teraz zahynul aj tento posledný jedinec žijúci v zajatí. Je to smutné. Žalostné.

(...)

Už dávnejšie si nainštalovala aplikáciu VYHYNUTÉ DRUHY, ktorá každú hodinu aktualizuje informácie o tom, ktorý rastlinný a živočíšny druh práve vyhynul. Nebolo by nič jednoduchšie, ako ju odinštalovať a uzavrieť sa pred všetkým, čo sa okolo vo svete deje, no Nova pokladá za svoju ľudskú povinnosť sledovať, ako sa zhoršuje prostredie na Zemi. Hnevá ju to. Je od zúrivosti bez seba. A predsa je zlosť zbytočná, lebo nič nemôže robiť.

(...)

Rozhodne sa, že zvyšok dňa si bude pozerat' fotografie a filmy zo začiatku storočia. Nastaví si časový filter po 12. december 2012. To znamená prísny výber. Odteraz bude môcť otvoriť iba webové stránky, ktoré boli vytvorené pred týmto dátumom, pred 12. 12. 2012. Aké nádherné boli ešte vtedy niektoré časti Zeme – a rovnako nádherný bude aj tento deň!

(...)

Dátum 12. 12. 2012 si nezvolila náhodou. Vie, že približne v tom čase sa začali ekosystémy rúcať. Je to zároveň deň šestnástych narodenín jej prastarej mamy.

(...)

Rada by vedela, či aj starká niečo písala, keď bola mladá. Tak ako má teraz nastavený filter, vyhladá jej to len príspevky, čo zavesila na sieť do svojich šesťnástych narodenín. Napíše do vyhľadávacieho okna „Anna Nyrudová“. Vyskúša niekoľko vyhľadávačov... a nakoniec sa na monitore objaví akýsi text! Zdá sa, že je to list – list adresovaný jej, Nove!

Drahá Nova, číta. Zarazí ju to, no číta ďalej: Nevie, ako bude svet vyzeráť, keď budeš čítať tieto riadky. Ty to však vieš...

Ako je to možné? List na monitore s dátumom 11. december 2012, čiže deň pred starkinými šesťnástymi narodeninami, len jeden deň pred časovým filtrom. Ako je možné, že starká jej napísala list viac ako päťdesiat rokov predtým, ako sa narodila?

Skontroluje filter. Nič sa nezmenilo. Terminál neprijíma signály po 12. 12. 2012. Ako mohla starká vedieť, že po vyše päťdesiatich rokoch bude mať pravnučku, ktorá sa bude volať Nova? Bola vari jasnovidka? Alebo je azda jasnovidka teraz?

(...)

Ozve sa zaklopanie a niekto vkĺzne dnu. Nova sa obráti a vidí, že je to starká. Má na sebe ranný úbor, modré kimono. Nova si sadne na peľasť a pozerá na starú ženu. Poznáva v nej niečo zo seba a zároveň vníma čosi záhadné a neznáme. Tvár starkej je drobná a zvráskavená. Dnes má narodeniny. Osemdesiatšesť rokov! Ale čosi sa jej nepozdáva, niečo sa jej zdá iné, akoby prekrútené. Nove prebehnú po chrbte zimomriavky. Azda sa jej to zdá, ale akoby okolo starkej videla auru vzbury a čohosi nového. Na prstenníku má starodávny prsteň s rubínom. Áno, je to ten prsteň. Prastará mama Anna stojí v izbe ako posol z iného času a vo vráskavých prstoch zviaza červený drahokam. Potom povie:

- Myslíš na ten rubín, však, Nova?

Prikývne. Starká vie čítať myšlienky. V každom prípade číta Novine myšlienky. Starká si prinesie stoličku od písacieho stola a posadí sa oproti Nove.

- Dnes ti porozprávam o vtákoch, ktoré kedysi žili. Vieš, že v duchu stále počujem, ako na planine smutne spieva kulík?

Vtedy sa v Nove čosi vzpriechi. Chce to počúvať? Vydrží ďalej počúvať starenkino rozprávanie?

Podľa zatrpknutosti potíchu povie:

- Nemusiš mi vôbec nič rozprávať. Stačí, keď mi povieš, ako sa všetky vtáky môžu vrátiť.

Pozrie na prastarú mamu. Tvár starkej odráža hlboký žal. Alebo hnev, možno je to hnev. Novu to však neobmáčkí.

- A okrem toho chcem späť ludoopice, levy a tigre. Chcem, aby všetky zvieratá znova žili vo voľnej prírode, aby neboli reinštalované. To predsa nie je také ťažké pochopiť! Tu u nás chcem znova medvede a vlky. A mnišiky alebo morské papagáje. A hvizdáka, nieže naňho zabudneš! A chcem aj medvedicu lekársku, veroniku, iskerník a myšie ucho – alebo vrbu bylinnú. Vedela si, že vrba bylinná je najmenšia drevina? Narastie do výšky iba jeden až päť centimetrov. Alebo si mi to hovorila?

Starkej sa zachvejú plecía:

- Ale Nova...

- Vieš, čo chcem? Chceš to vedieť? Chcem späť milión rastlinných a živočíšnych druhov. Nič viac ani menej, starká. Chcem piť čistú vodu z prameňa. Chcem stáť s rybárskym prútom na brehu rieky. A chcem, aby sa skončili tieto protivné zimy bez snehu.

- Nova, prosím! Nova!

- Chcem len žiť v takom istom nádhernom svete, po akom si chodila, keď si bola v mojom veku. A vieš prečo? Pretože si mi to dlžná!

- Prestaň, Nova!

- Alebo ťa mám radšej vyhnáť do lesa? Vráť mi späť ten svet, no tak.

(...)

- To nie je možné, – vzdychne . – Nemôžeme zachrániť prírodu, keď sa nám celkom vymkla spod kontroly.

- Si si tým istá? – spýta sa starká s úsmevom, a znova sa pohráva s červeným rubínom.

- Je to ten rubín? – spýta sa pravnúčka. – Má to niečo spoločné s týmto starým drahokamom? Drahá starká, prezrad' mi to. Tento rubín nám vráti soby?

Prastará mama znova prikývne a dievča sa rozosmeje.

- To som si myslela, – povie. – Celý čas som vedela, že ten drahokam skrýva v sebe nejaké tajomstvo.
(...)

Starká zviaza prsteň v končekoch prstov a slávnostným, takmer vešteckým tónom povie:

- Čoskoro dostaneš Zem späť presne takú, aká bola, keď som mala toľko rokov ako ty, musíš mi však sľúbiť, že sa o ňu budeš dobre starať. Pretože teraz dostávame novú šancu. Od tejto chvíle sa musíme mať na pozore, pretože ďalšie šance už neprídu.

Slová nadobudli dutý zvuk, akoby sa strácali v hlbokkej pivnici alebo vychádzali z hlbokkej jaskyne. Starká chce ešte niečo dodať:

- O sedemdesiat rokov sa znova stretneme. A potom budeš pred súdom stáť ty.

Blížil sa marec a fantastická literatúra. Najvyšší čas porozmýšľať čo s tým. Učebnicu som odložila dávnejšie, lebo rada pracujem s textami, ktoré poznám. Pôvodne som uvažovala nad klasikou E. T. Mimoszemšťan (W. Kotzwinkle). Z príbehu som si pamätala len torzo a bolo treba oprášiť spomienky. V knižnici bol však beznádejne nedostupný (čítanie pre väčšinu siedmakov). Nechala som sa teda unášať atmosférou knižničného regálu. Celkom dole ma upútala jedna kniha – nenápadná, bez fantastických kresieb. Autor, Jostein Gaarder, známy mojej generácii knihou Sofiin svet, ktorá ma svojho času úplne pohltila. Začala som čítať. Nevieam, ako sa tento štýl písania volá v epike, ale v lyrike ide o tzv. „básnickú skratku“. Text, ktorý navonok pôsobí jednoducho, skrýva v sebe hlboké myšlienky a núti človeka rozmýšľať. A tak som splnila dve podstatné kritériá. Ostala som „verná“ osnovám a tiež sebe. Našla som text s posolstvom ladeným fantasticko-ekologicko-filozoficky. Príbeh o tom, ako zabúdame, že život nie je iba tu a teraz, ale bude aj potom a bude stáť na tom, čo po nás ostane. Dva svety v rôznych obdobiach. Dve postavy Anna a Nova, príbehy ktorých sa spočiatku vyvíjajú bez náznaku prepojenia. Okrem príbuzenského vzťahu prastarej mamy a pravnúčky, čo vychádza najavo postupne, však obe spája iný pohľad na veci okolo seba („Nebolo by nič jednoduchšie, ako ju odinštalovať a uzavrieť sa pred všetkým, čo sa okolo vo svete deje...“), pocit zodpovednosti a potreba niečo urobiť. Do príbehu vstupuje dedičstvo po predkoch „zázračný predmet“ – Aladinov prsteň s červeným rubínom. Má možnosť splniť svojmu majiteľovi tri želania. Dvakrát pomohol Aladinovi. Ostalo ešte jedno nesplnené pranie. Šanca vrátiť všetko do pôvodných koľají – začať odznova. S tým je však spojené ešte jedno riziko – zodpovednosť. Sme schopní niesť toto bremeno? Podarí sa ovplyvniť myslenie ľudí a nájsť riešenie?

Príbeh riešenie ponúka, no predovšetkým otvára priestor na premýšľanie a diskusiu. Človek musí začať od seba a nespoliehať sa na to, že problémy vyriešia iní. To je jeden z dôvodov, prečo ma kniha oslovila.

S textom som na vyučovaní pracovala dvakrát. Potom už nebola možnosť, keďže som menila miesto a aj typ školy. Keďže som pracovala s rôznymi skupinami žiakov, práca s textom nebola identická a mala trochu odlišný priebeh. Preto neponúkam presný scenár a ani jednoznačný záver. Kniha však zarezovala a priniesla veľa zaujímavých momentov.

Téme som venovala 4 vyučovacie hodiny:

Prvá hodina – príbeh o Aladinovej lampe

Cieľ – analyzovať Aladinov príbeh, históriu čarovného prsteňa a splnených želaní; vysvetliť pojem „vypustiť džina z fľaše“, ktorý sa v príbehu „Anna“ niekoľkokrát spomína.

Metódy – práca s textom v skupinách (každá má k dispozícii inú časť príbehu) a každá skupina zisťuje informácie o zadaných pojmoch: Aladin; čarodejník; džinove skutky; kúzelný prsteň; „vypustiť džina

z flaše“. Po práci s textom každá skupina informuje ostatných o obsahu prečítaného úryvku a o tom, čo zistila. V závere hodiny za informácie zhrnú.

Druhá a tretia hodina – J. Gaarder - Anna

Cieľ – analyzovať príbeh; jeho tému a posolstvo (ideu).

Metódy – práca s textom a pracovným listom.

Ako úvod k textu môže poslúžiť rozhovor o problémoch, ktoré má tento svet (prípadne, ak by ste našli krátke video či iný materiál). Pracuje sa s celou triedou. Text sa číta (buď vyučujúci, alebo ho rozdelíme medzi žiakov) po častiach a žiaci si zistené informácie zapisujú do pracovných listov. Každá časť sa rozoberá samostatne. V prípade potreby môžeme dať na nasledujúcu hodinu úlohu – zistiť základné informácie o fosílnych palivách (je to uvedené v pracovnom liste), ktorou začneme ďalšiu hodinu. Na nej prácu s textom dokončíme.

Štvrtá hodina – Čo môžeme urobiť my?

Cieľ – analyzovať možnosti a navrhnúť riešenia konkrétnych ekologických problémov.

Metódy – brainstorming; diskusia za okrúhlym stolom; skupinová práca... Výstupom je plagát, spísanie pravidiel, na ktorých sa dohodlo v diskusii.... Téma sa dá prepojiť s aktivitami ku Dňu Zeme, prípadne s hodinami biológie a chémie a je možnosť urobiť spoločný medzipredmetový výstup.

Nech vás neľaká fakt, že nepreberiete všetko podľa plánu. Myslím si, že témam máme venovať taký priestor, aby splnili svoj účel. Mnohé veci sa vopred naplánovať nedajú a vy sami budete vidieť, nakoľko ktorá téma osloví. Literatúra na základnej škole túto možnosť poskytuje a určite ju treba využiť. Nejde o množstvo, ale o hodnotu.

Pokiaľ vás *Anna* oslovila, rada poskytnem potrebný metodický materiál. Určite však treba prečítať celú knihu. Možno vás inšpiruje k niečomu novému.

*Mgr. Lýdia Ferdinandyová
Stredná odborná škola Jána Bocatia, Košice
lydkaferdinaryova@yahoo.com*



KNIŽNÝ FREEZING

Čítanie kníh a samotná literatúra má v našom živote nezastupiteľné miesto, je zdrojom energie, studnicou fantázie, žriedlom vedomostí, ponúka zábavu, zamyslenie, dokonca i návod na životnú zmenu... Ako podporu čítania a poukázanie na vieru, že knihu nikdy nenahradí televízia či internet, sme zvolili vlastnú netradičnú aktivitu - knižný freezing. Isto sa pýtate, čo je knižný freezing. Knižný freezing je „zamrznutie“ v uliciach mesta - chvíľkové pozastavenie sa nad knihou či pri knihe, zamyslenie sa nad príbehmi a svedectvom, ktoré nám literatúra ponúka. Aktivita pripomína známu detskú hru sochy.

Freezingu predchádzala príprava: výber žiakov (kritériami boli aj záujem o čítanie, literatúru a pod.), tvorba reklamných plagátov a letáčikov propagujúcich akciu a malých darčiekov v podobe záložiek do knihy, zhotovenie identifikačných kartičiek (nimi boli žiaci označení), zostavenie ankety o knihách, čítaní atď. Príprava freezingu bola zrealizovaná v spolupráci s učiteľmi slovenčiny a výtvarnej výchovy.

V deň freezingu sa žiaci zhromaždili pred budovou školy a v zástupe sa presunuli na symbolické miesto - k mestskej knižnici, kde mali pripravené pódium. Ozvučené pódium patrilo žiakom, ktorí akciu z tohto miesta moderovali a riadili. Celá akcia začala príhovorom obyvateľom a návštevníkom mesta, v ktorom žiaci vysvetlili, čo je freezing, ako bude prebiehať a čo je jeho cieľom.

Pravidlá boli veľmi jednoduché: žiaci na pódium čítali ukážky z vlastnej literárnej tvorby, keď zaznelo *stop*, žiaci, ktorí sa pohybovali v uliciach mesta (ale aj obyvatelia a návštevníci mesta) museli zamrznúť – zastaviť sa – jednoducho zostať stáť (podobne ako v hre sochy). Na ďalší pokyn moderátorov – *pokračujeme* – žiaci rozmrzli.

Po odznení príhovoru s pravidlami sa ostatní žiaci rozišli po pešej zóne a do blízkeho okolia mestskej knižnice. Žiaci oslovovali okoloidúcich a rozprávali sa s nimi o knihách (žiaci mohli mať svoju obľúbenú knihu so sebou), vysvetľovali cieľ akcie, rozdávali reklamné letáčky, prostredníctvom ankety zisťovali vzťah ľudí ku knihám, k čítaniu a, samozrejme, podľa pokynov žiakov na pódium pravidelne zamrzali a rozmrzali. Obyvatelia mesta nás potešili záujmom i zapojením sa do našej aktivity a malou odmenou boli pre nich záložky do kníh.

Veríme, že aj týmto počínom sme prispeli k tomu, že viacerí z nás opäť siahnu po knihe.

PhDr. Eva Dodeková
Základná škola, Bukovina 305, Turzovka
evka.dodekova@post.sk



KEĎ NÁS FRAZEOLÓGIA BAVÍ (NÁVRH PRÍPRAVY VYUČOVACEJ HODINY)

Začínajúci učitelia sa v úvode svojho pedagogického pôsobenia dostávajú do mnohých nových situácií, ktoré je potrebné zvládnuť. Jednou z nich je napríklad snaha zaujať študenta kreatívne podaným učivom tak, aby si z neho čo najviac zapamätal a pridanou hodnotou je vytvorenie dobrej nálady v triede.

Predkladaný návrh vyučovacej hodiny je zameraný na oblasť frazeológie a vychádza z odporúčaného výkonového štandardu pre kľúčovú oblasť s názvom Jazykoveda/Lexikálna rovina jazyka v ŠVP (2009, s. 17). Obsahuje kľúčové pojmy, ciele a fázy vyučovacej hodiny. Uvedená príprava je aplikáciou kombinovaného modelu vyučovacej hodiny. Uvedený návrh je možné využiť v 7. ročníku ZŠ, no zábavná forma jej prevedenia určite zaujme aj stredoškolákov v 1. ročníku. V prílohe ponúkame kľúč správnych odpovedí k jednotlivým úlohám.

Kľúčové pojmy: frazeológia, príslovia, porekadlá, pranostiky.

Ciele vyučovacej hodiny¹:

a) kognitívne

- vymenovať typy frazeologických jednotiek,
- definovať jednotlivé druhy frazeologických jednotiek,
- opísať charakteristické vlastnosti prísloví a porekadiel,
- vyjadriť a vysvetliť vlastnými slovami vlastnosti frazémy,
- zostaviť správne znenie jednotlivých frazeologických jednotiek podľa ich ustálených znení,
- odlíšiť príslovia, porekadlá a pranostiky na konkrétnych príkladoch,
- porovnať rozdielnú funkciu prísloví a porekadiel,
- obhájiť vlastný interpretačný postoj k pôvodu jednotlivých frazeologizmov,

b) afektívne

- uvedomí si estetickú a obraznú hodnotu, zmysel a využiteľnosť frazeologických jednotiek v bežnej komunikácii,

c) psychomotorické

- všima si odlišnosti medzi jednotlivými tipmi frazeologizmov,
- v texte dokáže vyhľadať frazeologizmy, aj ich aktualizované formy,
- získané vedomosti dokáže aplikovať pri rozlišovaní frazeologických jednotiek.

Pomôcky: pracovný list

Priebeh hodiny:

Motivácia

V rámci motivácie učiteľ navodí v triede príjemnú atmosféru predstavením moderných slovných spojení²:

- Kto sa veľa pýta, málo googluje.
- Pýchu predchádza iPad.
- Padá server, želaj si niečo!
- Čo na srdci, to na facebooku.
- Kto tweetuje naposledy, ten tweetuje najlepšie.

Vytvorí tým premostenie medzi súčasnými technologickými novinkami, ktoré sú žiakom blízke a tradičnými lexikálnymi spojeniami, ktoré vznikli v minulosti. Na základe ďalšej diskusie žiak identifikuje zjavnú inšpiráciu predložených slovných spojení.

Osvojovanie nového učiva a fixácia

V nasledujúcej fáze vyučovacej hodiny je osvojovanie nového učiva a jeho následná fixácia rozdelená do dvoch navzájom sa striedajúcich častí. Práca študentov je založená na tom, že získané poznatky si ihneď pod vedením učiteľa precvičia prostredníctvom vypracovania jednotlivých cvičení v pracovnom liste.

OSVOJOVANIE NOVÉHO UČIVA I.

¹ Pri určovaní cieľov vyučovacej hodiny vychádzame z Niemerckovej klasifikácie. Ciele uvádzame s ohľadom na žiaka.

² zdroj: <http://www.deltaklub.neton.sk/forum/viewtopic.php?f=56&t=42&start=1005>

Štúdiom fráz alebo frazém sa zaoberá jazyková disciplína, ktorá sa nazýva **frazeológia**. Základnou jednotkou frazeológie je **frazéma**. Vlastnosti:

- **ustálenosť**,
- **viacslovnosť**,
- **obraznosť, prenesenosť významu**,
- **reprodukovateľnosť**.

FIXÁCIA NOVÉHO UČIVA I.

- úlohy sú zamerané na zmapovanie časovo starších a mladších frazeologizmov:

Úloha č. 1 – Uvedené slová daj do správneho tvaru a vytvor z nich frazeologické jednotky. Vysvetli význam vzniknutých frazeologizmov. – Úlohou študentov je poprehadzované slová usporiadať tak, aby z nich vznikli frazeologizmy.

Úloha č. 2 – Vysvetli význam nasledujúcich frazeologizmov. – V tejto úlohe majú študenti k dispozícii historicky mladšie verzie frazeologizmov, ktoré majú obsahovo vysvetliť.

OSVOJOVANIE NOVÉHO UČIVA II.

V nasledujúcom výklade podá učiteľ žiakom informáciu o základných rozdieloch medzi prísloviami, porekadlami a pranostikami. Úlohou študentov bude na základe syntézy týchto informácií rozčleniť frazeologizmy a určiť, do ktorej skupiny patria. Zároveň je dôležité žiakov upozorniť aj na rôzny pôvod frazeologizmov. Ten však majú v úlohe odhaliť sami.

- **Príslovie** – má prenesený význam a priamo či nepriamo vyjadrený poučný zámer. (*Jabko nepadá ďaleko od stromu. Všade dobre, doma najlepšie.*).
- **Porekadlo** – zväčša nemá poučný zámer. V porekadlách sa najmä konštatuje nejaká všeobecná odpozorovaná múdrosť alebo životná situácia. Jeho charakter je viac situačný, býva vtipným komentárom situácií (*Každý vie, kde ho topánka tlačí. Trafená hus zagága.*).
- **Pranostika** – ustálený výrok, ktorý vznikol ako výsledok dlhodobej skúsenosti, pozorovania počasia, práce na poli (*Katarína na ľade, Vianoce na blate. Medardova kvapka štyridsať dní kvapká.*).

FIXÁCIA NOVÉHO UČIVA II.

Úloha č. 3 – Urč, či je nasledujúci výrok príslovím, porekadlom alebo pranostikou.

Úloha č. 4 – Dopln chýbajúce slová. – Študenti majú k dispozícii rôzne frazeologizmy, z ktorých časť chýba. Tieto majú doplniť.

Úloha č. 5 – Zamyslite sa, v akých oblastiach môžu mať pôvod nasledujúce frazeologizmy. Vysvetlite ich význam.

Úloha č. 6 – Napíšte, aké príslovia či porekadlá sa nachádzajú na obrázkoch. – Žiakom je ponúknutá séria obrázkov, v ktorých sú zašifrované príslovia a porekadlá. Hravou formou majú zistiť, o aké ide.

Prílohy – úlohy s kľúčom správnych odpovedí:

Úloha č. 1¹

Uvedené slová daj do správneho tvaru a vytvor z nich frazeologické jednotky. Vysvetli význam vzniknutých frazeologizmov.

- a) chodiť, sebe, kto, sám, neskoro, škodiť
- b) práca, nebyť, bez, koláč
- c) druhý, spadnúť, do, ona, kopať, sám, kto, jama
- d) vlk 2x, my, o, za, dvere, a
- e) spievať, vták, keď, on, lapať, pekne
- f) 3. stupeň slova veľký, lampa, byť, pod, tma

Úloha č. 2²

Vysvetli význam nasledujúcich frazeologizmov:

- a) mať niečo na saláme (keď mi je niečo jedno, nezáleží mi na tom)
- b) byť sto rokov za opicami (nebyť pokrokový, zastaralý)
- c) mať veget (oddychovať)
- d) dostať padáka (dostať výpoveď z práce)
- e) dať si panáka (vypiť pohárik alkoholu)
- f) čekuj to (dávaj pozor, sleduj to)

Úloha č. 3³

Urč, či je nasledujúci výrok príslovím, porekadlom alebo pranostikou.

- a) Dovtedy sa chodí s krčahom po vodu, kým sa nerozbije.
- b) Lastovičky na odletu, koniec bábemu letu.
- c) Komu niet rady, tomu niet pomoci.
- d) Padla kosa na kameň.
- e) Studený máj v stodole raj.
- f) Vyhrávajú mu v bruchu muzikanti.

Úloha č. 4⁴

Doplň chýbajúce slová.

- a) Studený, v stodole raj.
- b) hory prenáša.
- c) Dostal sa z blata do
- d) Má obe ruky
- e) – z poľa ber!
- f) Komu sa, tomu sa zelení.

¹ Kľúč správnych odpovedí k úlohe č. 1: a) Kto neskoro chodí, sám sebe škodí., b) Bez práce nie sú koláče., c) Kto druhému jamu kope, sám do nej spadne., d) My o vlku a vlk za dverami., e) Keď vtáčka lapajú, pekne mu spievajú., f) Pod lampou býva najväčšia tma.

² Kľúč správnych odpovedí k úlohe č. 2: a) keď mi je niečo jedno, nezáleží mi na tom, b) nebyť pokrokový, ale zastaralý, c) oddychovať, d) dostať výpoveď z práce, e) vypiť pohárik alkoholu, f) dávaj pozor, sleduj to

³ Kľúč správnych odpovedí k úlohe č. 3: a) príslovie, b) pranostika, c) príslovie, d) porekadlo, e) pranostika, f) porekadlo

⁴ Kľúč správnych odpovedí k úlohe č. 4: a) máj, b) láska, c) kaluže, d) ľavé, e) september, f) nelení

Úloha č. 5 – aj s kľúčom správnych odpovedí v zátvorkách a vyznačených kurzívou

Zamyslite sa, v akých oblastiach môžu mať pôvod nasledujúce frazeologizmy. Vysvetlite ich význam.

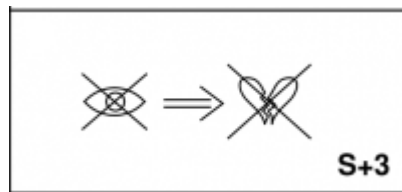
- Achillova päta (slabé, zraniteľné miesto), trójsky kôň (úskočný dar), jablko sváru (príčina nedorozumenia, hádok) – **antika, staroveké grécke a rímske dejiny, mytológia**.
- Sodoma a Gomora (miesto neresti, hriechu), obetný baránok (ktorý trpí za iných), byť v Adamovom rúchu (byť nahý) – **biblia a kresťanstvo**.
- Kuť železo za horúca, mlátiť prázdnu slamu, husto ťa tkali (prekážaš vo výhlade) – **remeslá a výrobná činnosť**.
- Silný ako Valibuk, stavať vzdušné zámky (dávať si nerealistické ciele), trinásť komnata (niečo neodhalené, tajné) – **rozprávky a ľudová slovesnosť**.
- Dať niekomu mať (poraziť ho), úder pod pás (neférové konanie), poslať niekoho do sprchy (vylúčiť niekoho) – **hry, záujmová činnosť**.

Úloha č. 6 – aj s kľúčom správnych odpovedí pod obrázkami.¹

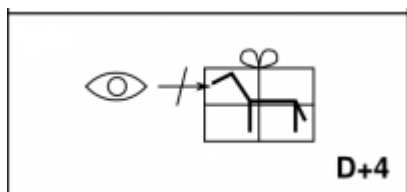
Napište, aké príslovia či porekadlá sa nachádzajú na obrázkoch:



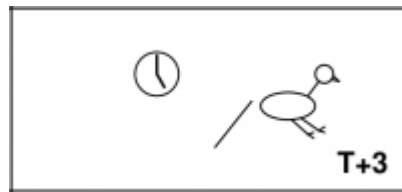
Láska hory prenáša.



Čo oko nevidí, srdce nebolí.



Darovanému koňovi na zuby nepozerať.



Ranné vtáča ďalej doskáče.

Domáca úloha

Praktická aplikácia získaných poznatkov spočíva vo vytvorení krátkeho príbehu (v rozsahu napr. 15 viet) na tému **Ako si Jano do hory vykračoval a cestou stretol...** Základnou podmienkou je však využitie frazeologizmov (prísloví, porekadiel a pranostík) v pasáži rozprávača, no aj v priamej reči.

Uvedený model vyučovacej hodiny s témou frazeológia je možné upraviť si podľa vlastných potrieb. Po jeho aplikácii na hodine slovenského jazyka však môžeme konštatovať, že žiakom sa hodina páčila, aktívne sa zapájali do riešenia jednotlivých úloh a vyučovanie touto formou pre nich bolo prínosom.

¹ Zdroj: <http://www.vychytane.sk/filesystem/image/201112/12298-0-ake-prislovia-a-porekadla-su-zobrazene-v-obrazkoch.jpg>



KTORÁ LITERÁRNA POSTAVA SI? (TVORIVÉ OPAKOVANIE LITERATÚRY)

Pri výučbe slovenského jazyka a literatúry si niekedy študenti kladú otázky, ako majú dielo interpretovať, nakoľko sú preberané texty aktuálne aj dnes a ktoré zobrazené postavy, situácie či problémy možno nájsť aj v ich každodennej realite. Napadol mi spôsob, ako im aktuálnosť staršej i novej literárnej tvorby predstaviť v novej podobe, a to v podobe hravej – formou testu.

Test som na hodine uplatnila v maturitnom ročníku (samozrejme, bez klasifikácie) ako súčasť súhrnného opakovania, ale záujem oň mali aj žiaci v nižších ročníkoch. Viacerí sa nielen zabavili a zopakovali si názvy jednotlivých diel, ale o ich obsahoch sa medzi sebou po hodine aj rozprávali. Niektorí maturanti dokonca prišli do knižnice so zámerom do „svojich“ príbehov opäť nahliadnuť a prečítať si od daného autora aj o niečo viac.

1. Čo spraviš ako prvé, keď sa ráno zobudíš?

- A) Skontrolujem si nožičky.
- B) Idem do mesta a potom sa pozriem k jazeru.
- C) Po rannej očiste pôjdem, ako vždy, na ministerstvo.
- D) Idem ďalej hľadať nesmrteľnosť.

2. Aká je tvoja obľúbená stránka na internete?

- A) My nemáme inter-čo? Nemáme to.
- B) Hydrometeorologický ústav.
- C) Www.akoprezit.com.
- D) Samozrejme, naša školská stránka.

3. Čo pre teba znamená slovo zviera?

- A) Od istého času mám k zvieratám rešpekt.
- B) Nepoznám to slovo.
- C) Viem sa do kože zvierat úplne vžiť.
- D) Pripomína mi to istý zážitok, taký zvláštny. Bolo horúco, nie úplne dobre si to pamätám, ale nemám z toho dobrý pocit.

4. Čo z uvedeného má pre teba najväčšiu hodnotu?

- A) Zostať večne živý.
- B) Rodina.
- C) Cigarety.
- D) Minulosť.

5. Aké je tvoje obľúbené oblečenie?

- A) Akákoľvek uniforma.
- B) Taká klasika – prírodné materiály.
- C) Navlečiem si na seba, čo prvé nájdem.
- D) Keby bolo oblečenie mojím jediným problémom...

Vyhodnotenie:

1.
A) Δ B) ☺ C) □ D) ☼
2.
A) □ B) ☺ C) ☼ D) Δ
3.
A. ☼ B) □ C) Δ D) ☺
4.
A) ☼ B) Δ C) ☺ D) □
5.
A) □ B) ☼ C) ☺ D) Δ

Najviac Δ

Myslím, že si sám/sama uvedomuješ, že si Gregor Samsa z *Premeny*.

Najviac ☺

Ako inak, si typický rozprávač z Mitánových *Psích dní*.

Najviac □

Jednoznačne si ako Winston Smith, úradník Ministerstva pravdy Oceánie, z 1984.

Najviac ☼

Tak, Gilgameš, darí sa ti aj v súčasnom svete?

Mgr. Ľubica Psotová, PhD.
Evanjelické lýceum, Vranovská 2, Bratislava
lubica.psotova@evlyceum.sk

CHARLIEHO MALÉ TAJOMSTVÁ

Autor: Stephen Chbosky
Preklad: Michaela Hajduková
Rok vydania: 2012
Vydavateľstvo: Slovart
Počet strán: 208

Román Stephena Chboského patrí medzi najlepšie knihy tzv. young adult literatúry. Vyšiel ešte v roku 1999 pod originálnym anglickým názvom *Perks of Being a Wallflower*, v češtine pod názvom *Ten, kto stojí v kúte* a v slovenčine – *Charlieho malé tajomstvá*. Všetky názvy odhaľujú nejakú podstatnú povahovú črtu dospelujúceho chalana, ktorý prichádza na strednú školu a rozhodne sa písať listy niekomu neidentifikovanému, denník týchto i minulých „malých tajomstiev“.

Stáť v kúte, trochu bokom od všetkých je také typické pre tínedžerov, každý sa cíti byť outsiderom, ale ten, kto stojí v kúte, môže vidieť veľa úžasných vecí...

Charlie je netypický chlapec. Trauma prežitá v detstve a jej následné vytesnenie z pamäti ovplyvňuje prežívanie všetkých opisovaných udalostí, drží dramatickú krivku románu a naplno exploduje v závere knihy.

Príchod na strednú školu, spoznávanie nekonvenčných súrodencov, ktorí Charlieho vezmú pod ochranné krídla - nádherný Sam a homosexuálne orientovaného Patricka - otvára pred hlavným hrdinom svet prvých lások, rodinných drám, priateľstiev, svet sexu a prvých kontaktov s drogami. Kľúčom ku šťastiu môže byť aj správna pieseň, vďaka ktorej sa môžete rútiť tunelom a cítiť sa nekonečne.

Napriek ošemetným a provokujúcim témam nie je táto kniha ničím, čo by nepatrilo do rúk mládeži. Je to pôsobivé čítanie nielen pre nástročné, ale aj pre dospelých. Miestami vtipné, miestami naliehavé...a ku koncu aj smutné.

Je to útlý román o pulzovaní vlnobi(y)tia pod povrchom spoznávaní „dospeláckeho“ života.

*Mgr. Marcela Slížiková
Základná škola J. A. Komenského, Bánovce nad Bebravou
marcelaslizikovamail.com*



„RADŠEJ MILOVAŤ KUS H***A, AKO NEMILOVAŤ VÔBEC“

Kniha: Ruzká klazika. Antológia poviedok
Autor: Daniel Mailing
Rok vydania: 2017

Má to dve nohy, dve ruky, jednu hlavu, vycibrený rukopis a knihu plnú postmoderny, paródie, pastišu, absurdna, groteskna, irónia, sarkazmu, hyperbolizácie, mystifikácie, bizarnosti, nonsensu a satiry. Čo je to?

Daniel Majling, dramaturg Slovenského národného divadla, minulý rok prozaicky debutoval *Ruzkou klazikou*, ktorá nie len že zožala úspech medzi čitateľmi, ale dostala sa aj do desiatky najlepších kníh Anasoft litery. Ide o falošné, „fejkové“ poviedky, „lacné náhrady trvalých literárnych hodnôt pre ľudí, ktorí si nemôžu dovoliť čítať skutočnú, čitateľsky náročnú ruskú klasiku“. V pseudopredslove sa dozvedáme, ako colníci zadržali na hraničnom priechode vo Vyšnom Nemeckom kamión plný kópií svetoznámych autorov (Dostojevski, Tolsztoi, Toorgenef), ktoré v neľudských podmienkach falšujú väčšinou emeritní profesori literatúry (závažnosť situácie je zrejmá už zo skutočnosti, že pisateľov nútia „piť litre vodky, zakladať anarchistické krúžky a hádať sa o existencii Boha“). V čom však tkvie atraktivita a kvalita Majlingovho textu?

V prvom rade je to do konca dotiahnutá mystifikácia. Už vizuál knihy pripomína staré vydania ruskej klasickej prózy 19. storočia, ktorú sa Majling rozhodol parodovať. Literárna mystifikačná hra nie je obrátená len voči textu, ale aj voči samotnému autorovi (Majling uvedený ako zostavovateľ a prekladateľ), autorom predslovu (Ján Štrasserr) a rozhovoru v závere (Dado Nad'). V mystifikačnom rámci pokračuje aj pri ironickom spochybňovaní autorstva rôznymi poznámkami na okraji, čím relativizuje a scudzuje nie len spisovateľa, ale aj tvorbu ako takú.

Veľké, vysoké témy (smrť, vina, trest, láska, Boh, nesmrteľnosť a pod.) spája s extrémne nízkym, degradujúcim, relativizujúcim (frekventované sú motívy telesnosti, vylučovania). Neparoduje ani tak konkrétnych autorov, ako skôr celkovú atmosféru a spôsob ruského písania, ruský diskurz a naše povedomie o ňom. Napríklad v poviedke *Láska je veľká čarodejka* sa komicky spája predstava o vznešenej a vážnej literatúre (napísanie veľkého ruského románu) s nízkym telesným uspokojením aktérov milostného „intelektuálno-sexuálneho trojzväzku“ (písanie na telo nahej ženy, „čítanie“ z jej tela). V grotesknej podobe sa tvorba tematizuje napríklad v texte *Pritakal životu*, kde Stepan Trofimovič v cele z vlastných výkalov buduje stoličku, posteľ, stôl, knihu, keďže „h***o dráždilo jeho kreativitu“. Priam ako podobenstvo o živote vyznieva záver textu, v ktorom sa Trofimovičov pocit zmysluplného života (stráveného budovaním vecí z „prírodného“ materiálu) dostáva do tenzie s konštatovaním vedcov, keď o osemtisíc rokov neskôr vykopali jeho celu premenenú v polohodrahokam (vďaka exkrementom) a konštatovali, že jedinou vadou krásy je „vzduchová bublina v jej rohu (...) vznikla tak, že do hmoty prenikla nejaká špina“ (t. j. Trofimovič zomrel v rohu miestnosti). Ako vidíme, Majlingovi nie je cudzia gradácia či hyperbolizácia ústiaca až do absurdna a nonsensu.

Časté sú prekvapivé pointy a zvraty, ktoré spoluvytvárajú komický účinok, napríklad poviedka *Koľko dobra znesie človek v zdraví?* sa bravúrne hrá s potenciálom nedorozumenia medzi pacientom a lekármi, ktorí nesprávne diagnostikovali pacientov stav (rakovinu v skutočnosti nemal), avšak túto skutočnosť zamlčujú kvôli potrebe opravy nemocnice, na ktorú sa podujal chorý Marmuchim s cieľom pred smrťou si takýmto spôsobom vykúpiť cestu do neba (čo sa mu, samozrejme, nepodarí).

Postmoderné mystifikačné hry, komika a vycibrený jazyk však nie sú všetko, čím sa dielo vyčerpáva. Pod povrchom hravej rozšafnosti totiž cítiť moralizátorský podtón – narátor/autor sa odcudzuje, ale aj vyvyšuje nad ostatné bizarné, karikované postavy. Majlingov satirický hrot pera mieri nie len na tvorbu, tematickú a výrazovú vyčerpanosť literatúry (napr. v záverečnom rozhovore), ale aj na človeka a spoločnosť ako takú. V poviedke *Znovuzrodenie pravoslavia v našom meste* zosmiešňuje otca Feraponta a jeho neadekvátne kázne, ktorými rozčúli celú dedinu, napríklad spôsob, akým vysvetľuje príčinu smrti niekoľkých detí: „Boh potreboval v nebi trinásť malých anjelikov! Preto nechal autobus naraziť do betónového piliera, preto ho nechal horieť a niektoré z týchto detí nechal udusiť sa

dymom a iné zhorieť zažíva“. Heterogénne spojenie zľahčujúceho kňazovho vnímania nešťastia sa dostáva do kontrastu s brutalitou skutočnosti.

Ruzká klazika je kvalitná kniha, ktorú oceníte aj bez poznatkov o postmoderne či rôznych literárnych postupoch. Texty sú autonómne, majú čo povedať aj samy o sebe, okrem pobavenia však prinášajú aj závažnejšiu rovinu vzťahujúcu sa na okolitý svet. No hoci je realita okolo nás plná rôznych „fejkov“, falošných hodnôt, nepochopiteľných vecí, bizarných situácií a ľudí, predsa len prináša zobrazenie odvrátenej, horšej stránky akúsi úľavu – kritizované je odhalené, pomenované a zosmiešnené. Smiech znamená úľavu a otvára cestu možnej náprave. Napriek všetkému skľučujúcemu však *„radšej milovať kus h***a, ako nemilovať vôbec*“.

Mgr. Martina Buzinkaiová
Základná škola, Pozdišovce
buzinkaiova.martina@gmail.com



MOJE SKVELÉ JEDLO

Autorka: Lucia Súkeniková
Rok vydania: 2015
Vydavateľstvo: Príroda
Počet strán: 224

Aj keď rubrika Pramene evokuje, že v nej budeme písať o knihách, inscenáciách a aktivitách súvisiacich so slovenčinou, nebude tomu vždy tak. V prvom čísle sme sa rozhodli poukázať na to, že máme medzi sebou aj veľa učiteľov, ktorí si nemusia privyrábať upratovaním alebo obsluhovaním v obchode. Medzi nami sú aj takí, čo sa venujú publikovaniu, využívajú svoje vysokoškolské skúsenosti v štylizovaní rôznych textov pre rozmanitých čitateľov. Preto vám predstavujeme knižku jednej z takýchto tvorivých osobností.

Ak máte radi tradičnú slovenskú kuchyňu, no radi siahate aj po moderných zdravých potravinách, táto kniha je ako stvorená práve pre vás. Nechajte sa inšpirovať touto prvotinou z pera učiteľky a blogerky Lucie Súkenikovej. Okrem tradičných slovenských jedál v novom a modernom šate v nej nájdete recepty na jedlá s použitím znovuobjavených surovín, napr. špaldy, pohánky, pšena a iných. Táto kniha je vhodná aj pre ľudí s potravinovými intoleranciami či pre ľudí, ktorí by radi redukovali svoju váhu, no nevedia, čo jesť. Rovnako si v nej nájdú to svoje aj mamičky pre svoje deti (recepty na výrobu domáceho jogurtu, sirupu proti kašľu) alebo ľudia, ktorí si do práce berú jedlo. Vďaka tejto kuchárskej knižke objavíte recepty na kompletne a chutné domáce menu od raňajok, cez desiate, obedy s mäsom i bez mäsa, olovranty, šaláty, večere, až po dezerty s múkou i bez múky.

V kapitole *Domáca výroba* nájdete užitočné recepty, ako si mnohé veci jednoducho a rýchlo vyrobiť doma (napr. domáce musli). Okrem receptov v knihe nájdete aj kapitoly, v ktorých sa dozviete niečo o obľúbených surovinách, napr. o obilninách, olejoch, orechoch, rôznych sladidlách, semienkach, či strukovinách. Chutná, šťavnatá a chrumkavá - tak by sa dala opísať táto jedinečná publikácia, ktorej

prvý náklad sa vypredal za prvý polrok. Viac chutných receptov nájdete aj v ďalších dvoch knihách alebo na blogu www.moje-jedlo.sk.

*PhDr. Ján Papuga, PhD.
Základná škola s materskou školou, Riazanská 75, Bratislava
janpapuga@gmail.com*



ANTIGONA STÁLE NADČASOVÁ

Názov hry: Antigona (tragédia)

Autor: Sofokles

Réžia: Ondrej Spišák

Dramaturgia: Darina Abrahámová

Premiéra: 14. a 15. 4. 2018

Divadlo: Činohra Slovenského národného divadla

Hrací čas: 1 hodina 15 minút

Revolučné nadšenie sa ma zmocnilo po pozretí premiéry Sofoklovej Antigony v Slovenskom národnom divadle. Tragédia Antigona je známa predovšetkým stredoškólakom, pretože patrí k povinnej literatúre. Určite opodstatnene, keďže téma ženy, ktorá sa vzoprela nezmyselnému kráľovskému zákonu, je nadčasová. Niektorí by ju mohli považovať za škodlivú. Má človek, občan porušiť zákon, prenesene zákon, ktorý nie je dobrý? Má sa dodržiavať nariadenie, ktoré odporuje ľudskosti, logike a viac škodí, ako osoží? Kladné odpovede na tieto otázky navodzujú istý anarchistický odtienok. Ten v ňom často vidia vládnuci, ktorí sa neraz boja občianskej neposlušnosti. Niet sa čomu čudovať, často rôzne zákony, vyhlášky a nariadenia obchádzajú záujmy spoločnosti, nech už je to v rámci časopriestoru antickej hry alebo v rámci reálneho priestoru súčasnosti. Asi by veľmi dlho trvala diskusia o tom, keby sme mali rozvíjať tému o škodlivosti časti legislatívy. Dozista, nikto nebude polemizovať s príkazom znížiť rýchlosť v obci. Ale napr. zákon o osobných údajoch, ktorý znemožní školám akúkoľvek prezentáciu a pomôže len minimu občanov, otvára mnoho problémov, ktoré sa pod hrozbou likvidačných pokút otvoria v mnohých postihnutých inštitúciách.

Aj takéto myšlienky mi vírili hlavou pri pozieraní veľmi zaujímavého, sviežeho a primerane modernizovaného predstavenia zo starovekého Grécka. Režiséra Ondreja Spišáka považujem za originálneho tvorca divadelných inscenácií, čo potvrdil aj v novej verzii Antigony. Vkusne ju doplnil aktualizujúcimi pesničkami, ktoré spieva speváčka Katarzia a moderne pôsobil aj Feldekov preklad. Zaujímavým počínom bolo obsadenie Jána Koleníka do postavy kráľa Kreona, ktorý zakázal mladej Antigone pochovať svojho brata, čo spustilo sled tragických udalostí. Herec, ktorého poznáme z komediálnych inscenácií alebo zo seriálov, kde sa považuje za idol žien a dievčat, zvládol svoju úlohu vynikajúco a pocítiť, že ide o tvrdohlavého a sebavedomého kráľa vo mne zostal ešte dlho po predstavení. Potešil ma aj výraz iných postáv a naozaj kreatívne poňatie zboru, ktorý bol súčasťou antickej drámy. Ešte dodnes si pamätám inscenáciu SND Kráľ Oidipus, v ktorom bol zbor nudný, deklamatívny, pasívny a oblečený v bezvýrazných bielych tógach. A to pri všetkej úcte ku klasickému spracovaniu starovekých hier.

Predstavenie vyniká aj svojou konštruktívnou hutnosťou. Na relatívne malom časovom priestore sledujeme veľkú tému. Pritom zostáva všetko vypovedané, teda hra oproti knižnému vydaniu neustráca. Žiaci môžu povinne „čítať“ toto divadelné predstavenie bez rizika nudy a neobsedenia v divadelnom sedadle. Vďaka originálnemu spracovaniu je predstavenie prístupné aj žiakom základných škôl, samozrejme, po dôkladnej predpríprave, keďže antickej literatúre sa na tomto stupni škôl nevenuje široký priestor (možno tak bájkam a bájam).

Nadšenie z tejto hry mám aj pre jej aktuálny politický rozmer. Sledujeme v nej jasné súvislosti v kontexte s tým, čo sa v posledných dňoch deje v slovenskej spoločnosti. Človek by povedal, že hra bola správne načasovaná. Isté paralely mohli byť tvorcami dotvorené, keďže sa nacvičovala aj v čase, keď vrcholili známe udalosti a nepokoje na Slovensku. Okrem toho sa v tragédii konfrontuje humanizmus, záujem obyčajných ľudí so „všvedúcou“ arogantnou mocou a samovládou, ktorá zneužíva demokratické princípy a upevňuje ich tak, aby pracovali v jej prospech. Neraz sa najmä v školskej legislatíve stretávame s argumentom typu *je to v prospech učiteľov, žiakov*, pričom tento prospech je nemerateľný, nedá sa overiť alebo je to len prázdny argument. Keď učitelia poukazujú na to, čo vedie k tragédii školstva, zostávajú nevypočutí a napokon rozhodujú výlučne kreónovia za úradníckymi stolmi. Aj takéto úvahy otvára hra o mladej žene, ktorá sa vzpriečila moci a jej pravda sa potvrdila až po jej smrti. Je nevyhnutné analyzovať po predstavení so žiakmi aj tento rozmer, obetujúc mu hoci aj celú vyučovaciu hodinu. Budovanie konštruktívneho občianstva a rozvíjanie politickej gramotnosti vedie k tomu, aby sa antigony nemuseli obetovať za to, čo sa neskôr ukáže ako pravá, ľudská a občianska hodnota, nech si už pod ňou predstavíme čokoľvek.

PhDr. Ján Papuga, PhD.
Základná škola s materskou školou, Riazanská 75, Bratislava
janpapuga@gmail.com

O TESTOVANÍ

V novom časopise Slovenčinári budeme pravidelne publikovať anketu o aktuálnych problémoch SJL, prípadne o iných školských témach. Vyjadrovať sa môžu učitelia, žiaci, rodičia i laici. Cieľom nášho časopisu je spájať tieto nevyhnutné zložky školskej komunity.

V prvom čísle sme zvolili každoročnú tému - testovanie. NÚCEM sa pravidelne vyjadruje o tom, že jeho testovania budú ponúkať (resp. ponúkajú) učiteľom a školám pridanú hodnotu. Aká je podľa vás pridaná hodnota testovania?

Laci Kázmer: Okrem toho, že neslúži ako prerekvizita pre ďalšie štúdium deviatakov, resp. nerozhoduje ani pri prijímacích skúškach, zatiaľ z môjho hľadiska nemá žiadnu pridanú hodnotu - no aspoň peniaze na to máme.

Peter Lengyel: Ak chcete dôkaz tejto štatistickej frašky, pozrite sa na kolegov, ktorí učia v dvoch (a viac) deviatkach. Podľa tejto logiky príde do 9. A, povie, že sme dopadli na 68 %, potom príde do 9. B a povie, že sme dopadli na 54 % a potom príde do 9. C a povie, že sme dopadli na 80 %. Viete mi z týchto dát extrahovať nejaký všeobecný záver pre vyhodnotenie pridanej hodnoty? Učiteľ chodil do 9. C lepšie vyspatý, pripravený?

Gabriel Kalna: Pre mňa je informácia o tom, ako sme dopadli, kľúčová pre porovnanie hodnotenia/klasifikácie a jej korelácia s testom. Je to objektívnejšie ako testy, ktoré by dal riaditeľ alebo samotní pedagógovia.

Janka Mizeráková: Pre tých, ktorí by obľúbenú zaklínaciu formulu pani ministerky nevedeli správne zadefinovať, vysvetlím: Pridaná hodnota je rozdiel medzi príjmom spoločnosti z predaja a nákladov na obstaranie materiálu a služieb. Preložené do školského jazyka, prínos testov by mal byť väčší ako ich obstarávacía cena, ale obávam sa, že je to skôr naopak. Opakom pridanej hodnoty je čo?

Slávka Sudorová: Môj list zaslaný ešte v roku 2015 - vtedy pekne odignorovaný ministrom aj vládou: *Vážený pán minister, po otvorení testu zo SJL, 17. 3. 2015, som sa po 10 rokoch rozhodla, že Vám napíšem. Nepôjde len o môj pohľad na „úžasný zmysel“ externej časti MS. Tohtoročný test dal spomínanú pridanú hodnotu jedine ak, tak tvorcom otázok v podobe peniažkov za akože projekt NÚCEMU (škoda, že sa ich mená nezverejňujú po napísaní testu, nech pekne za svoje nejednoznačné a niekde vyslovene chybné a zavádzajúce otázky nesú zodpovednosť - morálnu a finančnú). Reakcia verejnosti hovorí za všetko. Nerešpektuje sa v nich obsah učebníc (ukážky, úlohy) inak odporúčaných MŠ - nemusíme ich potom mať, ani výkonový štandard určený pre väčšinu škôl. Aj výborní žiaci majú pocit, že sa im týmito otázkami ide len po krku a že sa ich poctivejšť štvorročnej práci v škole niekto vysmieva. Hlavne flákači, ktorí často len tipovaním dosiahnu podobný výsledok ako tí, čo pristupovali k štúdiu zodpovedne. Dokazujeme našim deťom, že sú hlúpe a neschopné a učiteľom, že sú nanič. Na tieto IQ a psychotesty nemusia žiaci chodiť 4 roky do školy. Väčšina z učiteľov má pocit dehonestácie ich viacročnej, dokonca dlhoročnej práce. Pridanou hodnotou by bolo, keby sa peniaze EÚ konečne už neviazali na testovanie, byrokratov v úradoch a „akožeprojekty“, kde na dosiahnutie financií musíte splniť toľko podmienok, že deti z toho majú odrobinku, väčšina peňazí skončí niekde na polceste. Potom by učitelia nemuseli vypisovať kadejaké projektíky a žobrať prostriedky na svoju často dobrovoľnú činnosť od Orangeu či iných nadácií. Radšej keby na zvyšovanie kvality výučby (ako o tom*

rád hovorí NÚCEM) prišli od štátu a EÚ do konkrétnych škôl nielen na pomôcky, ale aj na voľnočasové aktivity. So žiakmi treba v tejto pretechnizovanej dobe viac komunikovať tvárou v tvár, viac ich zapájať do okolitého života (kurzy, výlety), zaviesť manuálne práce a hlavne, čo sa nám učiteľom stále pripomína, brať ohľad na ich individuálne osobitosti a schopnosti, čo toto testovanie nespĺňa. V poslednej dobe sa už len testuje, aj na VŠ, nik neberie žiaka ako človeka, u ktorého sa má rozvíjať osobnosť po všetkých stránkach. Zrkadlo nám všetkých nastavuje zvýšená psychická labilnosť detí (samovraždy) a nie štatistické a papierové hatlaniny niekoho, kto v praxi ani so študentmi neprišiel do kontaktu (česť výnimkám). Potom sa nám v školách nebudú kopíť deti odkázané na pomoc psychiatrov (depresie a pod.). Vždy môžeme druhým dokázať, že sú hlúpi, ťažšie je hľadať ich pozitíva. Bohužiaľ, zatiaľ testujeme to, čo žiaci nevedia, lebo je to z okraja osnov a aj ich záujmu. Už Kant povedal, že výchova je najťažšia úloha v dejinách ľudstva, všetci si však v tomto štáte myslia opak, a preto s deťmi experimentujú. Je to asi črta nášho národa. Škoda. Väčšina kolegov považuje toto testovanie za zbytočné, treba ho zrušiť (neuzatvárať zmluvy na niekoľko rokov, len aby sme niečo vykázali). VŠ ho aj tak neberú do úvahy. A keby aj, hovoria na základe otázok o schopnostiach študenta? Určite nie. Vážený pán minister, musíme aj v tomto rešpektovať EÚ, nemôžeme si byť aspoň v oblasti školstva sami sebe pánom? Do čoho sa to tlačíme? Som učiteľkou a verím, že väčšina mojich kolegov tiež pracuje s deťmi preto, lebo má k nim vzťah, sme tu pre ne a nie pre štatistiky NÚCEMU a EÚ. Ich školenia, ktorých som zúčastnila, nestáli za nič, naše pripomienky zas skončili vo vetre - dokedy?

Keď sú testy chybné a nejednoznačné, nemôže to vypovedať o úrovni žiakov ani učiteľov. Rada by som bola, keby testy tvorili zodpovední ľudia a vychádzali by z odporúčaných učebníc, ktoré sa na školách používajú. Alebo nech ich nazvú IQ testami. Potom sa môžeme na maturite aj zabávať, zatiaľ sa NÚCEM baví na učiteľoch a žiakoch a zľahčuje svoje nedostatky. Žiadnu pridanú hodnotu som doteraz nevidela. Určite by to pomohlo dať rôzne úrovne testov a hlavne vychádzať z obsahových štandardov pre jednotlivé typy škôl. Obrábač strojov nepotrebuje vedieť sylabický veršový systém alebo časomieru. Ale najväčší problém je ten, že sa testuje pre štatistiky, VŠ výsledkami z testovania nepodmieňujú prijatie.

Silvia Laurová Ružičková: Celoročné vedomosti ťažko zhrnúť do 60 či 64 otázok. Takýto test nemá žiadnu výpovednú hodnotu.

Miloš Gábríš: V testovaní NÚCEM-u nie je nič, čo by zodpovedný učiteľ sám nedokázal zmerať, a to mnohokrát počas klasifikačného obdobia a mnohými rôznymi formami diagnostiky vedomostí či zručností.

Martin Bodis: Je to jednoznačne možnosť, ktorú netreba preceňovať, ale ani podceňovať, na porovnanie so svojou klasifikáciou. Určite by bolo vhodné, aby sme získavali pridanú hodnotu každého žiaka medzi vstupom a výstupom. Testovanie 9 by malo nahradiť prijímacie konanie. A učitelia by mali mať k dispozícii podporu vo forme rôznych testov, ktoré môžu využívať.

Blažka Immerová: Dobrý učiteľ a zodpovedný učiteľ si svojich žiakov pozná. Vie, čo im ide ľahšie, vie, čo im robí problém. K testom - áno, každým rokom je náročnosť rôzna, dokonca sa tam vyskytujú aj tzv. chytáky. To tam nemá čo robiť. Môj názor je taký, že mnohí žiaci sa testov boja, niekedy o napísanej otázke polemizujú samotní učitelia. Žiaci sa strachom nič nenaučia, nevedie to k ničomu. Testy ani nie sú predpokladom na prijatie na strednú školu. Keď už testy, mali by ich zostavovať skúsení učitelia s praxou. Určite na tom niekto zarába, veď prečo by sme niečo nestážili, že? My sme takéto testy typu - čo ovládaš v 9. ročníku nemali a dovoľm si napísať, že žiaci boli vždy dobre pripravení aj na strednú školu a aj na učňovku. Teraz majú menej vedomostí. V čom to asi je? Každý nech si odpovie.

Peter Mráz: Testovanie odráža aktuálny stav vedomostí žiaka aj to len do určitej miery (môže sa zle vyspať a urobiť testovanie zle). Ak robíme viacero testovaní v rôznych časoch, Testovanie 5, Testovanie 9 a maturity, môžeme sa dozvedieť, ako dieťa napreduje. Ak sa na to pozrieme ako na súbor žiakov, môžeme štatistickými metódami tieto údaje očistiť o nežiaduce vplyvy, ako je vplyv prostredia a potom vypočítať pridanú hodnotu školy. Tento údaj nám môže pomôcť pri rozhodovaní. Problém je však v tom, že si celkom nie som istý, či do tejto úvahy je zohľadnený individuálny prínos jednotlivých učiteľov, a že na školách môže byť istá fluktuácia zamestnancov. Škola, ktorá sa týmto procesom vyhodnocuje, teda nemôže byť považovaná za konštantnú veličinu, ale za dynamický prvok a mala by sa skôr merať pridaná hodnota jednotlivých učiteľov. V tomto prípade teda môžeme zhodnotiť iba učiteľov matematiky a slovenského jazyka, čo ale nevypovedá o ďalších vyučovaných predmetoch nič, teda nie je možné povedať, že škola má takú alebo onakú pridanú hodnotu, ale je potrebné dodať že v matematike a slovenčine. Ďalej je tiež potrebné sa zamyslieť čo z nameranej pridanej hodnoty vieme určiť. A ako rýchlo sa prijaté opatrenie premietne do ďalšieho testovania. Ak teraz niečo v systéme zmeníme, ukáže sa to v testoch o 5 rokov. Ale paniku v médiách tu máme každý rok a očakávame, že to nejaký minister zmení zo dňa na deň. * Školy ponímajú testovanie absolútne zle, je to pre nich cieľ výuky. Ak sa pretekár sústreďí na to, že chce skončiť do 10 miesta, koľký dobehne? Sústreďiť sa na nejaký test ako na cieľ je rovnaké ako dať si za cieľ 10 miesto. Dobrý učiteľ nevypustí slovo testovanie alebo slovo maturita počas celého štúdia z úst.

Kvetka Jonasová: Nie som slovenčinár. Učila som vždy na stredných školách. Môžem spomenúť akurát maturitu. Moja odpoveď na anketovú otázku je: ŽIADNA!

Dušana Denková: Pridaná hodnota testovania sa rovná pridaná hodnota roboty navyše. Už neučím, ale takéto testy boli spúšťačmi stresu žiakov i učiteľov. Niektoré zadania úloh boli nezrozumiteľné, nejednoznačné, komplikované, Po vyhodnotení a zaslaní výsledkov sme už od NÚCEM-u nemali žiadnu spätnú väzbu.

Patrícia Zrničková Bulová: Akurát som dorozprávala s mojím kamarátom z Ameriky. Tam sa celoplošne robia testy na každom stupni ZŠ. Školy, ktoré pohoria, nedostanú dotácie v takej miere ako iné úspešné školy. A musia urobiť záver, čo zmenia, aby sa zlepšili. Čo vy na to? Páčilo by sa vám to?

Alena Hoffmanová: U nás je kolosálny problém, že sa niečo iné učí a iné testuje. Ani boh nevie, čo si autori testov vyberú na testovanie, teda aké somariny rok hľadajú a potom dajú do testovania. Učitelia nemajú nijaké normálne učebnice ani pomôcky, učivá sú porozhadzované do jednotlivých ročníkov tak, že ani svätý Peter ich nedá dokopy, veľmi často sa učí v danom ročníku niečo, na čo dieťa nemá aparát, aby ho pochopilo, vo vyšších ročníkoch pre zmenu zase niečo, čo by dieťa zvládlo aj v nižšom. A testovať žiakov, pre ktorých je vzdelanie a testovanie len jednou obrovskou srandou, tak to je ozaj o ničom.

Stanka Kostelníková: Ak by sme chceli optimisticky myslieť, na testovaní je pozitívna akurát tak možnosť zažiť v praxi riešenie úloh pod tlakom. Pasovanie sa so stresovou situáciou, tréning zachovania si chladnej hlavy vo vypätej situácii. Škola do života. Ale prečo takýto tlak vyvinúť už na piatakov? Priskoro...

Juraj Gonšor: Žiaci sa na niečo pripravujú. Ale keďže sú prijímačky individuálne, T 9 mierne stráca na význame. Mohla by to byť zaujímavá ZŠ maturita, ale je to len test plný stresov pre všetky strany. A navyše svoju povest' si už asi nikdy nevyčistí.

L'udmila Šupáková: Či a ako dieťa napreduje, alebo stagnuje, alebo začína zaostávať, to zistí každý učiteľ aj bez testovania (teda T 5,T 9) pri každodennej práci v triede a na základe svojho vlastného preverovania vedomostí. Stredné školy by si mali robiť prijímacie skúšky, lebo ony vedia, čo by ich budúci študenti mali zvládať, aké vedomosti, zručnosti a schopnosti by mali mať. A testovať raz za čas, aby štát vedel, na akej úrovni sú vedomosti žiakov. Testy tvoriť s istým zámerom, podľa toho, čo chceme preveriť - stav čitateľských schopností, zvládanie gramatiky, možno štylistiku. A nielen SJL a MAT.

*Prípravil: PhDr. Ján Papuga, PhD.
Základná škola s materskou školou, Riazanská 75, Bratislava
janpapuga@gmail.com; www.janpapuga.sk*

TESTOVANIE A LAICKÁ VEREJNOSŤ

Motiváciou na napísanie listu NUCEM-u boli pohľad učiteľa a rodiča; niekoľkoročná osвета, ktorú musím ako učiteľka robiť medzi žiakmi a rodičmi; hľadanie zmyslu tohto celého procesu a nevyjasnené veci, ktoré ostali nejasné naďalej. Odhodlanie ozvať sa prostredníctvom listu NUCEM-u dozrievalo u mňa dlhšiu dobu a dozrelo vďaka tohtoročnému testovaniu T5 a udalostí okolo neho (celoslovenských aj lokálnych u nás v škole). Svoj list uvádzam v plnom znení

Vážená pani riaditeľka,

v mene Spoločenstva učiteľov a priateľov slovenčiny sa na Vás obraciam s prosbou o vysvetlenie nejasností súvisiacich s interpretáciou výsledkov testovaní (T5, T9, EČ MS) verejnosti. Vychádzam z informácií podaných NUCEM-om (Vami a Vašími pracovníčkami) učiteľom slovenského jazyka a literatúry na konferenciách SAUS (Slovenskej asociácie učiteľov slovenčiny) v roku 2013 v Žiline, 2015 v Košiciach a 2017 v Považskej Bystrici. Boli sme informovaní, že v prípade testovania ide o tzv. porovnávacie nie výstupové testy, z čoho vyplýva niekoľko závažných faktov.

- Testy vychádzajú z platného ŠVP, ale ich úlohou je nielen „mapovanie“ vedomostí žiaka získaných na istom stupni školy, ale aj porovnávanie úrovne kľúčových kompetencií.
- Kľúčové kompetencie si žiak rozvíja, nie ich získava v procese vyučovania - ich úroveň teda nezávisí len od prístupu učiteľov na danom type školy, ale aj od širokého spektra iných činiteľov (vývinové špecifiká, intelekt, prostredie, prístup rodiny...).
- Na základe uvedeného vyplýva, že výsledkom testu by mala byť informácia pre žiaka (prípadne učiteľa), na akej úrovni má sledovanú kompetenciu. Ak mal T9 nadväzovať na T5, žiak mal na konci deviateho ročníka základnej školy dostať informáciu, k akému posunu v úrovni jednotlivých kompetencií uňho v priebehu 2. stupňa ZŠ došlo. Hovorili ste o výsledku testovania v podobe grafu alebo číselného vyjadrenia, ktorý podá žiakovi a učiteľovi (nie verejnosti) podrobnú analýzu úrovne jeho kompetencií.
- Vzhľadom na fakt, že ide po porovnávacie testy, testy nie sú tvorené tak, aby sa písali na 100 %.

„Žiak úspešne vykoná MS z predmetu, ktorý má EČ a PFIČ MS, ak jeho hodnotenie z ÚFIČ MS nie je horšie ako 3 a v PFIČ MS získa viac ako 25 % alebo v EČ viac ako 33 % z celkového počtu bodov. Ak jeho hodnotenie z ÚFIČ MS je 4, aby úspešne vykonal MS z cudzieho jazyka, musí v PFIČ MS získať viac ako 25 % a zároveň v EČ MS získať viac ako 33 % z celkového počtu bodov.“¹

V prípade T5 a T9 hranica úspešnosti žiaka stanovená nie je. Informovali ste nás, že výsledky testov nemôžu byť použité na hodnotenie úrovne školy, na porovnávanie škôl, na posudzovanie kvality práce učiteľov testovaných predmetov atď.

Aká je realita?

1. Výsledok testovania je zhrnutý do percenta a percentilu, čo sú údaje, ktoré nevypovedajú nič o úrovni kompetencií sledovaných v jednotlivých typoch úloh. Je jasné, že zverejňovanie výsledkov

¹ <http://www.nucem.sk/sk/infoportal/koko-je-potrebn-zska-v-e-ms-alebo-v-pfi-ms-aby-som-zmaturoval-z-cudzieho-jazyka-alebo-bol-pripusten-k-stnej-maturite/43>

formou analýzy jednotlivých úloh u každého žiaka by bolo zložitejšie, ale malo by svoju výpovednú hodnotu.

2. Informácia o percente a percentile má síce slúžiť na zobjektívnenie výsledkov, no v skutočnosti sa využíva na porovnávanie škôl.
3. Verejnosť nie je informovaná o špecifikách testu (typ testu, ciele testu), podmienkach úspešnosti žiaka v teste.
4. Výsledky testov, ktoré mali byť podľa Vašich vyjadrení informáciou pre žiaka a učiteľa, sa využívajú na porovnávanie úrovne škôl, hodnotenie práce pedagógov (aj zo strany vedenia škôl, aj zo strany verejnosti).
5. Testy zo SJL ďaleko presahujú zameranie tohto predmetu, o čom sa vie, ale na základe ich výsledkov je hodnotená iba práca učiteľov SJL.
6. Testy neberú do úvahy špecifiká školy a žiaka (okrem informácie o integrácii, prípadne dosiahnutej známke zo SJL, čo sa však v celkovom hodnotení podanom verejnosti neuvádza), čím dochádza k neobjektívnemu prezentovaniu výsledkov, z čoho vyplývajú ďalšie negatívne dôsledky pre učiteľov, prípadne školy, hoci je jasné, že na **výsledku testovania sa okrem vyučovacieho procesu podieľa ďalšie množstvo významných faktorov** (rôzna časová dotácia predmetu na jednotlivých typoch stredných škôl; vývinové špecifiká, intelekt, prostredie, prístup rodiny...).

Je veľmi zložitá nájsť vhodnú formu „mapovania“ dosiahnutej úrovne vzdelania. O to viac si vážime Vašu snahu viesť otvorený dialóg s učiteľskou verejnosťou zameraný na riešenie problémov v tejto oblasti, ktorý trvá niekoľko rokov. V súvislosti s testovaním však vzniká závažný problém. Jeho výsledky sa stávajú predmetom rôznych analýz, rebríčkov atď. (napr. materiály uverejňované neziskovou mimovládou organizáciou INEKO a pod.), ktoré sú verejne prezentované a využívané aj na iné účely (viď. predchádzajúce časti tohto listu). Vzhľadom na fakt, že široká verejnosť nemá všetky informácie o testoch, ich špecifikách a že uvedené analýzy neberú do úvahy veľa ďalších podstatných ukazovateľov, dochádza k vytvoreniu skresleného obrazu škôl a práce učiteľov.

Každá objektívna analýza by mala skúmať stav vecí, jeho príčiny a dôsledky. Jedine tak je prínosnou. V prípade, že pracuje s neúplnými alebo skreslenými informáciami, sú výsledky zavádzajúce a môžu mať iné negatívne následky.

Ako inštitúcii, ktorá ma na starosti uskutočňovanie certifikovaných meraní vzdelávania, výskum a vývoj v oblasti merania a hodnotenia kvality vzdelávania, kontinuálne monitorovanie výsledkov vzdelávania, stavu a vývoja vzdelávania na celoštátnej úrovni a v medzinárodnom porovnaní, hodnotenie kvality výchovy a vzdelávania na základných a stredných školách na úrovni štátnych vzdelávacích programov, by malo byť vo Vašom záujme aj objektívne prezentovanie zistených výsledkov verejnosti.

Vzhľadom na uvedené skutočnosti sa Vás pýtam:

1. Prečo nemá široká verejnosť k dispozícii všetky informácie, ktoré poskytujete pedagógom (viď prvá časť tohto listu)?
2. Pokiaľ NÚCEM realizuje testovanie a má k dispozícii všetky dôležité informácie, prečo ste doteraz nevydali oficiálne stanovisko k analýzám prezentovaným verejnosti v médiách (spracovaných najmä neziskovou mimovládou organizáciou INEKO), ktoré však neposkytujú všetky relevantné informácie, čím výrazne skresľujú skutočnosť? Pokiaľ ste zodpovední za získavanie a spracovanie údajov, ste zodpovední aj za ich interpretáciu širokej verejnosti.

Týmto krokom by ste významne pomohli uviesť veci na pravú mieru. Učiteľská verejnosť sa nebráni analýzám. Sami si uvedomujeme dôležitosť vzdelávania a problémy s tým spojené. Základom

dobrého vzdelávacieho systému a kvalitného školstva sú v však prvom rade komplexné informácie a ich objektívna interpretácia.

Za Vaše vyjadrenie Vám vopred ďakujem.

V súvislosti s tým, že sa na základe výsledkov z testovaní posudzujú školy laickou verejnosťou, som sa teda s podporou Spoločenstva rozhodla napísať uvedený list. Pravdou je, že NÚCEM na konferenciách pravidelne zdôrazňuje, že školy sa nemôžu hodnotiť len na základe testovaní. Len kritika, že žiaci dosahujú slabšie výsledky, je mediálne silnejšia. Nedúfam, že sa niečo týmto krokom zmení, keďže celoslovenské médiá a rôzne neobjektívne zostavené rebríčky majú väčšiu silu. Dúfam však, že vyjadrenia NÚCEM-u pomôžu učiteľom aspoň v argumentácii so svojimi nadriadenými, prípadne so zriaďovateľmi. Je na nás, na našej odvahe a suverenite, aby sme šíрили osvetu o testovaniach, ktoré už svojím problémovým nastavením nesmú byť najsilnejším kritériom hodnotenia školy. Odpoveď NÚCEM-u publikujem v plnom znení.

Vážená pani Ferdinandyová,

dovoľte nám reagovať na Váš list, ktorý ste nám napísali v mene Spoločenstva učiteľov a priateľov slovenčiny. V tomto liste nás prosíte o vysvetlenie nejasností súvisiacich s interpretáciou celoslovenských testovaní (T5, T9 a EČ MS).

NÚCEM výsledky celoslovenských testovaní zverejňuje a interpretuje prostredníctvom tlačových správ, prezentácií k výsledkom testovaní a podrobných správ o priebehu, výsledkoch a analýzách výsledkov celoslovenských testovaní. Navyše v externej časti maturitnej skúšky (EČ MS) a písomnej forme internej časti maturitnej skúšky (PFIČ MS) vytvárame predmetové správy za jednotlivé maturitné predmety. Všetky uvedené dokumenty sú zverejňované každoročne na naše webovej stránke www.nucem.sk.

Okrem toho je verejne prístupný portál Výsledky testovaní <http://vysledky.nucem.sk/>, na ktorom zverejňujeme výsledky jednotlivých škôl z Testovania 9 a EČ MS. Nie je našou snahou vytvárať rebríčky škôl podľa výsledkov testovaní, ale plníme si informačnú povinnosť – verejnosti poskytujeme všetky nám dostupné informácie (napr. priemerná známka žiakov školy z testovaného predmetu, počet žiakov so zdravotným znevýhodnením, zo sociálne znevýhodneného prostredia, cudzincov a i.), ktoré spolu s výsledkami celoslovenských testovaní vypovedajú o úrovni a niektorých podmienkach vzdelávania testovaných predmetov na jednotlivých školách.

Pred jednotlivými testovaniami NÚCEM na svojej webovej stránke zverejňuje špecifikácie testov a ďalšie informácie o testovaniach. Zamestnanci NÚCEM sa zúčastňujú na odborných konferenciách, poradách riaditeľov, školeniach predsedov školských a predmetových maturitných komisií. Na týchto podujatiach vysvetľujeme ciele testovaní, opisujeme testovacie nástroje a zdôrazňujeme možnosti využitia výsledkov testovaní na jednotlivých školách. Medzi výsledkami T5-2017, ktoré sme zaslali na jednotlivé školy, bolo aj porovnanie úspešnosti žiakov školy v úlohách testov s celoslovenským priemerom v týchto úlohách. Snažíme sa o zasielanie výsledkov testovaní, ktoré je možné použiť na skvalitnenie vzdelávacieho procesu v testovaných predmetoch. Vzhľadom na naše kapacity nie je možné, aby NÚCEM pripravoval komplexné analýzy vedomostí, zručností a kompetencií jednotlivých žiakov.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že nie je pravda, že verejnosť nie je informovaná o špecifikách testovania. Všetky naše dokumenty sú zverejňované na našom webe a pedagogická aj laická verejnosť má k nim neobmedzený prístup. NÚCEM nemôže zodpovedať za to, ako jednotlivé vedenia škôl využívajú výsledky celoslovenských testovaní pri snahe o skvalitňovanie výchovno-vzdelávacieho procesu na ich školách, nemôže tiež zodpovedať za to, ako časť verejnosti vníma výsledky týchto testovaní.

Uvedomujeme si, že na rozvoji čítania s porozumením musia participovať učitelia všetkých všeobecno-vzdelávacích predmetov a škola má mať vypracovanú stratégiu rozvoja tejto dôležitej zručnosti. Z tohto dôvodu výsledok testovania T5 a T9 z vyučovacích predmetov v časti čítanie s porozumením by nemal byť vnímaný iba ako práca učiteľov vyučovacích jazykov. NÚCEM nemôže zodpovedať za to, ako interpretujú výsledky testovania z vyučovacích jazykov vedenia niektorých škôl, ktoré si neuvedomujú širšiu zodpovednosť z a rozvoj čítania s porozumením žiakov školy.

NÚCEM ako štátna rozpočtová organizácia je povinná sprístupňovať dáta z celoslovenských testovaní iným organizáciám (MŠVVaŠ SR, univerzity, INEKO, atď.) na ďalšie analýzy, nezodpovedá však za to, ako uvedené organizácie interpretujú. Za interpretácie dát sú zodpovedné organizácie, ktoré druhotné analýzy zverejňujú.

Tešíme sa na spoluprácu.

S pozdravom

PhDr. Romana Kanovská

*Pripravila: Mgr. Lýdia Ferdinandyová
Stredná odborná škola Jána Bocatia, Košice
lydkaferdinaryova@yahoo.com*



PRIPOMIENKY K TESTOVANIAM 2018 PRE MINISTERKU

Každý rok s kolegami slovenčinármi spisujeme pripomienky k testovaniu. Zasielame ich NÚCEM-u, no ich odpovede sú z veľkej časti zamietavé, hoci pri analýze textov nájdeme aj vážne chyby, ktoré môžu skresliť výsledky žiakov - možno nie štatisticky, ale keď sa na to pozrieme z hľadiska individuálnych dopadov. Poukazujeme aj na systém testovania, na problematiku jednotlivých položiek testu a na zmysel testovania. Keďže naše konštruktívne pripomienky zostávajú poväčšine nevypočítané, prijímú sa len vtedy, keď sa vytvorí mediálny tlak, rozhodli sme sa napísať ich priamo pani ministerke JUDr. Mgr. Martine Lubyovej, PhD. Text nášho listu zverejňujeme. Odpoveďou naň bolo stretnutie s predstaviteľmi ministerstva školstva, NÚCEM-u a Slovenskej asociácie učiteľov slovenčiny, o ktorom vás budeme informovať v budúcom čísle.

Spoločenstvo učiteľov a priateľov slovenčiny

PRIPOMIENKY K TESTOVANIAM 2018

Vážená pani ministerka,

dovoľujeme si Vám predložiť pripomienky k externej časti maturitnej skúšky a k Testovaniu 9 zo slovenského jazyka a literatúry (SJL), ktoré sa realizovali v II. polroku (v marci) školského roka 2017/18. Podobné pripomienky posielame takmer každý rok Národnému ústavu certifikovaných meraní

vzdelávania (NÚCEM), no chyby, resp. nedostatky v testoch a v priebehu testovania sa mnohé roky opakujú a nedochádza k náprave, ktorú požadujú mnohí skúsení učitelia SJL.

Obraciame sa preto na Vás, keďže sa domnievame, že ste naklonená zmenám v školstve a máte záujem nastavovať nové riešenia. Tešíme sa na Vašu odpoveď, pretože odpovede NÚCEM-u sú každý rok rovnaké a nemajú oporu v reálnych skúsenostiach učiteľov a administrátorov testovania. Naším cieľom nie je kritizovať, ale poskytovať konštruktívnu spätnú väzbu a pomáhať či už pri reformovaní predmetu SJL, alebo pri reforme vyučovania vôbec.

VŠEOBECNÉ PRIPOMIENKY

Oba druhy testovania majú spoločné nedostatky alebo všeobecné nedostatky, ktoré dozaista ovplyvňujú aj tvorcov testov, ktorí musia lavírovať v obsahu štátnych vzdelávacích programov (ŠVP) alebo v katalógu cieľových požiadaviek. Aj to neraz spôsobuje chyby a nedostatky v testovaniach. Všeobecné problémy zhrňame v nasledujúcich bodoch:

1. Zásadným problémom testovaní je obsah učiva. Považujeme štátny vzdelávací program zo SJL za neaktuálny, nereflekujúci požiadavky spoločnosti z hľadiska SJL a nespĺňajúci požiadavky moderného vyučovania. Napriek tomu, že jestvuje inovovaný ŠVP, stále sú v obsahu vyučovania abstraktné témy, chyby, priveľa teórie a veľmi málo priestoru na rozvíjanie praktických jazykovo-literárnych zručností, resp. na čítanie s porozumením a na rozvíjanie čitateľskej gramotnosti. To sa potom odráža na obsahu testovaní - napr. presila jazykových rozborov, enumerácia faktov, minimum štylistických a pravopisných úloh, pričom pravopis a štylistika by mali byť stredobodom vyučovania SJL. Katalóg cieľových požiadaviek na vedomosti a zručnosti maturantov zo SJL zase považujeme za duplicitný a mätúci nielen učiteľov, ale aj tvorcov testov.
2. Aby verejnosť prijala testovanie, je potrebné definovať jeho hodnotu. Už niekoľko rokov komunikujeme s NÚCEM-om o tom, aby sa T9 stalo prostriedkom prijatia na SŠ. Písať T9 a zároveň prijímací test je neefektívne, neekonomické a pre žiakov zbytočne zaťažujúce. Uvedomujeme si, že škola potrebuje testovať aj tie svoje kritériá, no zároveň nevylučujeme, že dobre pripravený celoslovenský test môže byť vstupnou bránou na strednú školu s vyššou hodnotou, ako sa mu kladie doposiaľ. V súčasnej podobe nie je veľká motivácia žiakov spraviť test čo najlepšie, lebo hranica úspechu (prijatie na SŠ bez prijímačiek) je minimálne až 90 % z oboch predmetov (MAT i SJL). A takú úroveň získa len veľmi málo žiakov školy, prípadne v SR. Dovoľujeme si požiadať touto cestou otvoriť túto tému - nie už o nej diskutovať, ale realizovať ju. Ak dôjde k požadovaným zmenám, isto sa upraví mienka o zmysle testovania. Rovnako dôležité je, aby sa aj výsledky z externej časti maturitnej skúšky stali, keď už nie závažným, ale jedným z kritériom prijatia na vysoké školy.
3. Tešili sme sa, keď sa v predchádzajúcich rokoch termín T9 blížil k mesiacu máj. Tento rok sa zase oddialil. Žiaci po skorom termíne testovania a prijímacích skúšok strácajú motiváciu pracovať, ba niektorí aj odmietajú pracovať, keďže sa oba druhy skúšok považujú za veľmi dôležité, resp. „záverečné“. Isto, v učiteľskom majstrovstve je aj zaujať žiakov bez mementa skúšok. No pre nás je podstatné, aby na stredné školy žiaci prišli s ukončeným ŠVP pre ISCED 2, ktorého obsah je rozložený na každý mesiac školského roka. (Alebo nech sa školský rok deviatakov ukončí dňom testovania a prijímačiek...) V niektorých školách sa doslova strháva boj medzi učiteľmi a žiakmi, ktorí odmietajú naplno pracovať a nedajú sa viac motivovať. Výsledkom sú potom zlé známky na záver 9. ročníka a zbytočné konflikty. Veľmi nás mrzel návrat k marcovému termínu testovania. Podobne by sa malo postupovať pri navrhovaní termínu EČ. To sa tiež realizuje mesiac pred ústnymi maturitami. Žiaci sú takto popri učeníu sa na EČ a PFIČ, na ústne maturity a na prijímacie konanie zároveň zaťažovaní vyučovaním ISCED 3, čo je skutočne neprimeraný psychický tlak.

Prečo nemôže byť maturita v jednom termíne na konci klasifikačného obdobia? Ekonomické, organizačné a legislatívne argumenty nemôžeme prijať, lebo na problém upozorňujeme veľmi dlho, tak sa už dávno mohol riešiť v spolupráci s učiteľmi z regionálneho školstva.

4. Konštatovanie o zlyhávaní slovenských žiakov v čitateľskej gramotnosti je všeobecne známe na základe medzinárodných testov. Vieme dobre, že testy PISA a PIRLS majú iný charakter a celkom inú štruktúru ako slovenské testy (preto v celoslovenskom testovaní vykazujú naši žiaci lepšie výsledky ako v medzinárodnom meraní). Práve preto by sa slovenské testy nemali stať prostriedkom merania a dôvodom rozvíjania čitateľskej gramotnosti. Čitateľská gramotnosť by sa mala testovať prostredníctvom špecifického testu zameraného na kompetencie, ktorý by nebol integrovaný do testu zo SJL. Takouto špecifikáciou by sme sa približovali rozvíjaniu čitateľskej gramotnosti v kontexte medzinárodných testov. Vtedy sa dosiahne aj reliabilita slovenských testov. Dlhodobo poukazujeme na to, že test na čitateľskú gramotnosť by mal byť osobitný, čím by sa prípravou naň zaoberali všetci učitelia, nie iba slovenčinári, ktorí nedokážu v stanovenom čase rozvíjať systematicky a pravidelne rozvíjať čitateľskú gramotnosť a súbežne musia plniť aj ostatnú časť obsahovo náročného ŠVP. Nižší percentuálny prah v testoch SJL má za následok, že celá spríska obviňovania spadá výlučne na slovenčinárov. V mnohých prípadoch sú mimoriadne dehonestujúco vystavovaní nepríjemným porovnávaniam, ak nesplnia prestížne ambície vedenia školy, príp. zriaďovateľa. Osamostatnenie čitateľskej gramotnosti do osobitného testu by primälo celú školu pracovať na jej rozvíjaní, takýmto spôsobom by sa naplnili aj požiadavky pedagogických dokumentov na čitateľskú gramotnosť. **Dozista by sa tým postupne zvyšovala čitateľská gramotnosť slovenských žiakov.** To však zároveň predpokladá vypracovanie metodiky (a učebníc) na rozvíjanie čítania s porozumením, ktorá doposiaľ chýba. Učitelia, prípadne autori učebníc tvoria úlohy na rozvíjanie čitateľskej gramotnosti intuitívne, podľa dostupných zdrojov alebo tak, ako vedia.
5. Výsledky z Testovania 5 neboli zverejnené podľa škôl, čo považujeme za pozitívum. Podobne by sa malo postupovať pri nakladaní s výsledkami EČ a T9. Napriek snahám NÚCEM-u a nás učiteľov, sa nedarí presvedčiť riaditeľov škôl, zriaďovateľov, rodičov alebo médiá, že testovania nemôžu byť definitívnym prostriedkom hodnotenia kvality školy. Okrem toho, na základe zverejnených výsledkov sa zostavujú rôzne rebríčky „najlepších“ škôl, čo neprospieva atmosfére vyučovania. Nebojíme sa hodnotenia škôl, no desíme sa neobjektívneho posudzovania kvality škôl na základe testu z 2 - 3 vyučovacích predmetov. A tobož nie na podklade zle koncipovaných testov a ich spornej realizácie v podmienkach nevhodne nastaveného vyučovania (ŠVP) a v čase strácania motivácie žiakov a študentov pracovať na sebe, vzdelávať sa a získavať výborné výsledky.
6. NÚCEM-om hlásanú pridanú hodnotu testovanií nemôžeme vziať ako odôvodnenie testovania. Každý učiteľ vie, v čom jeho žiaci vynikajú, v čom zaostávajú. NÚCEM takúto hodnotu vytvára iba percentami, čo je príliš abstraktné na komplexné hodnotenie žiaka. Okrem toho v celoslovenskom testovaní máme výrazne nesystémové prvky: Testovania 5 sa nezúčastňujú všetci žiaci, resp. nie je náhradný termín, a Testovanie 9 neabsolvujú žiaci osemročných gymnázií. „Pridaná hodnota“ v takomto stave je skreslená.

TESTOVANIE 9 2018

V tejto časti predložíme pripomienky k T9 2018, no zvýrazníme aj požiadavky a postrehy, ktoré slovenčinári dlhodobo predkladajú.

1. Testovanie 9 obsahuje veľa úloh z čitateľskej gramotnosti na jednej strane, na druhej strane minimum úloh na pravopis a štylistiku, čo musí byť a je fundamentom práve základnej školy v

predmete SJL. (Pripomíname návrh osamostatnenia testu na čitateľskú gramotnosť z predchádzajúceho bodu.)

2. V metodických pokynoch na hodnotenie žiakov, ale aj v didaktických, pedagogických alebo psychologických príručkách sa uvádza, že žiaci daného veku nemajú byť vystavení dvom závažným skúškam v jeden deň. Metodický pokyn MŠVVaSR to dokonca školám zakazuje. Paradoxne sa to flagrantne porušuje v priebehu T9, keď sa v jeden deň píše dve závažné skúšky. Test z matematiky a slovenčiny. A nie monotematický, ako je to často aplikované v školách, ale polytematický. Slovenčinári z rôznych kútov Slovenska nám hovorili, že žiaci po teste z matematiky boli unavení, nepomohla im ani prestávka medzi testovaniami. Ak sa konštatuje zlý výsledok z testovania, treba brať do úvahy aj tento faktor. Ak by sa T9 malo transformovať na prijímací test, je nutné ich osamostatniť na dva dni. Ale aj keby nie, dôrazne upozorňujeme tiež na to, že neprimeranej záťaži sú vystavení aj integrovaní žiaci a, paradoxne, zvýšený čas na riešenie testov ich môže dokonca ešte viac vyčerpať. Pri bežnom vyučovaní si podľa jednotlivých diagnóz vyžadujú špecifický prístup. (Učitelia zostavujú individuálne testy, prispôsobené každému integrovanému žiakovi osobitne.) I keď je to ekonomicky náročnejšie, je neprípustné, aby títo žiaci boli vystavovaní takejto neprimeranej záťaži.
3. Opätovne dôrazne požadujeme už niekoľko rokov, aby T9 bolo štandardizovaným testom, teda aby obsahoval aj otvorené otázky, nie iba zatvorené s možnosťou výberu odpovede. Zvýši sa tým objektivnosť testu a zníži sa úspech v tipovaní odpovedí. Od NÚCEM-u zakaždým počúvame samé výhovorky. No nemyslíme si, že by zavedenie otvorených otázok spôsobilo neriešiteľné problémy. Otvorené otázky sa nachádzajú aj v T5 aj v EČ, preto je naozaj zvláštne, že práve v T9 nie sú zavedené. Vidíme v tom subjektívny zámer, nie objektívnu príčinu.
4. V teste T9 2730 A v úlohe č. 3 je správnou odpoveďou písmeno *D*, ktoré uvádza športy, pri ktorých nemožno použiť ktorýkoľvek *fitnes náramok*, keďže nie všetky sú vodotesné. Je to úloha zameraná na čítanie s porozumením. Takéto úlohy by mali byť recenzované najdôslednejšie, lebo sa k nim môže pristupovať aj kognitívne. V niektorých školách žiaci nemusia poznať slovo *kanoistika* a nemusia ani tušiť, že ide o vodný šport (aj z iných ako vedomostných dôvodov). Druhá skupina žiakov môže byť taká, že pozná toto slovo, no na základe vlastných skúseností môžu dôjsť k poznaniu, že pri kanoistike sa takýto náramok môže použiť, keďže nejde o priamy kontakt s vodou. Text podľa nás otváral aj zreteľnejšie úlohy na čítanie s porozumením. Ostáva veriť, že pri takýchto otázkach kognícia nehrá úlohu, čo je však popretie cieľov vzdelávania 21. storočia.
5. Tento rok sme dostali aj niekoľko pripomienok dotýkajúcich sa toho, že odpovedové hárky a jednotlivé položky, ktoré žiaci vyplňajú, sú k sebe vytlačené príliš natesno. Niektorí žiaci omylom začali písať do nesprávnej položky a tým sa im všetko poposúvalo, hoci mohli vedieť správne odpovede. Treba myslieť aj na to, že nie všetci žiaci majú diagnostikovanú poruchu učenia, môžu ju mať slabú alebo len vznikajúcu a môže sa stať, že práve takíto žiaci spravia „osudovú“ chybu. Poruchy učenia môžu vplývať na zápis správnych odpovedí do takto predtlačeného hárku.

EČ MS 2018

V tejto časti predložíme pripomienky k EČ MS 2018, no zvýrazníme aj požiadavky a postrehy, ktoré slovenčinári dlhodobo predkladajú. Chceli by sme podčiarknuť, že k EČ treba pristupovať obzvlášť citlivo. Riešia ich už dospelí ľudia, ktorí majú rozhľad a názor, ich pripomienky treba brať ako vážne námety na nápravu testovania. K PFIČ nám pripomienky neprišli. Témy boli veľmi dobré a zaujímavé, dalo sa vybrať.

1. Aj v prípade maturitného testu by bolo efektívnejšie osamostatnenie testu z čitateľskej gramotnosti do osobitného testu, ktorý by pripomínal rozvíjanie čitateľskej gramotnosti na všetkých vyučovacích predmetoch, čo by v konečnom dôsledku bolo efektívnejšie ako rôzne byrokratické opatrenia na jej zvyšovanie.
2. Dlhodobou a akcentovanou pripomienkou učiteľov je, aby sa maturitné testy zo SJL rozdelili na úrovne. Nie je predsa únosné, aby študent gymnázia a strednej odbornej školy riešil rovnaký test, pričom žiaci SOŠ majú prirodzene iné priority (študijné - venujú sa odboru), potrebujú „praktickejšiu“ slovenčinu a jednoduchší literárny základ. Podobne je to pri cudzích jazykoch. Stredoškóľáci musia mať možnosť výberu rozličných úrovní. Takto rozlíšené testy sa však majú líšiť kvalitatívne, nie kvantitatívne, ako to bolo v jedinom roku, v ktorom fungovali úrovne. Rovnako sa má diferencovať aj ŠVP.
3. V položke 42 v teste EČ 3215 2018 sa vyskytla otázka na zaradenie skráteného slova *NARKS* medzi skratky, značky alebo skratkové slová. Rovnako sa typy skratkových slov rozlišujú aj v platnom ŠVP. Pravdepodobná je odpoveď *skratka*, keďže chybou a nedôslednosťou ŠVP vypadol pojem iniciálová skratka. Ak by aj taký pojem bol povinný, analyzované slovo nie je vhodným príkladom na jednoznačné, konvergentné zaradenie, hoci vskutku vzniklo z prvých písmen viacslovného pomenovania. Skratkové slová sa podobajú kombinatorikou foném, z ktorých vznikli na obyčajné slová. Domnievame sa, ba sme presvedčení, že kombinácia foném *N-A-R-K-S* dovoľujú, aby sa toto skrátené slovo správalo ako normálne slovo (skratkové slovo) - napr. *podľa NARKS-u*. Okrem toho, iniciálové skratky sa čítajú ako písmená v abecede. V príklade z testu nás to k takejto výslovnosti nevádzá, čítame to ako slovo. Uvádzame aj príklad na skratku vzniknutú z iniciálok - *CERN* - ktorá vznikla rovnako ako *NARKS* (hoci v cudzom jazyku), no správa sa úplne ako slovo, skratkové slovo. (Podobne sa správa skrátené slovo *NÚCEM*.) Je to iniciálová skratka? Je to skratkové slovo? Nie, je to prechodný jav, dynamika a variabilita jazyka, premena jazyka. A tie sa nedajú zachytiť jednoznačnou odpoveďou v teste. Nedokážu sa zhodnúť ani kvalifikovaní učitelia, ani jazykovedci. Nieto ešte žiaci, ktorí pre preplnené osnovy nedokážu aplikovať širší lingvistický kontext. Ide teda o prechodný jav v abreviácii, preto **požadujeme uznať aj odpoveď skratkové slovo**. (O tom, že je správnu odpoveďou *skratka*, nás informovala p. Pichaničová z *NÚCEM-u*). (Poznamenávame, že nejde o otázku na zisťovanie čitateľskej gramotnosti.)
4. Každý rok upozorňujeme na to, že interpretácia lyrického textu je zložitá a subjektívna. Neraz nám sami spisovatelia potvrdzujú, že interpretácia ich tvorby v zmysle, čo tým chcel autor povedať, je nepravdivá, nenáležitá. Každý verš, veta v umeleckom (tu v literárnom) texte sa dá chápať inak, čomu sa venujeme na literárnych hodinách. Cieľom moderného vyučovania literatúry je nachádzať viacero riešení, je založené na zážitkovosti, emóciách, tvorivom myslení. Potom príde test, ktorý zotrváva na jedinom, ortodoxnom riešení. Nehovoríme, že boli otázky zamerané na literatúru najväčším problémom, no pod vplyvom toho, že so žiakmi diskutujeme a ukazujeme im mnohé rozmery diel, majú žiaci i my tendenciu hľadať v umeleckých textoch viacero možností, ideí, motívov a posolstiev.
5. Uznávame, že môže dôjsť v procese kreovania testu k rôznym chybám. Sme si vedomí aj toho, že test tvoria učitelia a recenzujú ho učitelia. Aj po dôkladnej kontrole môže dôjsť k chybám. Grafickú chybu, ku ktorej pred tlačením EČ testov došlo, chápeme a sme radi, že ju zohľadníte pri hodnotení testov. Avšak, aj verejnosť je už pobúrená, že sa každý rok objaví nejaká chyba (nejaké chyby), ktorá mátie študentov a učiteľov, čo neprospieva vážnosti testovania (vždy sa spustí silná medializácia). Tento rok sa vyskytli dve grafické chyby. Jedna, už spomínaná v EČ a druhá v T9 z maďarského jazyka a literatúry, keď niektoré testy neobsahovali otázku, nebola vytlačená. Ak spraví škola chybu, je na ňu poslaná inšpekcia. Kto bude zodpovedný za chyby, ktoré sa doposiaľ spravili? Nebolo by vhodné viac investovať do testov, aby mal *NÚCEM* dostatok prostriedkov na

recenzentov a na variáciu autorov testov? Ak nie je dostatok financií na testovanie, tak netestujme. Ale rok čo rok sa opakujúce chyby nezvyšia kredibilitu testov a už vôbec nemotivujú vysoké školy, aby výsledky z nich vzali ako kritérium na prijatie. Okrem toho stráca NÚCEM kredit a dôveryhodnosť, čo sa v konečnom dôsledku môže odraziť aj v motivácii študentov pripravovať sa na testovanie a napísať ho čo najlepšie.

Vážená pani ministerka, berte naše pripomienky konštruktívne, našou snahou je dlhé roky skutočne reformovať vyučovanie SJL. Naše úsilie však dlhodobo ignorujú práve tí, ktorým sa snažíme predkladať svoje návrhy s jediným cieľom, a to pomôcť žiakom a učiteľom. Máme personálny i odborný potenciál a pridanú hodnotu - priamu vyučovaciu skúsenosť. Vieme sa odosobniť od rôznych úradníckych tlakov a hlavne sa pozeráme na vyučovanie aj očami učiteľa, aj študenta i rodiča. Sme otvorení a naklonení k maximálnej ústretovosti, pomoci a pripravení na spoluprácu. Uznávame istú opodstatnenosť testovaní, no v tejto podobe sa bude každý rok opakovať nespokojnosť verejnosti a záujem médií, keďže kauzy testovaní sú už pravidelné. V neposlednom rade Vám garantujeme, že po zapracovaní vyššie uvedených návrhov sa zlepšia výsledky v testovaniach a zmení sa náhľad na celoslovenský monitoring.

S úctou a pozdravom za Spoločenstvo učiteľov a priateľov slovenčiny

PhDr. Ján Papuga, PhD.

(kontaktná adresa: Kadnárova 4, 831 52 Bratislava)

Mgr. Gabriela Kratochvílová, Mgr. Lýdia Ferdinandyová

PhDr. Beáta Slamová, Mgr. Andrea Sasková

Mgr. Anna Murínová, Mgr. Dominika Dudžáková

Mgr. Peter Naščák, PhD., PaedDr. Slávka Sudorová

PhDr. Beáta Kovaľová, Mgr. Miloš Gábris

Mgr. Lucia Ladičová, PhD.

Mgr. Sidónia Smreková

Mgr. Marián Lacko

Mgr. Jana Lacková

Mgr. Mária Bozová

Mgr. Kamila Turoňová

Mgr. Iveta Reptová¹

26. 3. 2018

Pripravil: PhDr. Ján Papuga, PhD.

*Základná škola s materskou školou, Riazanská 75, Bratislava
janpapuga@gmail.com; www.janpapuga.sk*

¹ Po zaslaní listu sa k nemu hlásili aj ďalší členovia Spoločenstva.

HODNOTENIE 2.0

Upozorňujem na to, že tento príbeh nie je pravdivý, je zveličený a prezentuje len jedno tunelové videnie jedného skrachovaného učiteľa, preto ho radšej nečítajte.

„Z celého dňa mám najradšej ten moment, keď vystúpim z auta a zaklopem na tvoje dvere, pretože viem, že jedného dňa mi neotvoríš, pretože tu už nebudeš.“ To je citát z jedného môjho obľúbeného filmu.

Ja mám z celého dňa najradšej ten moment, keď vystúpime z auta a s nadšením ideme ruka v ruke do škôlky. Je to super pocit, keď dieťa vediete niekam, kde zažije každý deň niečo úžasné a tešíte sa na večer, keď vám o nových zážitkoch porozpráva. No zároveň ma desí predstava, že sa onedlho táto radosť skončí.

Mal som možnosť to už zažiť so svojím synom, keď sa ma asi po pol roku spýtal, či predsa len nemôže ísť naspäť do škôlky a ako dlho musí do školy chodiť. Neviete si predstaviť, ako mi v tej chvíli bolo. Díval sa na mňa malý utrápený chlapec, ktorý zúfalo hľadal únik.

Príčina bola v tom, že sme sa riadili radami pani učiteľky a precvičovali sme čítanie, diktáty, robili sme poctivo všetky úlohy. Každý deň to bolo horšie a horšie. Môj syn nevidel za sebou žiadny úspech, každý deň prišiel nešťastný, že číta najhoršie z celej triedy, že čelí posmechu svojich rovesníkov.

Ďalším logickým krokom bolo zrušiť krúžky, aby sme mu odľahčili. No vtedy sa syn rozplakal, že on chce chodiť na všetky krúžky, ale nechce chodiť do školy. Tak sme teda začali spolu riešiť, prečo mu škola tak prekáža a ako by mohol efektívnejšie využiť čas tak, aby sa stihol doma aj pohrať, no ak nechce zrušiť krúžky, budeme musieť niektoré povinnosti jednoducho ignorovať. Odmietol toto riešenie, pretože nechcel dostať poznámku a ani zlú známku. Darmo som mu hovoril, že ja osobne dvojku alebo aj trojku prežijem – no vzápätí som si uvedomil, že len horko-ťažko, a že hlavný problém je v tom, že syn ma nechce sklamať a že moje nároky, ktoré na neho podvedome vysielam, ho nútia k známkovej filatelistike.

Chcel som za každú cenu mať zo syna najlepšieho z najlepších a on cítil moje sklamanie z každého neúspechu. Preto sme sa dohodli, že sa už nebudem pozerieť do jeho žiackej knižky. Z môjho návrhu však zostal nervózny, pretože pani učiteľka vyžaduje, aby žiacka bola podpísaná.

Najviac ma jeho žiacka knižka potešila, keď sa mal za domácu úlohu naučiť vybrané slová (samozrejme s mojou asistenciou) a na druhý deň sa v žiackej objavil okrídlený havran. Pani učiteľka totiž okrem správneho písania Y ohodnotila aj nadpis a mäčkene či dlžne. Nuž čo, veď som len Mudrujúci učiteľ bez praxe (ale mohla na to rodičov vopred upozorniť, keď už od nás chcela zapojenie)!

Neskôr som si uvedomil, že jednotka v žiackej knižke zo znalosti zabecedy alebo vybraných slov nie je ničím, ak mi nedokáže s nadšením povedať, čo v škole zažil, aký pokus robil, že videl naživo ropuchu a nepovie mi o nej také veci, o ktorých som nemal poňatia, nepovie mi: „Tato, dám ti jeden príklad, čo sme dnes v škole riešili.“ alebo „Že neuhádneš, aké i/y sa píše v slove *dobyť*(hrad)?“

Dospel som k záveru, že známky ničia našim deťom radosť z poznávania a mňa ako rodiča tiež len nasie*ajú. Začal som teda zisťovať, ako sa veci majú a zveril som sa našej pani riaditeľke o pocitoch, ktoré máme zo školy nášho syna a či by nemohla prejsť na inú formu hodnotenia a iné alternatívne spôsoby vyučovania, ako je napríklad splyvavé čítanie alebo Hejného matematika. Čakal som záujem o danú vec, no keďže som okrem skrachovaného učiteľa aj nezodpovedný rodič, bola akákoľvek diskusia na túto tému neprípustná, pretože učitelia sú limitovaní v úzkych mantineloch a majú presne nadiktované, ako, kedy a za čo majú dať jednotlivé známky.

Teraz sa nezadržateľne blíži zápis do školy mojej dcéry a ja neviem, či do takejto školy dať, či nedať svoje druhé dieťa. Mám z toho mierne obavy.

Podľa mňa – skrachovaného učiteľa - je jedným z faktorov, ktoré najviac ovplyvňujú radosť detí z poznania to, ako sú deti hodnotené. Odborníci nášho školského systému si totiž myslia, že dieťa je potrebné hodnotiť známkami, a keď nie tými, tak aspoň nejakými včielkami, slniečkami, strihaním špagátika, kreslením farebných bodiek a podobne.

Predstavme si, že by sme to začali robiť doma. Dieťa sa samo od seba pustí do utierania prachu, lebo vidí, že by nám s tým mohlo pomôcť. Keď skončí, prideme a povieme mu: „Tu si neutrel, tu si neutrel, tu je pavučina a tu máš rozhádzané papiere. Dávam ti 4 za snahu.“ Dieťa si teraz určite povie: „Wau, aká úžasná spätná väzba, odteraz budem utierať ten prach každý deň a budem sa viac snažiť, aby som nič nevynechal!“

Neviem, ako vy, ale ja by som šiel na to asi takto: „Jéj, ty si šikovný! Ty si utrel prach? Výborne si to zvládol, utrel si aj policu, aj televízor, a keď ešte vymetieš tú pavučinku z tohto rohu a pozbieraš si tieto papiere, bude to úplne bezchybné!“ Pri mojom prístupe si dieťa určite povie: „Zabudni, ty somár starý! Keď si taký múdry, utri si to sám!“

Podme sa teraz pozrieť na to, či školy musia hodnotiť známkami. Metodický pokyn č. 22/2011 na hodnotenie žiakov základnej školy hovorí: „Hodnotenie žiaka sa vykonáva klasifikáciou, slovným hodnotením alebo kombináciou klasifikácie a slovného hodnotenia. O spôsobe hodnotenia jednotlivých vyučovacích predmetov rozhodne riaditeľ školy (ďalej len riaditeľ) po prerokovaní v pedagogickej rade“.

Ako Mudrujúci učiteľ, samozrejme, viem, že klasifikácia je tzv. trestajúce hodnotenie a je na použitie menej vhodná ako slovné hodnotenie. Viem to, lebo na fakulte sme mali v skúškovom teste otázku *Vymenuj rôzne spôsoby hodnotenia*. Skúšku som, prirodzene, zvládol a klasifikovali ma stupňom B.¹

Ak by vás zaujímalo, prečo je stále na výber aj známkovanie, tak tu je odpoveď ministerstva.

Vážený pán Mudrujúci učiteľ,

odbor základných škôl Vám vo veci e-mailu zo dňa 8. 11. 2016 posielam nasledovné vyjadrenie.

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (ďalej len „ministerstvo“) považuje Metodický pokyn č. 22/2011 na hodnotenie žiakov základnej školy za dôležitý dokument, ktorý zodpovedá potrebám praxe. Ministerstvo pozorne sleduje vývoj názorov na proces hodnotenia v pedagogickej obci, ale tiež citlivo vníma i názory širšej laickej verejnosti.

Aj v nadväznosti na výsledky PISA 2013 a iné medzinárodné merania má ministerstvo ambíciu zásadným spôsobom zlepšiť stav v oblasti školstva. Na svojom webovom sídle zverejnilo tézu k Národnému programu rozvoja výchovy a vzdelávania ako dokumentu zásadného významu. Stretnutím tímu tvorcov tézy Národného programu rozvoja výchovy a vzdelávania so zástupcami stavovských organizácií z oblasti regionálneho školstva dňa 24. 10. 2016 odštartoval cyklus verejných okrúhlych stolov k tézám uvedeného dokumentu, ďalšie stretnutia budú nasledovať v ďalších týždňoch.

Ministerstvo je presvedčené, že uvažované zmeny budú motivovať žiakov k lepšiemu zvládnutiu požiadaviek a že im poskytnú informáciu s dostatočnou výpovednou hodnotou o dosiahnutom pokroku zvládnutia či nezvládnutia učiva v príslušnej oblasti. Ministerstvo má záujem, aby učitelia získali spätnú väzbu o zvládnutí učiva žiaka a aby dokázali vytvoriť objektívny systém ohodnotenia.

(Škrabanie na hlave.) Asi chceli povedať, že už na tom intenzívne pracujú. Držím im v tom palce, pretože považujem za veľmi správne, ak takéto témy riešia na verejných okrúhlych stoloch, lebo zapájať do toho laickú verejnosť, to by problém potom riešili donekonečna.

Čo na to naša pani riaditeľka? „Slovné hodnotenie sme už skúšali, narazili sme na problém, že rodičia mu nerozumeli a boli potom veľmi nemilo prekvapení na vysvedčení.“

¹ Viac o tom, prečo klasifikácia na daný účel nie je vhodná, sa píše tu (preto to tu už nebudem rozoberať): <https://dennikn.sk/blog/544973/znamkovanie-nevyhnutna-sucast-skoly/>.

Toto ale nie je ponos na našu pan iriaditeľku. Verím, že rodičia sú takí nezodpovední ako ja a nevedia posúdiť, čo by bolo pre ich deti lepšie. Ak sa im to poriadne vysvetlí a určite si vyberú známkovanie, lebo rozhodne chcú vedieť pravdu, že ich dieťa má úroveň na 1, 2, 3, 4, 5..

Ak sa mi táto zmena nepodariť presadiť, čo potom? Potom môžem ešte skúsiť poprosiť pani učiteľku, aby čo najlepšie vysvetlila môjmu synovi dôvod jeho hodnotenia. Skúsme si teraz spolu ten pokyn prejsť.

- *Hodnotenie žiaka je nevyhnutná súčasť výchovno-vzdelávacieho procesu, ktorá má informatívnu, korekčnú a motivačnú funkciu.*

Hneď v prvom bode som si všimol, že na rozdiel od stredných škôl hodnotenie v základnej škole nemá komparatívnu úlohu, teda neslúži na to, aby sme deti porovnávali, kto je lepší a kto horší.

- *Žiak sa v procese výchovy a vzdelávania hodnotí priebežne a celkovo a má právo dozvedieť sa spôsob a výsledok hodnotenia.*

Nie som zrovna právnik, ale podľa môjho skromného názoru, ak nechce žiak toto právo využiť, tak by mal mať rovnako aj právo nevedieť o svojom hodnotení nič.

Teraz sa ospravedlňujem, už vyberiem len niektoré body, ktoré boli pre mňa zaujímavé a určite som ich účelovo vytrhol z kontextu:

- *Vo výchovno-vzdelávacom procese sa uskutočňuje priebežné a celkové hodnotenie: priebežné hodnotenie sa uskutočňuje pri hodnotení čiastkových výsledkov a prejavov žiaka na vyučovacích hodinách a má hlavne motivačný charakter; učiteľ zohľadňuje vekové a individuálne osobitosti žiaka a prihliada na jeho momentálnu psychickú i fyzickú disponovanosť, celkové hodnotenie žiaka v jednotlivých vyučovacích predmetoch sa uskutočňuje na konci prvého polroka a druhého polroka v školskom roku a má čo najobjektívnejšie zhodnotiť úroveň jeho vedomostí, zručností a návykov v danom vyučovacom predmete.*

Pri čítaní tohto bodu som bol prekvapený, pretože viem, že učiteľka sa môjho syna nikdy nespýtala, či sa dobre vyspal, akú má náladu alebo, či nie je unavený. Syn mal jeden deň vystúpenie, z ktorého prišiel o pol desiatej, a na druhý deň písal písomku, ktorú pani učiteľka ohodnotila maximálne objektívne. Ešte šťastie, že som to predpokladal a naučili sme sa pred vystúpením, no i tak jeho výkon nebol taký, aký by podal, keby sa dobre vyspal. No nemal som byť nezodpovedný rodič a napísať mu ospravedlnenie alebo ho nechať doma poriadne vyspať.

- *V procese hodnotenia učiteľ uplatňuje primeranú náročnosť, pedagogický takt voči žiakovi, rešpektuje práva dieťaťa a humánne sa správa voči žiakovi. Predmetom hodnotenia vo výchovno-vzdelávacom procese sú najmä učebné výsledky žiaka, ktoré dosiahol vo vyučovacích predmetoch v súlade s požiadavkami vymedzenými v učebných osnovách, osvojené kľúčové kompetencie, ako aj usilovnosť, osobnostný rast, rešpektovanie práv iných osôb, ochota spolupracovať a správanie žiaka podľa školského poriadku. Hodnotenie slúži ako prostriedok pozitívnej podpory zdravého rozvoja osobnosti žiaka.*

Tu, samozrejme, ako Mudrujúci učiteľ, viem, že vedomosti sú len základ a skúmajú sa aj kompetencie žiakov, čiže pani učiteľka nerobí písomku tak, aby otestovala len to, či má vedomosti, ale či ich vie aj použiť (kompetencie sú rozpísané v bode 10, ktorý neuvádzam). Čistým príkladom tejto teórie býva otázka *Napiš, z čoho sa skladá rastlina*. Žiak nielenže vie pomenovať časti, ale ešte aj ukáže, ako sa dá zložiť z police. Keď hľadím na písomky svojho syna, akosi stále vidím zameranie na vedomosti, samozrejme, ako Mudrujúci učiteľ viem, že skúša sa aj ústne, preto som sa spýtal, či mu pani učiteľka dala do ruky rastlinu, keď ho to skúšala. Bol som milo prekvapený, že trénovali aj imagináciu a myšlienkové experimenty nad rámec vymedzených kompetencií.

Učiteľka však hodnotí aj usilovnosť, keď nám oznámi, že už pred Vianocami „kázala“ deťom, aby sa začali učiť na Hviezdoslavov Kubín a ešte to niektorí ani nepovedali svojim rodičom. Podporuje aj osobnostný rast detí a v prípade, že dieťa nájde u svojho spolužiaka rovnakú chybu, ktorú si ona

nevšímala, hneď spravodlivo zníži známku, lebo učí deti spravodlivosti, závesti, bonzáctvu a dokonale tým podporuje spoluprácu medzi žiakmi.

Tiež mi napadlo, prečo škola hodnotí usilovnosť len v súvislosti so vzdelávacími predmetmi. To by ste neverili, ako si môj syn dokáže usilovne stavať Lego a je ochotný si o ňom prečítať aj na internete a urobiť slovný návod ako niečo postaviť. Dokáže ho to zaujať na celé hodiny – prasto, sen každého nezodpovedného rodiča, ako som ja.

- *Pri hodnotení výsledkov práce žiaka sa postupuje v súlade s: výchovno-vzdelávacími požiadavkami vzdelávacích programov, požiadavkami na rozvoj všeobecných kompetencií, učebnými plánmi, učebnými osnovami a štandardami.*

Pri čítaní tohto bodu som sa hneď potešil, kde všade môže škola ukotviť svoju potrebu neznámkovať. Zaujal ma ešte čl.2, ktorý hovorí o tom, ako sa získavajú podklady pre hodnotenie:

- *Podkladom pre celkové hodnotenie vyučovacieho predmetu sú: známky alebo slovné hodnotenie za ústne odpovede, známky alebo slovné hodnotenie za písomné práce, didaktické testy, grafické práce, praktické práce, pohybové činnosti, posúdenie prejavov žiaka podľa čl. 1 ods. 8. (V procese hodnotenia učiteľ uplatňuje primeranú náročnosť, pedagogický takt voči žiakovi, rešpektuje práva dieťaťa a humánne sa správa voči žiakovi. Predmetom hodnotenia vo výchovno-vzdelávacom procese sú najmä učebné výsledky žiaka, ktoré dosiahol vo vyučovacích predmetoch v súlade s požiadavkami vymedzenými v učebných osnovách, osvojené kľúčové kompetencie, ako aj usilovnosť, osobnostný rast, rešpektovanie práv iných osôb, ochota spolupracovať a správanie žiaka podľa školského poriadku. Hodnotenie slúži ako prostriedok pozitívnej podpory zdravého rozvoja osobnosti žiaka.)*

Po prečítaní tohto bodu mi napadlo, že učiteľ vlastne musí čo najobjektívnejšie zhodnotiť výsledky žiaka na základe jeho výkonov, ktoré podporoval svojím subjektívnym motivačným hodnotením. Takže už konečne chápem, prečo má syn na vysvedčení dvojku aj napriek tomu, že napísal vlastnú básničku, postúpil do školského kola Kubína, reprezentoval školu na vystúpeniach folklórneho súboru... Jednoducho je príliš hravý a nesústredený a pani učiteľka sa predsa len rozhodla pre tú dvojku, lebo ani tá posledná písomka (o ktorej už bola reč) nedopadla dobre.

Nuž, asi môj syn nevie poznatky použiť pri intelektuálnych, motorických, praktických a iných činnostiach. Svoje osvojené znalosti, kompetencie nevie používať samostatne a tvorivo. Jeho ústny aj písomný prejav nie je úplne správny a výstižný. Grafický prejav nie je vždy estetický a výsledky jeho činností nie sú originálne. Toto je totiž rozdiel medzi jednotkou a dvojkou.

Ako nezodpovednému rodičovi mi to môže byť jedno, hlavne, že je v škole šťastný, no nie? Napriek všetkému sa nedokážem pozrieť na vysvedčenie bez toho, aby ma to aspoň kdesi v kútiku duše nezamrzelo.

Aby môj príspevok nemal konca kraja, dovoľm si ešte krátky záver: Na Slovensku je už veľa škôl, ktoré hodnotia deti vyzdvihovaním ich schopností a nie pomenovávaním toho, čo dieťa nevie, a kde sú jeho nedostatky. Niektorí učitelia dokonca v diktátoch okrem podčiarkovania chýb červenou, podčiarkujú dobré slová zelenou alebo nehodnotia samotný diktát, ale len jeho opravu, učitelia dokážu byť nadmieru kreatívni. Takýto prístup je dôležitý, hlavne ak si uvedomíme, že ani dospelým ľuďom nedodá chuť do práce, ak niekto na nich a na ich práci stále hľadá chyby. A aj za tento článok budú možno niektorí učitelia na mňa nahnevaní, lebo, paradoxne, aj ich sa veľmi dotkne, ak ich niekto skritizuje. Ruku na srdce, milí kolegovia, čo ste si o mne mysleli, keď ste čítali výsmešné pripomienky k jednotlivým bodom metodického pokynu? Mali by sme sa však naučiť vzájomne sa chváliť a hľadať skôr to, čo nás spája – záujem o to, aby sa dieťa v škole cítilo bezpečne a mohlo si bez stresu vychutnať radosť z poznávania. Tých „nezodpovedných“ rodičov, ktorí pracujú na zmeny alebo sú samoživitelia vo dvoch zamestnaniach, ktorých sme nikdy nevideli prísť na rodičovské združenie, by sme mali predovšetkým naučiť milovať deti také, aké sú a na každom jednom z nich nájsť niečo originálne a povzbudivé, aby na ne mohli byť právom hrdí.

Keďže som Mudrujúci učiteľ, uvediem aj niekoľko príkladov: „Váš syn je veľmi kreatívny, dokáže vymyslieť každý deň novú výhovorku, prečo nemá domácu úlohu – svedčí to predovšetkým o jeho nadpriemernej inteligencii. Má veľký potenciál, ktorý je však potrebné rozvíjať, aby sa jeho talent nepremrhal. Všimol som si, že je výborný v matematike, no ak chceme, aby bol v živote úspešný, je potrebné, aby sa vedel správne vyjadrovať a odprezentovať výsledky svojho bádania. Prosím, skúste sa synom každý deň porozprávať o tom, ako riešil príklad, ktorý mu pripravím.“ „Vaša dcéra vie úžasne falšovať podpisy v žiackej knižke, je sebavedomo drzá a v každom rozhovore má posledné slovo a taktiež dokáže každého nahovoriť na kadejaké šibalstvá – svedčí to o jej vodcovských schopnostiach a má veľké predpoklady stať sa dobrým politikom. Tento talent je však potrebné podporiť analytickým myslením, pretože politik potrebuje vedieť správne argumentovať. Všimli sme si, že má veľký záujem o politické dianie v krajine a sleduje aj dianie v našej obci. Pre rozvoj jej analytického myslenia by ste mohli skúsiť nájsť každý deň v novinách jeden článok a zistiť, či sa opiera o zdroje, alebo je to len subjektívny názor novinára, skúste nájsť niekoľko argumentov potvrdzujúcich článok a niekoľko, ktoré ho vyvracajú.“

Nedávno som čítal o pygmalion efekte. V škole urobili malý experiment. Z rôznych tried vybrali priemerných žiakov z matematiky a dali im test. Na základe testu potom skonštatovali, že žiaci vykazujú nadmerne dobré predpoklady stať sa výbornými v matematike. Tento fiktívny výsledok potom oznámili učiteľom a rodičom. Na celej testovanej vzorke bolo pozorované zlepšenie prospechu. Bohužiaľ som nenašiel link na článok, ale môžete si to skúsiť overiť aj sami.

A aký by som to bol Mudrujúci učiteľ, keby som nezadal domácu úlohu! Vyberte si niekoľko žiakov, ktorí dosahujú priemerné výsledky a napíšte nám o nich kreatívne pozitívne hodnotenie, ktoré ich motivuje k lepším výkonom. Najzaujímavejšie hodnotenia odpublikujeme v ďalšom čísle časopisu. V prípade, že sa vám po čase pozitívnym hodnotením podarí dosiahnuť pygmalion efekt, napíšte nám o tom a dostanete aj cenu Mudrujúceho učiteľa.

Rozlúčim sa s vami ešte malou ukážkou, ako pomocou hodnotenia deti naučiť, čo je to rodová rovnosť: <http://supermamy.maminka.cz/clanek/pro-zeny-super-mamy-materstvi-vychova-deti/530183/deti-uklizely-a-holcicky-dostaly-mensi-odmenu-co-se-stalo-pak.html>. A pre tých, ktorých môj článok pobavil, ešte pripájam zopár výrokov vytrhnutých z kontextu, ktorými môžete potešiť svojich kolegov v diskusii o zmysle hodnotenia:

Vážením ešte žiadne prasa nepribralo.

Škola hrou, nie škola hodnotením.

Vonkajšia motivácia je ako smrad.

Obyčajný učiteľ učí. Dobrý učiteľ vysvetľuje. Vynikajúci učiteľ demonštruje. Veľký učiteľ inšpiruje. (A podpriemerný hodnotí ostatných!)

Mgr. Peter Mráz
rodič
etkinator@gmail.com

SINGAPUR VERZUS TESTOVANIE PISA NA SLOVENSKU

Singapur - mestský štát - je jeden z najfascinujúcejších miest na svete. Singapur má niekoľko paralel so Slovenskom. Počet obyvateľov je takmer identický so Slovenskom; 5,5 milióna. Mestský štát nevlastní žiadne výnosné prírodné zdroje, ako sú ropa alebo iné nerastné suroviny, a má krátku históriu samostatnosti. Podobne ako Slovensko prešiel ekonomickou evolúciou cyklu tvorby pridanej hodnoty, od logistického centra a masovej výroby podporovanej lacnou pracovnou silou s pomocou priamych zahraničných investícií a atraktívnou daňovou politikou. Čo ale asociuje vyslovenie slova Singapur u väčšiny učiteľskej, ale i laickej verejnosti na Slovensku? Nuž to, že Singapur môžeme v poslednej dobe nájsť na prvých miestach v medzinárodných testovania PISA.

Rok 2015

Prírodovedná gramotnosť:

Singapur	556 bodov
Priemer OECD	493 bodov
Slovensko	461 bodov

Matematická gramotnosť:

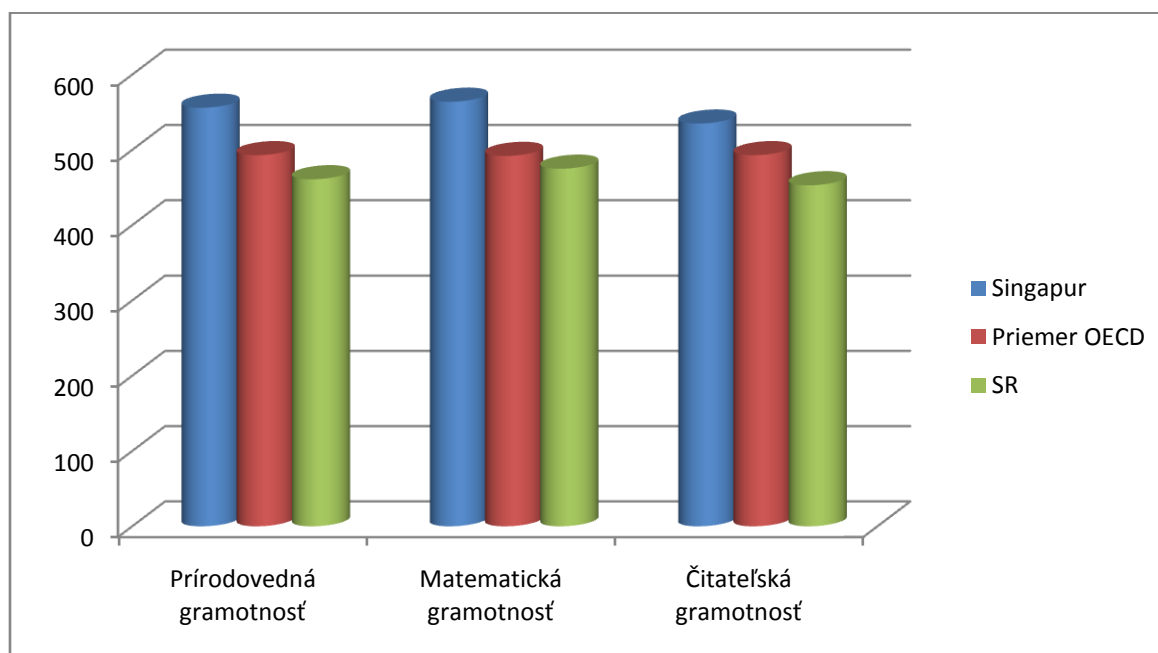
Singapur	564 bodov
Priemer OECD	492 bodov
Slovensko	475 bodov

Čitateľská gramotnosť :

Singapur	535 bodov
Priemer OECD	493 bodov
Slovensko	453 bodov

Vo všetkých testovaniach teda slovenskí žiaci dosiahli podpriemerné výsledky.

Graf výsledkov testovania PISA 2015:



A teraz si dovoľím vyhodnotiť výkon našich žiakov. Slovenská republika už roky dáva na vzdelanie iba 4 % HDP. Priemer EU je okolo 6 % HDP, vyspelé štáty sveta dávajú do vzdelania aj viac. O Singapure som sa dočítala, že dáva do vzdelania až 20 % zo štátneho rozpočtu.

V Singapure sa môže o prijatie na pedagogické štúdium uchádzať len ten, kto patrí medzi tretinu najlepších absolventov stredných škôl. Byť v Singapure učiteľom je veľká česť, ale znamená to i byť dobre zaplatený.

Keď si vypočítame účinnosť slovenského školstva, teda pomer medzi výkonom našich žiakov a príkonom, t. j. financiami do školstva dávanými štátom a porovnáme to s údajmi vyspelých štátov, zistíme, že výkon ako i účinnosť vzdelávania našich žiakov v testovaní PISA sú vysoké. SR dáva do školstva skoro o 20 - 30 % menej financií HDP, ako je priemer EU, a **naši žiaci dosiahli iba o cca 10 % menej bodov, ako je priemer štátov OECD.**

Na záver si dovoľím zacitovať dva výroky. Jeden je od rodiča a bývalého učiteľa a druhý od môjho študenta:

„Prasa sme odvážili, je chudé, ale nažrať mu nedáme, lebo na to nie sú peniaze, ale urobíme si poradie farmárov, kto má aké tučné prasa.“

„Iba kriedou na tabuľu zložené gymnaziálne učivo nevysvetlíš.“

Ing. Kvetoslava Jonasová
učiteľka
kvetkaj@gmail.com

ZÁMENÁ

Ku krátkemu jazykovému zamysleniu ma privedla anketa študentiek Evanjelického lýcea v Bratislave Karolíny Drábekovej a Ľubice Dekanovej, ktorých vyučujúcou je Mgr. Ľubica Psotová, PhD. Uvádzam ju v plnom znení:

Prednedávnom nám naša pani učiteľka slovenského jazyka ponúkla výhodný spôsob, ako si dobrovoľnou aktivitou jednoducho a zábavne získať pár bodov navyše. (Študent predsa nikdy nevie, kedy bude čo i len percento potrebovať k lepšej známke.) Domáca úloha formou ankety alebo videa s témou akejkoľvek oblasti slovenského jazyka nás okamžite nadchla.

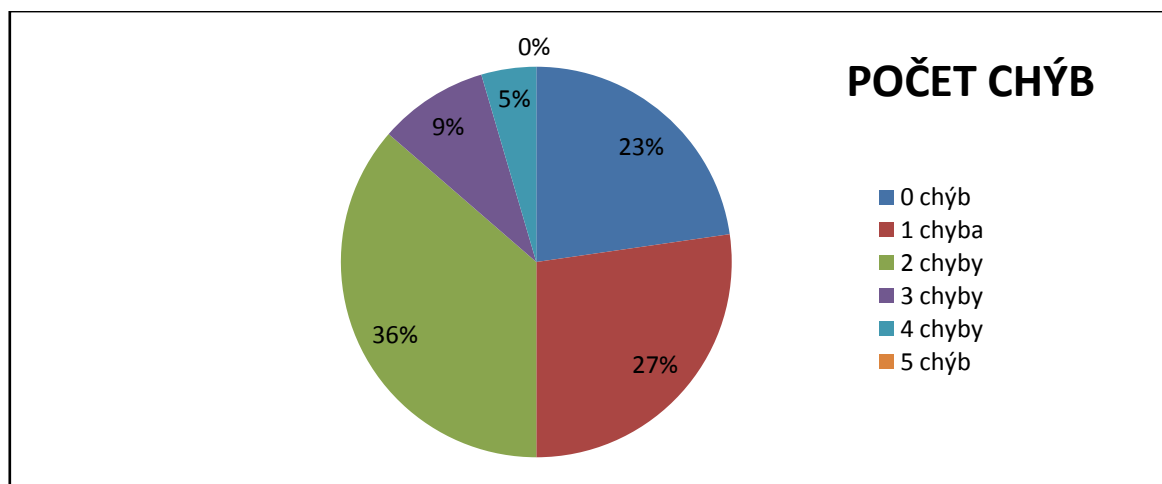
S kamarátkou sme sa po chvíľke rozmýšľania dohodli, že zrealizujeme anketu. V hlavách sme mali kopu nápadov a hľala nás zvedavosť (a samozrejme i plusové body). Aké asi budú odpovede ľudí na naše otázky? A aké výsledky očakávame? Rozhodli sme sa zamerať na tému: správne používanie zámen v slovenčine.

Hneď na druhý deň sme vyšli do ulíc Starého Mesta. Dávali sme do rúk okoloidúcich krátky „testík“ s piatimi otázkami, ktorý overoval práve vedomosti o zámenách. K osloveným ľuďom patrili aj takí, ktorých sme náhodne stretli v autobuse alebo v nákupných centrách. Vek zúčastnených odhadujeme v rozmedzí od desiatich do päťdesiatich rokov.

Po namáhavom, no predsa zmysluplnom a vzrušujúcom dni sme spočítali vyplnené anketové lístky. Bolo ich štyridsaťštyri. Iba desať ľudí vyplnilo všetkých päť otázok správne. Jedenkrát sa zmýlilo dvanásť ľudí. Tri nesprávne odpovede obsahovali štyri anketové lístky a dvaja ľudia vyplnili len jednu otázku správne. Medzi vybranými nebol nikto, kto by mal všetky odpovede nesprávne.

Z výsledkov ankety možno usúdiť, že používanie zámen v slovenčine síce nie je bezchybné, ale používatelia jazyka ich uplatňujú skôr správne ako nesprávne. Prekvapilo nás časté uvádzanie nesprávnych tvarov opytovacích zámen „čiom“ a „čiež“. Problematickým bolo i zamieňanie tvarov prívlastňovacích zámen „mojim“ a „tvojim“ s tvarmi „mojím“ a „tvojím“.

Z hodnotenia našej ankety sme mali dobrý pocit. Koniec koncov, po tomto dni sme sa aj my sami cítili obohatení o nové skúsenosti.



Ak by sme spravili niekoľko podobných ankiet, pravdepodobne by sme prišli aj k závažnejším porušovaniam jazykových pravidiel. Nie iba v rámci slova či vety, ale aj v rámci textu. Isto, niektoré chyby sú neospravedlniteľné a pripisujú sa poklesnutej úrovni jazykového vzdelávania alebo nízkej

úrovni vyjadrovania v masmédiách, v prejavoch známych alebo verejne činných osobností, ktoré majú veľmi veľký vplyv na jazykovo sa vzdelávajúcu generáciu. Konzervatívny používateľ konštatuje katastrofálny stav jazyka. Aj učitelia sú svedkami, že žiaci robia v textoch čoraz viac chýb. Dôvody, prečo sú žiaci čoraz slabší v pravopise, sú všeobecne známe. Ak by sme ich chceli rozoberať, musel by som tomu venovať osobitný článok. Chcel by som sa však zamyslieť nad prístupom k posudzovaniu jazykovej kultúry z hľadiska súčasných komunikačných potrieb. Poslúži mi na to téma zámen.

V súčasnom jazyku badať mnohé tendencie, ktoré ho ovplyvňujú, menia a narúšajú jeho spisovnú podobu. Môže sa to klasifikovať ako hrubé porušovanie jazykových noriem. To je aj prístup, ktorý predstavujeme žiakom, keďže vyučovanie, rôzne testovania a prijímacie testy vychádzajú z kodifikovanej slovenčiny. Z kodifikácie, ktorá je niekoľko rokov stará a neaktualizuje sa na základe stavu v súčasnom jazyku. Ono by to neprekážalo, jazyk si funguje ďalej, ak je výraz funkčný a rozšírený, ujmie sa a nedá sa vypudiť jazykovedným rozhodnutím. Napriek tomu, že je jazyk „ohrozovaný“, funguje a naplňa tie najrozmanitejšie štylistické funkcie, úlohy, vyniká nebývalou tvorivosťou. Osobne sa o zánik slovenčiny neobávam. Jeho existenciu ohrozí iba zánik Slovákov ako národa, no to ešte niekoľko storočí nehrozí.

Študentky vo svojej ankete naozaj zachytili jazykové chyby, ktoré sa v súvislosti so zámenami objavujú aj vo verejných prejavoch. Poďme sa zamyslieť, či sú skúmané javy výsledkom jazykovej arogancie, nevedomosti alebo črtajúcou sa tendenciou zmeny v týchto lexikálnych jednotkách.

Základné privlastňovacie zámená *mojim/mojím*, *tvojim/tvojím*, *naším/naším*, *vaším/vaším* a privlastňovacie zvrtné zámeno *svojim/svojím* sa často zamieňajú, a to aj napriek tomu, že sa používajú v odlišnom čísle a páde. Slovenský jazyk je založený na tom, že dĺžka má dištingvujúcu funkciu, rozlišuje lexikálne významy slov (*napr. sud - súd, pekné - pekne*), v tomto prípade aj gramatické významy. V dnešnej rýchlej komunikácii, ktorá sa prezentuje predovšetkým v médiách, sa neraz stiera rozdiel medzi krátkou a dlhou hláskou. Sledujeme to aj v prídavných menách, ktoré sa skloňujú podľa vzoru PÁVÍ, v ktorých badať tendenciu jeden z dĺžňov skrátiť alebo vôbec ho nevysloviť/nenapísať (*napr. delfíní bazén, kohútí chvost - správne: delfíní, kohútí*). Analýzy dĺžok sledujeme aj v predošlých kodifikáciách Pravidiel slovenského pravopisu, v ktorých sa venuje osobitná pozornosť porušovaniu alebo neporušovaniu pravidla rytmického krátenia v niektorých typoch slov (*napr. mliekar - mliekár, píšuci - píšúci*). Problém s dĺžkou sa vyskytuje napriek tomu alebo práve preto, že je systémovou vlastnosťou slovenčiny. Dozista tu zohráva výraznú úlohu výslovnosť, ktorá, ako už bolo uvedené, je pre rôzne príčiny z hľadiska dĺžky v mnohých prípadoch nedôsledná. Žiaci, ale aj dospelí používatelia jazyka pri niektorých slovách prejavujú tendenciu riadiť sa pravidlom *píš ako počuješ*. Potom je len otázkou, či cítia zvukový rozdiel medzi výrazmi *s mojím bratom/mojim dvom bratom*. Kodifikácia je jednoznačná. O tom, či dôjde o nejaký čas k zmenám polôh dĺžky, rozhodne používateľský úzus a to, či zmena nebude spôsobovať komunikačné nedorozumenia. Učiteľovi však nezostáva nič iné, iba daný stav so žiakmi fixovať a precvičovať. A presvedčiť ich, že výraz *so svojím (otcom)* sa číta s dlhou jotou a výraz *svojim (dvom bratom)* s krátkou. Vysvetliť im, prečo dochádza k pochybeniam v oblasti dĺžky, je pridanou hodnotou vyučovania a možno aj účinným prostriedkom na fixáciu.

Privlastňovacie zvrtné zámeno *svoj* sa buď používa nadmerne, alebo sa nepoužíva (zamieňa sa s osobnými privlastňovacími zámenami). Vysvetľovanie jeho používania je pre žiakov zložitý, musia sa pritom uplatňovať syntaktické poznatky. Zamieňanie tohto zámena so základným privlastňovacím zámenom môže viesť k nedorozumeniam, porov. *Videl svojho otca. - Videl môjho otca*. Sú však situácie, v ktorých nám privlastňovacie zámeno *svoj* jednoducho zvukovo „nesedí“: *Posielam Vám to v mojom liste. (správne: vo svojom)*. Opäť tu zasahuje zvukový návyk používateľa, keďže zámeno *svoj* má menšiu frekvenciu. To, či je zámeno *svoj* rozšírené, alebo sa používajú jeho nesprávne pendanty, zisťuje sociolingvistický prieskum, ktorý by mal byť silným dokladom ku kodifikácii. Avšak zložitejšie pravidlá jeho využívania a nízka frekvencia, príp. zlý sluchový návyk môžu spôsobovať, že sa prestáva používať a uprednostňuje sa nespisovné spojenie s osobnými privlastňovacími zámenami.

Z hľadiska kodifikovanej slovenčiny je zaujímavé aj používanie opytovacieho zámena *čí*. Pravdepodobne mnohí používatelia súčasného slovenského jazyka odmietnu, resp. budú považovať za neprirodzenú konštrukciu *O čom psovi rozprávaš?* Alebo ju pochopia inak, keďže zámeno *čom* je tvar opytovacieho zámena *čí* aj *čo*. Tvar *(o) čom* vyjadruje aj význam *komu patrí pes*, aj význam *čo sa rozpráva psovi* (predmet rozprávania). Možno aj preto začal používateľ diferencovať tieto dva významy použitím „dvojhlásky“ *io*, teda *O čiom psovi hovoríš?* Alternatíva *O koho psovi hovoríš?* je takisto nespisovná a veta *O ktorom psovi hovoríš?* nevyjadruje privlastňovací odtienok zámena *čí*, ale úplne iný význam (napr. ktorý druh psa). V tomto prípade aj bez širšieho výskumu môžeme konštatovať, že výraz *O čom psovi rozprávaš?* sa v zmysle privlastňovania používa zriedka. Používateľ uprednostnil tvar, ktorý zmenšil mieru nedorozumenia, teda sfunkčnil vyjadrenie využitím iného slova (*o čiom/o koho*), hoci ide o nespisovný výraz. Budovanie funkčnosti jazyka je veľmi dôležitou tendenciou, ktorá môže spôsobiť zmenu v jazyku. Ak by som sa mal vyjadriť k tomu, ako vyučovať výraz *o čom*, asi by som zaváhal, pretože neprirodzenosť použitia tohto tvaru zámena pociťujú aj žiaci. Aj jeho dvojjazykovosť, resp. homonymiu. Aj pri vyučovaní tohto problému je efektívne, ba potrebné poukázať na okolnosti porušovania nespisovnosti výrazu, čo je novým prístupom k jazykovej kultúre.

Ako posledný príklad by som pridal zamieňanie vymedzovacích zámen *sám* a *samý*. Často sa moji žiaci, ale aj dospelí známi čudujú, keď im vysvetľujem, že zámena vo vetách *Deti zostali doma samé* (správne: *samy*). *Dieťa zostalo doma samé* (správne: *samo*). sú podľa platnej kodifikácie nespisovné. Aj v masmédiách sa používajú nespisovne. Dôvodom, prečo sa obe slová zamieňajú, okrem už spomínanej rýchlosti komunikácie, je aj to, že paradigma oboch zámen je podobná, čo vidíme v nasledujúcej tabuľke.

Sg.	Muž. rod životný	Muž. rod neživotný	Ženský rod	Stredný rod	Pl.	Muž. rod životný	Muž. rod neživotný a ostatné rody
N	<i>sám</i> <i>samý</i>	<i>sám</i> <i>samý</i>	<i>sama</i> <i>samá</i>	<i>samo</i> <i>samé</i>	N	<i>sami</i> <i>samí</i>	<i>samy</i> <i>samé</i>
G	<i>samého</i> <i>samého</i>	<i>samého</i> <i>samého</i>	<i>samej</i> <i>samej</i>	<i>samého</i> <i>samého</i>	G	<i>samých</i> <i>samých</i>	<i>samých</i> <i>samých</i>
D	<i>samému</i> <i>samému</i>	<i>samému</i> <i>samému</i>	<i>samej</i> <i>samej</i>	<i>samému</i> <i>samému</i>	D	<i>samým</i> <i>samým</i>	<i>samým</i> <i>samým</i>
A	<i>samého</i> <i>samého</i>	<i>sám</i> <i>samý</i>	<i>samu</i> <i>samú</i>	<i>samo</i> <i>samé</i>	A	<i>samých</i> <i>samých</i>	<i>samy</i> <i>samé</i>
L	<i>o samom</i> <i>o samom</i>	<i>o samom</i> <i>o samom</i>	<i>o samej</i> <i>o samej</i>	<i>o samom</i> <i>o samom</i>	L	<i>o samých</i> <i>o samých</i>	<i>o samých</i> <i>o samých</i>
I	<i>samým</i> <i>samým</i>	<i>samým</i> <i>samým</i>	<i>samou</i> <i>samou</i>	<i>samým</i> <i>samým</i>	I	<i>samými</i> <i>samými</i>	<i>samými</i> <i>samými</i>

Vymedzovacie zámeno *sám* sa skloňuje osobitne, zámeno *samý* sa skloňuje podľa vzoru PEKNÝ. Avšak vo veľkej časti sú tvary oboch zámen v jednotlivých pádoch totožné, čo si používateľ v komunikácii nevšimne. Okrem toho sa niektoré tvary zámena *samý* vyskytujú veľmi zriedka, nepoužívajú sa. Sme svedkami, že paradigma oboch zámen splýva, čo sa prejavuje ich nespisovným zamieňaním. U žiakov sa takáto paradigma ťažko fixuje u žiakov, aj v súvislosti s tým, že sa masívne prezentujú nespisovné tvary. Rečnickou otázkou nech zostane zamyslenie, či využitie viet typu *Na ihrisku zostali deti samé* (správ. *samy*). spôsobuje komunikačné nedorozumenia. Aj to je kritérium rozširovania nekodifikovaných výrazov v komunikatívnejšom poňatí jazykovej kultúry.

V predchádzajúcich riadkoch sme sa pozreli na dôvody, prečo sa využívajú nespisovné výrazy. Aj keď sa v škole učí kodifikovaná podoba, nemali by sme brať premenu jazykových výrazov vždy ako negatívum v jazykovej kultúre. Veď takéto slová naznačujú zmeny v jazyku, čo je prirodzený jav.

Liberálnejší prístup k jazykovej kultúre a odhaľovanie motivácie používateľov využívať nespisovné výrazy mi pomáha pri vyučovaní, keďže niektoré jazykové javy je v súčasnom stave komunikácie ťažko logicky zdôvodniť, aj z dôvodu, že žiaci si čoraz viac uvedomujú pragmatiku a diskurzívnosť jazyka. Možno aj takýmto prístupom k slovenskému jazyku ho v mysliach žiakov neupevníme ako abstraktný systém, ktorý je prostriedkom rozborov, ale ako komunikačný prostriedok, ktorí sa mení pod vplyvom komunikačných potrieb používateľov a prispôbuje sa základným i čoraz zložitejším komunikačným potrebám.

Vážení čitatelia, posielajte nám jazykové výrazy, ktoré sú z hľadiska používania problematické a chceli by ste ich v tejto rubrike analyzovať, aby sme pomohli profesionálnym i laickým používateľom jazyka, aby sme popularizovali iné prístupy k jazykovej kultúre.

*PhDr. Ján Papuga, PhD.
Základná škola s materskou školou, Riazanská 75, Bratislava
janpapuga@gmail.com; www.janpapuga.sk*

PEDAGOGICKÍ HRDINOVIA

(2. ROČNÍK KONFERENCIE KOMENSKÉHO INŠTITÚTU, ŽIVICA)

Poznáte ten pocit, keď sa vybijú baterky, dôjde inšpirácia, dobré nápady sa kamsi podeli a človek si uvedomí, že sa z jeho poslania stáva každodenná rutina? Pokiaľ ten pocit príde po tvorivom období, vnímam ho ako prirodzenú obranu. Čosi ako bezvedomie. Organizmus vypne, aby prežil. V takom prípade som pokojná, lebo viem, že kríza je prechodná. No niekedy neprechádza a neprechádza.

Nebolo to prvýkrát, čo som prežívala podobné obdobie a potom som narazila na niečo, čo ma naštartovalo. Nie je to viera v osud, skôr v životnú rovnováhu. Na dary musíme dozrieť a treba si ich vedieť vážiť. To sa človek učí v obdobiach nedostatku. Po jednom takom som sa dňa 27. 3. 2018 ocitla v Banskej Bystrici medzi ľuďmi, ktorí hľadajú a pohýňajú svetom, pretože v to veria. Na konferencie chodím rada. Osobne mi dávajú oveľa viac ako mnoho školení. Tým sa od istého času snažím skôr vyhnúť (česť výnimkám). Nezískam síce kredity, ale inšpiráciu a energiu, vďaka ktorým môžem opäť pohýňať vlastným svetom.

Doobeda prednášky, poobede workshopy. Okrem toho priestor na diskusiu, zamyslenie sa, konfrontovanie vlastných postojov a skúseností. Prednáškovú časť v začal p. Juraj Hipš - predstavil projekt Komenského inštitút. P. Daniel Hevier hovoril o tom, ako učiť deti pre budúcnosť. Dievčatá z Berlína Alma, Jarmila a Lara-Luna rozprávali o svojej škole, o ktorej napísali knihu. P. Róbert Čapek prednášal o tom, že dobrý učiteľ by mal byť lenivý a spolu s p. Rudolfom Tesárom predstavili projekt Skillandia pre učiteľov. Účastníci Komenského inštitútu informovali o svojich realizovaných aktivitách. P. Slavomír Matejka opísal, ako na škole, kde je riaditeľom, začali pomáhať učiteľom formou mentoringu. Nika Klímová, študentka PF UMB v Banskej Bystrici, priblížila, ako sa jej podarilo vytvoriť informatický krúžok pre spolužiakov a decká, vďaka ktorému sa budúci učitelia učia učiť a súčasne robia veľa úžasných vecí. (Podrobný program konferencie: <http://www.komenskehoinstitut.sk/konferencia/program/>).

Nechcem podrobne opisovať jednotlivé vystúpenia, skôr priblížiť, parafrázovať myšlienky, ktoré ma zaujali a prinútili rozmýšľať:

- *Ako pripraviť deti pre budúci život? My nevieme, aký bude a čo v ňom budú potrebovať. Môžeme ich učiť niečo univerzálne. Čo potrebuje dieťa pre svoju budúcnosť? Zvedavosť, otvorenosť, tvorivosť. Učiteľ je ten, ktorý mu môže odovzdať svoje skúsenosti. Prečo sa učíme v súčasnosti? Pre testy, pre učenie. Hlavou mi prebehla celá tragikomédia nazvaná testovanie a realita nadobudla trpkú príchuť. Koľko lásky, energie a času obetujeme vyšším cieľom. To skutočne dôležité sa však netestuje. Prečo? Je to nemerateľné? Nedá sa to vyjadriť v štatistikách, rebríčkoch, percentách? Potreby detí niekto zúžil na čísla, políčka, riadky, definície. Lenže, ako hovorí pán Exupéry, **To podstatné je očíam neviditeľné.***
- *V škole učíme teóriu. Učíme deti pre 65 % pozícií, ktoré v budúcnosti nebudú existovať. Namiesto nich vzniknú nové.*
- *Čo majú radi deti? Výzvu - úlohu; skupinu - zrýchli proces učenia a človeka - učiteľa, s ktorým potrebujú komunikovať. (Aká je vlastne úloha predmetu? Načo slúži čas, ktorý dieťa strávi v škole? Odrazím sa od príkladu biológie, ktorý na konferencii spomenuli, pretože mám rovnakú skúsenosť. Moje deti chodia často a radi do prírody. Predmet ako taký však medzi ich obľúbené nepatrí. Učia sa veľa faktov, podrobností, no v škole nemajú priestor učiť sa prírodu milovať. Žiaci nemilujú dejiny, literatúru, zemepis, telesnú... Veľa vecí ich nudí. Vedomosti časom vyblednú, niekedy aj oveľa skôr, a kdesi vznikne prázdny priestor, ktorý mal byť zaplnený láskou, rešpektom, vlastnými postojmi. Niekde sa asi stala chyba. Keby som písala do bulvárneho média, zrejme by sa vinník*

našiel pomerne rýchlo. Viem si predstaviť komentáre „povolaných“ na našu adresu. Lenže ja si nemyslím, že prvotná chyba je učiteľoch. Teda aspoň nie vo všetkých.)

- *Študentov sa nik nepýta, čo a ako by v škole chceli. (Možno je to strach z toho, že nesplníme predpísané ciele, že sa situácia zvrtnie iným smerom a my to nezvládneme.)*
- *V škole máme okrem 4 základných predmetov, nemčina, angličtina, matematika, spoločenské vedy, aj nové predmety - zodpovednosť (pomáhame v reálnom živote, napr. v domove dôchodcov); výzvu (3 týždne sme mimo školy bez rodičov a musíme zvládnuť niečo náročné, napr. prácu na farme, turistiku...).*
- *U nás je pasívny prístup žiakov, pretože nemajú možnosť školu ovplyvňovať. Len sa jej musia prispôsobovať. Učíme ich, že všetko je pripravené vopred a oni len pasívne prijímajú. Potom majú, samozrejme, problém nahlas vyjadriť svoj názor a tento postoj si prenášajú do života.*
- *Učíme deti, že nesmú robiť chyby. (Hodnotíme ich za chyby, ktoré urobili - na písomkách, testoch, pri odpovediach...). V živote je však dôležité robiť chyby, vedieť ich prijať a naučiť sa ísť ďalej.*
- *V nejakom z testovaní vyšlo, že naše deti nevedia spolupracovať. Rýchlo si premietam, kedy som naposledy dala v triede tímovú prácu. Aj napriek tomu, že sa o to snažím, narážam na prekážky - 45 minút na hodinu; priestor v triede; osnovy, plány, kontroly; pomôcky vyrábané na kolene na úkor rodiny, spánku, zdravia... Chcú po nás niečo, na naplnenie čoho nám nikto nevytvára podmienky. A potom to hodnotia a obviňujú nás zo zlyhania.*
- *Každý učiteľ by mal mať svoju filozofiu, víziu. (Keď som začínala pred pár rokmi naplňovať svoje poslanie, uvedomila som si, čo mi nedala moja škola. Nikto mi neukázal, ako si robiť poznámky a ako sa učiť. Samozrejme, okrem toho sa snažím dať zo seba viac - podľa situácie a potreby.)*
- *U učiteľa je dôležité odbúrať negatívne stereotypy, nechať rozprávať žiakov a urobiť si spätnú väzbu. (Aj my robíme chyby a máme na ne právo. Je dobré, keď o nich vieme a snažíme sa hľadať cestu. Aj my potrebujeme výzvy.) Mnohí učitelia si umelo budujú autoritu. Svoje nedostatky prezentujú ako svoje kvality.*
- *Učiteľ nie je v škole na to, aby naučil učivo, ale aby ukázal, čo je na učive zaujímavé. Žiaci potrebujú motiváciu. My by sme ich mali učiť milovať predmet a tým formovať ich postoje.*

Účastníčka konferencie - meno máme v redakcii



ROK 2018 BOHATÝ NA VÝROČIA MÍL'NIKOV SLOVENSKEHO NÁRODA STARŠIE VIAC AKO POLDRUHA STOROČIA

175 rokov od prijatia štúrovskej slovenčiny

Najznámejšia schôdzka, o ktorej sa Slováci dozvedeli až neskôr, a to ešte vtedy ani len netušili o jej dôležitosti, sa konala 11. júla 1843 na fare v Hlbokom. Hurban sa tu stretol so Štúrom a Hodžom a dohodli sa na uzákonení spisovnej slovenčiny, ktorej základom bolo stredoslovenské nárečie a pravopisom na fonetickom princípe. Otázka formovania spisovnej slovenčiny rezonovala u Štúra už dlhší čas, ale na jej uzákonení sa neoficiálne dohodli práve v roku 1843 a oficiálne v nasledujúcom roku. Ako prvý literát prijal v praxi Štúrovu spisovnú slovenčinu Hurban, neskôr sa pridali Ján Francisci, Janko Kráľ, Janko Matúška a Ľudovít Štúr. Išlo predovšetkým o balady, historické spevy či ódy práve na zrod

spisovnej slovenčiny. Úplne prvý však, na koho sa často zabúda, sa na formovaní spisovnej slovenčiny podieľal Jozef Ignác Bajza, ktorý dlhé roky viedol o ňu spor s Bernolákom a Fándlym. Jeho slovenčina bola zrozumiteľná, čomu nasvedčuje aj ľahká čitateľnosť jeho prvého románu – *René mládenca príhody a skúsenosti*, ktorý v nej v roku 1783 (pred 235 rokmi) napísal. Spolok sv. Vojtecha odhalil Bajzovi na pamiatku 26. marca 1933 (pred 85 rokmi) pamätnú tabuľu s jeho podobizňou. Odvtedy uplynulo niekoľko desaťročí, počas ktorých bol náš jazyk viackrát kodifikovaný, až sa dostal do dnešnej podoby.

170 rokov od meruôsmeho roku

Revolučné zmeny v roku 1848, ktoré sa odohrávali v Európe, zasiahli aj Uhorsko, ktorého súčasťou boli vtedy aj Slováci. Okrem zrušenia poddanstva, nastolenia konštitučného režimu, začali sa otriasať stáročia stabilné hranice a národy volali po autonómii. Do hry vstúpil popri boji o jazykové práva aj boj o nezávislosť v podobe vlastného politického útvaru. Aj Slováci žiadali uznanie svojho národa za rovnoprávny národ v Uhorsku a s tým aj rečové práva pre Slovákov. Svoje požiadavky verejne prezentovali 10. mája 1848 v *Žiadostiach slovenského národa*. Maďari však nielenže odmietali urobiť ústupky Slovákom, ale spoločnosť sa radikalizovala a vytvárali sa tendencie opačného charakteru. Dlhé stáročia, kedy si v Uhorsku svorne spolu nažívali Slováci a Maďari, sa týmto rokom definitívne ukončili. V žiadnom z literárnych diel od sformovania Uhorského kráľovstva nie je vôbec cítiť napätie medzi Maďarmi a Slovákami. Napätie medzi týmito národmi sa začalo stupňovať za povstania Františka II. Rákócziho (1703 – 1711). V literatúre sa však narúšanie vzťahov medzi Slovákami a Maďarmi objavuje oveľa neskôr, až v poézii obrodeneckého obdobia. Na stavovskom sneme na jar 1848 (konal sa vtedy posledný raz) bol prítomný aj Ľudovít Štúr, no delegáti so slovenským materinským jazykom tu mali len minimálne zastúpenie. Postupne sa formovala generácia národovcov na čele s Ľudovítom Štúrom, ktorá dostala pomenovanie štúrovci. Len málokto však vie, že veľkým revolučným agitátorom v tomto roku bol Jozef Miloslav Hurban a jeho spolupracovníci boli tiež označovaní ako hurbanisti. Tak sa týmto rokom začal zápas Slovákov za práva nášho národa.

155 rokov od založenia Matice slovenskej

V roku 1863 sa konali na našom území oslavy tisícročného jubilea príchodu Cyrila a Metoda na veľkú Moravu. Vyvrcholením osláv bolo 4. augusta 1863 v Turčianskom sv. Martine *Prvé valné zhromaždenie*, na ktorom bola založená Matica slovenská. Prvé stanovky vypracoval Ján Francisci a jej prvým predsedom sa stal katolícky kňaz Štefan Moyses, podpredsedom evanjelický kňaz Karol Kuzmány. Jej vznikom sa splnil dávny sen Slovákov po vlastnej inštitúcii, ktorá by ich reprezentovala. Jej vznik podnietil k intenzívnejšej tvorbe mnohých básnikov ako bol Sládkovič, Botto, Chalupka, Kuzmány, Kalinčiak. Veď práve jednou z hlavných úloh Matice bolo vydávať a rozširovať slovenské knihy, zbierať literárne, umelecké a starožitné zbierky, a tak aj sprístupňovať národné kultúrne dedičstvo a zároveň podporovať vedeckú činnosť. Bolo to obdobie najväčšej angažovanosti sa štúrovcov, veď jej poslaním bolo rozvíjať a upevňovať slovenské vlastenectvo a prebúdzať národné povedomie Slovákov. Maticné obdobie síce trvalo krátko, pretože jej činnosť uhorská vláda zakázala, napriek tomu sa toto obdobie považuje za jedno z najúspešnejších období v slovenskej kultúre. Jej činnosť bola opäť obnovená 5. augusta 1919. Aby tých výročí nebolo málo, v roku 1943 (pred 75 rokmi) založila Matica slovenská modernú tlačiareň – Neografu, o záchranu ktorej pred nacistami sa zaslúžil hlavne Jozef Cíger Hronský, ktorý bol od roku 1933 (pred 85 rokmi) tajomníkom Matice slovenskej a neskôr jej správcou.

150 rokov od národnostného zákona

Ruka v ruke s Maticou slovenskou ide rakúsko-uhorské vyrovnanie (1867), po ktorom prišiel na rad v roku 1868 národnostný zákon, ktorým sa maďarčina stala úradným jazykom v Uhorsku a materinský jazyk – slovenský - sa mohol používať na nižšom stupni vzdelávania, samosprávy

a v cirkevnej sfére. V praxi sa však zákon nielenže nedodržieval, ale naďalej silnel tlak na používanie maďarského jazyka aj v týchto sférach. Z tohto obdobia sa už stretávame s bojom za dodržiavanie tohto zákona nielen na politickej scéne, ale aj v literárnych dielach našich autorov. Bol to jeden z najkontroverznejších zákonov prijatých po rakúsko-uhorskom vyrovnaní. Maďarskí politici, ktorí zákon vlastne prijali, ho nemienili dodržiavať. Slovenskí politici, ktorí sa proti nemu pôvodne búrili, bojovali neskôr za jeho dodržiavanie. V tomto čase mala maďarská šľachta v krajine ešte stále pevné pozície. Nastávajúce obdobie sa tak nieslo v znamení silnejúcej maďarizácie, ktoré vo svojich dielach zachytili aj Ján Kalinčiak, Martin Kukučín či už spomínaná generácia štúrovských básnikov. Obrazy tejto doby sú v dielach súdobých tvorcov často realistickejšie vykreslené ako v ktoromkoľvek inom historickom dokumente, ktorý môže byť často interpretovaný rôzne, podľa toho či ide o slovenského alebo maďarského historika.

Nikto by v súčasnosti nemal zabúdať na to, čím slovenský národ musel prejsť. Nikto by nemal kultúrne dedičstvo nášho národa brať za samozrejmosť, ale byť hrdý na to, že ho máme a snažiť sa o jeho zveľaďovanie. Oslávme tieto významné jubileá nášho národa používaním našej čistej ľubozvučnej slovenčiny, prečítaním si niektorých literárnych diel spomínaných autorov, ktoré sú skvostom našej literatúry, alebo aspoň citlivejším postojom k tradíciám nášho národa, ktorý si počas svojho vývoja prešiel svojou trnistou cestou, ktorej obrazy odkrývajú mnohé literárne diela. Stačí sa len začítať...

*Bc. Gabriela Tobiašová
Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra
1hatsepsovet@gmail.com*

DATABÁZA LITERATÚRY PRE ŽIAKOV. Prostredníctvom sociálnych sietí a databázy e-mailov sme v Spoločenstve učiteľov a priateľov slovenčiny vytvorili Databázu literatúry pre žiakov. Viedla nás k tomu aj skúsenosť, keď sa na nás obracali slovenčinári, aby sa poradili, čo majú vybrať žiakom v rámci mimoškolnej literatúry. Databáza teda obsahuje knihy, ktoré majú overené mnohí slovenčinári, prípadne priatelia slovenčiny a čítania. Prosíme vás, aby ste nám napísali na janpapuga@gmail.com, ak v databáze chýba nejaká kniha vhodná pre žiakov. Knihy v našom zozname nie sú zoradené podľa vekovej vhodnosti. Je na posúdení vyučujúceho, či daný text vyberie pre svojich žiakov. Kritérium výberu bola vhodnosť pre žiakov základných a stredných škôl. Jednotlivé tituly sú zoradené podľa abecedy. Osobitne je označená lyrika a dráma. V databáze označujeme aj diela, ktoré sú vhodné na prednes, keďže aj v tejto oblasti sa na nás obracajú učitelia. Keďže naše Spoločenstvo nemá zatiaľ webovú stránku, databázu a mnoho iných zaujímavostí nájdete na osobnej stránke www.janpapuga.sk v časti VYUČOVANIE. Veríme, že sme vytvorili veľmi dobrú pomôcku pre učiteľov, žiakov a iných čitateľov. (Pripravil: PhDr. Ján Papuga, PhD.)

KOMPENDIUM SLOVENČINY. *Dobruo slovo Slovákom na slovo súcim.* (Michal Miloslav Hodža) Tento úvodný citát sme použili zámerne, pretože práve s takýmto dobrým úmyslom vám všetkým, milí priatelia dobrého slova, predkladáme Kompendium - pomocníka - jazykovú príručku. Na aspoň čiastočné rozviazanie spletnosti nášho krásneho materinského jazyka. Na knižnom trhu si môžeme nájsť mnohé tituly, ktoré ponúkajú kvalitné jazykové náhľady a analýzy. Máme ich všetci doma, v školách, v knižniciach. Ale určite ste sa stretli so situáciou, keď ste museli hľadať aj v niekoľkých tituloch, kým ste sa dopracovali k odpovedi, k objasneniu jazykového javu alebo problému. Práve to nás inšpirovalo podnieť k napísaniu takej pomôcky, kde by sme našli pohotovo, rýchlo a v jednoduchosti rôzne jazykové vysvetlenia, ktoré potrebujeme na vyučovaní. Poznajúc nášho kolegu, učiteľa, priateľa, spisovateľa a jazykového odborníka Jána Papugu, obrátili sme sa na neho, aby sa zhostil myšlienky a napísal praktickú knihu. Po dvoch rokoch úmornej pisateľskej práce, dopĺňovania, dohadovania, jazykových dišpút zanietených slovenčinárov s autorom a takmer ročnej korektúre je knižočka na svete a v týchto chvíľach v tlačiarenských strojoch. Kniha nemá ambíciu suplovať vysokoškolské skriptá ani učebnice slovenského jazyka, ani náročné akademické dizertácie. Jej úlohou je poslúžiť a pomáhať každému, kto sa borí s nejakou jazykovou otázkou, prípadne si chce overiť správnosť - učiteľovi, žiakovi, rodičovi a priateľovi slovenčiny. Obsahuje 10 kapitol: 1. Komunikácia, 2. Jazyk a reč, 3. Zvuková rovina jazyka, 4. Morfológická rovina jazyka, 5. Syntaktická rovina slovenského jazyka, 6. Textová (nadvetná) rovina slovenského jazyka, 7. Lexikálna rovina slovenského jazyka, 8. Štylistická rovina jazyka, 9. Z histórie jazyka a slovenčiny, 10. Jazyková kultúra. Je koncipovaná tak, aby sa sčasti naplnil aj Komenského princíp: od jednoduchosti k zložitému. Možno aj táto kniha pomôže niekomu odchyliť prvé dvierka a zistiť, že náš jazyk je pekný, zrozumiteľný a oplatí sa ho poznať, učiť, študovať a kultivovať. Veríme, že si kniha nájde svoju cestičku k čitateľom a užívateľom jazyka každej vekovej a profesionálnej kategórie a bude na úžitok a radosť z poznania našej slovenčiny. (Pripravila: Mgr. Gabriela Kratochvílová, editorka knihy)

PEDAGOGICKO-ORGANIZAČNÉ POKYNY. V týchto dňoch vychádzajú Pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2018/19. Nájdete ich na: <https://www.minedu.sk/pedagogicko-organizacne-pokyny-na-skolsky-rok-20182019/>. V tohtoročných pokynoch sa nezabudlo na termín Testovania 5. (Pripravil: PhDr. Ján Papuga, PhD.).



UMKA

**Literárno-kultúrna príloha
časopisu Slovenčínari**

(BEZ)charakterná

Silvia Hajdúová, učiteľka

Studňa do duše

ti zabieha,

zdá sa,

že kríva.

Dusné vibrácie rozvážaš

ako najpichľavejší jed.

Ostroť tvojich rán

nepozná mieru.

Za nevedomými humnami

nôž do chrbta bodáš.

O čistej hre

sa ti nikdy

ani len neprisnilo.

Jedna maska

za druhou

zahrá prím,

no iba v tvojej blízkosti.

Búrlivé majáky

na nikdy neutíchajúcom mori

varujú pred podkožným tvorom.

Ty sa však už nikdy nevystrieš!

Bezbranná ulička

Silvia Hajdúová, učiteľka

Do jej mäkkého ticha

Zahrmí studená kalamita

Už odzvonilo

Prebodávajú ju nemé pohľady

Valí sa na ňu omietka

Kritického pachu

Topí sa

V ideálnom type osobnosti

Pod!

Vypime si pohár

Vlastného ega

La dolce vita

Silvia Hajdúová, učiteľka

Čarovný závan z večného mesta
preteká mi žilou.
Na chvíľu sa stanem
Michelangelovou sochou.
A keď sa už všetkého nabažím,
zamiešam sa
do známeho davu benátskych tvárí.
Na rozochvenej gondole
zbalím ozajstného Casanovu.
Pretelím sa
do azúrovej jedenástky.
Nakoniec sa stratím
v sladkom mori zatratenia.

Motýlie krídla

Marek Nekoraník, VIII. ročník

Človek s dušou, ktorá má krídla motýľa,
farebné krídla, čo vedia lietať
a neboja sa stratiť farebný prášok,
darovať ho vetru či kvetu.
Človek s farebnými motýľími krídlami
dáva ticho svetu, krásu svojej duše.
Je ako zamat,
ako úsmev,
ako ranné lúče.
Premeň okamih na láskavé pohladenie.

Komentár vyučujúcej: Marekova práca uzrela svetlo sveta v súvislosti s jednou regionálnou súťažou pre žiakov základných škôl. Nevznikla však špeciálne pre ňu. Marek mal báseň už dávnejšie ukrytú pred zrakmi čitateľov a práve súťaž dala príležitosť prečítať si ju aj iným.

PhDr. Eva Dodeková

Škola: Základná škola Turzovka, Bukovina

On a ona

Viviána Vaňková, VII. ročník

Bolo sychravé ráno.
Vtom spustil sa dážď,
no nechýbalo málo,
on schoval sa pod plášť.
Oblaky z olova plačú mu nad hlavou,
vníma ich, premýšľa,
prečo nie je ich súčasťou.
Ale čo si to namýšľa...?!

Má zlú náladu.
To tým, že prišla jeseň.

Neznáša ju!
Vždy prináša mu tieseň.
Sprievody farebných dáždnikov farby hlíny.
Je v úžase koľko ich je,
no jeseň nezbaví to viny,
jej mrak to nevinné slnko aj tak zožerie.
Takto je to každý rok,
on neznáša ju a ona zas jeho.
Už to nie je taký šok,
keď zistí,
že tak málokto pochopí ho.

Komentár vyučujúcej: Báseň On a ona vznikla ako výsledok tvorivého písania na hodine slovenčiny po prebratí tematického celku Zámená. Žiaci mali k dispozícii kritériá, ktoré bolo potrebné dodržať, napr. použitie zámen, rozsah. Ich úlohou bolo vytvoriť báseň, v ktorej uplatnia spomínané kritériá.

PhDr. Eva Dodeková

Základná škola Turzovka, Bukovina

Ako žli dĺžeň, mäkčeň, vokáň a bodky do školy

didaktická rozprávka o diakritických znamienkach

Zuzana Brezániová

V našej krajine býva päť kamarátov. Volajú sa Dĺžeň, Mäkčeň, Vokáň a ešte dvojčičky dve Bodky. Nesmú chýbať na žiadnej vyučovacej hodine, ba čo viac, nesmú chýbať ani v knižkách, ani v listoch, ani v počítačoch, a vôbec, všade tam, kde sa nachádzajú písmenká.

Dížeň si rád drží líniu a zo všetkých písmen v abecede sa mu najviac páčia samohlásky. Mäkčeň a Vokáň vyzerajú skoro rovnako. Niektoré deti si ich preto aj mýlia. Avšak rozlíšiť ich je veľmi jednoduché. Vokáň je dosť hanblivý, preto si vybral len jedno písmenko, ktorému bude pomáhať. A Mäkčeň, ten je pravý opak. Najradšej by bol stále na očiach, ale prisvojiť si mohol len niekoľko písmen. Potom ešte zostávajú dve Bodky – veľké beťárky. Večne sa niekam zatúlajú. No keď niekto potrebuje pomoc, dokážu sa opäť vrátiť raz-dva.

Tak ako každé ráno, aj dnes sa opäť vybrali do školy. Cestičku už poznali úplne naspamäť. Nečudo, veď ňou išli už aspoň miliónkrát. Musia prejsť jeden vršok, druhý vršok, potom sa prešmyknúť cez tnie a potom križom-krážom cez deväť svetelných križovatiek. Na tých je väčšinou poriadny zmätok, najmä keď nefungujú semaforey. Vtedy je to naozaj hrôza. A tak tomu bolo i dnes. Keď nejdú semaforey, platia na ceste iné pravidlá. Niekedy dopravu usmerňujú policajti, inokedy si však účastníci cestnej premávky musia poradiť sami. Pre chodcov je veľmi dôležité nájsť nejaké bezpečné miesto, kadiaľ môžu prejsť na druhú stranu. Najlepší je priechod pre chodcov. Tak to urobili aj naši kamaráti, hoci sa to nezaobišlo bez menších zápletiiek. Na každom kúsku čakali jeden na druhého, druhý na tretieho a takto stále dookola. Vokáň sa neustále obzeral navôkol a dumal nad prelietajúcim krídľom vrán. Mäkčeň bol smädný, a tak sa zastavil na džús. Bodky, beťárky, sa hrali s loptou uprostred ulice a k tomu všetkému začalo poprchať. Keď to všetko videl Dížeň, rozhodol sa, že zastanú a na chvíľku sa skryjú pod najbližšiu vrbu. Tu dohovára svojim kamarátom: „Počúvajte, kamaráti, dnes je to tu naozaj trma-vrma, o to väčší pozor si musíme dávať na ceste! Hlavná cesta predsa nie je žiadne ihrisko, nemôžeme sa na nej len tak hrať. A ani na chodníku! Mohli by sme naraziť do tých, ktorí idú oproti nám, a preto chodíme po pravej strane!“ „Aj na priechode pre chodcov sa chodí po pravej strane!“ ozve sa Mäkčeň. „Áno, a nemáme pri tom bežať,“ dodávajú Bodky. „Óóó, tak vidíte, však to všetko viete!“ teší sa Dížeň. „Aké pravidlá ešte poznáte?“ spýtal sa. „Ja viem, napríklad, že nemáme nosiť slúchadlá,“ hovorí Mäkčeň. „...alebo, že keď potrebujeme zastaviť, napríklad si zaviazať šnútku, tak musíme ísť viac na kraj, aby ostatní mohli prejsť okolo nás,“ dodáva Vokáň. „Presne tak!“ hovorí Dížeň. Potom sa na chvíľku zamyslel, pozrel na hodinky a hovorí: „Ešte síce poprcha, ale musíme ísť, aby sme nezmeškali vyučovanie. Je najvyšší čas. A myslíte na to, že po ceste nás ešte čaká jedno železničné priecestie, tam musíme byť taktiež veľmi opatrní. Uvidíme, či budú dnes fungovať závary.“

A tak sa opäť vybrali na cestu. Do školy to bol už len malý kúsok. Krôčik po krôčiku prešli okolo parku, potom cez koľajnice a potom dlhou cestou až k hlavnému vchodu. Všade bolo počuť detský džavot. Vtom zazvonil školský zvonec. Vyučovanie sa začína.

Komentár vyučujúcej: Rozprávka študentky bola súčasťou mikrovýstupu (mikroteaching), ktoré realizujeme počas seminárov na predmete slovenský jazyk v primárnom vzdelávaní. Študentka vypracovala vyučovaciu jednotku pre 2. ročník primárneho

vzdelávania s témou *Interpunkčné znamienka*. Autorská rozprávka predstavovala v tomto výstupe motivačný a zároveň východiskový text. Šlo o účelovo tvarovaný komunikát s implementáciou prvkov dopravnej výchovy.

PaedDr. Mária Beláková, PhD.

Katedra slovenského jazyka a literatúry, Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity

Kysucká príroda

Ladislav Sivera, IX. ročník

Kysuce sú krásny región,
domovina moja rodná v ňom.
Tu som sa narodil, tu chcem žiť,
Boha za tento región velebiť.
Krásna je tá naša kysucká príroda,
lesy, lúky a nádherná obloha.
Každý, kto Kysucami prechádza,
všade samé krásy nachádza.
Kysucké Beskydy i Javorníky
ponúkajú turistom nádherné chodníky.
Čarovných zákutí a obľých kopcov je tú mnoho,
každý si má vybrať z čoho.
Priezračná rieka Kysuca šumí nám,
pri pohľade na ňu radosť mám.

Sú tu tiež krásne kvetiny a stromy,
ktoré obklopujú naše domy.
Krásnu prírodu nám Boh daroval,
dajme pozor, aby ju človek nezdevastoval.
Vždy mi veľmi srdce trhá,
keď odpadu tieň sa na prírodu vrhá.
Snažme sa odpad zbierať, triediť, recyklovať
a pre našu prírodu trošku času obetovať.
Prírodu si musíme chrániť a vážiť,
aby sme krásne chvíle v nej mohli zažiť.
Za Kysuce dnes Bohu ďakovať chcem,
že som sa tu narodil, že žiť tu smiem.
Na Kysuce vždy hrdý budem,
a nikdy na naše Kysuce nezabudnem.

Keď kráčam horou

Dávid Janiš, IX. ročník

Je nedeľa a mám dosť času.
Zvon veriacich do kostola volá.
Pozriem sa z okna a vidím tú krásu.
Príroda kysucká, kde je tá hora?
Horou aj Jašík opísal všetko,
kamenia hŕby, políček riedko.

Časy sa menia a lesy stoja,
strom si však pamätá, kde hora bola.
Vedľa pňa na kopci holom,
nesmelo stromček hlávku dvíha.
Rubač už zvažá rodičov blatistým poľom,
konármi malými do diaľky na nich máva.

Prechádzam po lese, PET fľaša na mňa
žmurká,
osa z nej teší sa, víta ju šťava sladká.
Deravý hrniec históriou dýcha,
tehly a kamene, tráva sa na nich dvíha.

Len vietor v korunách kvílivú pieseň spieva
a šišky na stromoch slnka lúč ohrieva.
Chodím po lúke, štvorlístok v ruke mám,
premýšľam stále, komu ho z lásky dám.

Komentár vyučujúceho: Práce Laca i Dávida vznikli v súvislosti s regionálnou súťažou O cenu Rudolfa Jašíka, ktorej témou bola: Krása-nekrása kysuckej prírody. Chlapci okrem krásy/nekrásy kysuckej prírody dali priestor aj morálnym, duchovným a ekologickým hodnotám svojho rodiska a predkov.

Mgr. Ján Michalisko
Základná škola Turzovka, Bukovina

Daidalos a Ikaros

Marek Nekoraník, VII. ročník

Doposiaľ Atény ani Grécko,
neobjavili také decko.
Daidalos sa volal on,
bol staviteľom i sochárom.
Každý, kto počul jeho meno,
vedel, že ten spracúva kov i drevo.
Veď každý hovoril o jeho sochách,
že žijú ako ľudia, no nemal dôkaz.
Daidala bolo vídať medzi stĺpmi,
dokonca aj s jeho učeníkmi.
Z najvznešenejších rodín boli
a ich rodičia slávne mená mali.
Ale najšikovnejší z nich,
nemal rodičov vznešených.
Daidalova sestra mala zručného syna,
ale veru nebola s ním žiadna psina.
On bol ale najnadanejší zo všetkých chlapcov,
zatiaľ čo oni mali vznešených otcov.
V dvanástich rokoch vynašiel už

nový vynález - hrnčiarsky kruh.
Chrbticu si všimol v tele ryby
a zhotovil podľa nej prvé píly.
A ako vzniklo kružidlo také?
No predsa keď spojil kĺbom ramená rovnaké.
Raz si Daidalos palác prezeral
a robotníkov na druhej strane počúval.
Jeden sa spýtal v jednoduchej vete:
„Je Daidalos najväčší umelec na svete?“
„Talós bude väčší až dorastie,“
povedal robotníkom celkom jasne.
Daidala roztrpčil tento rozhovor,
bol zvyknutý, že sa pred ním nikto ani nepohol.
Na Táloa vtedy zanevrel,
ale chlapec stále múdrel.
Tálos predbiehal Daidala
a predbiehala ho aj sláva.
Ale jeho sláva,
razom pohasínala.
Nechápal však Talós,
prečo je na neho zlý Daidalos.
Talós bol preto rád,
že ho strýko zobral na hrad.
Lebo na Aténskom hrade,
sníval o Talóoovom páde.
Skutočnosťou sa stal sen,
Talóa zhodil z hradieb na zem.
Potom zostúpil z hradieb na zem,
lebo chcel Talóa zahrabať.
Ale Talóa nenachádzal,
a po neúspechu prestal.
Aténa padajúceho chlapca zachytila,
lebo si ho pre jeho činy obľúbila.
V lete ho zachytila

a rázom ho na čajku premenila.
Neostal utajený čin jeho,
nejaký neskorý chodec nahlásil ho.
Daidalos si uvedomoval, čo spravil
i odišiel s Ikarom na Krétu a tam žil.
S radosťou Daidala Minós na hrade privítal,
iba bludisko od Minotaura od neho pýtal.
Minotaurus mal hlavu býka veľkého
a telo človeka obrovitého.
I bludisko bolo vymyslené
a múry pre Minotaura boli vztýčené.
V bludisku sa veru nedalo nezablúdiť,
mohol si v ňom skákať, vrieskať i chodiť.
Daidalos musel skontrolovať cesty,
aby neboli stopy v tejto spleti.
I slávnosť na počesť staviteľa sa konala,
ale chuť ostať na ostrove bola veľmi malá.
Krutý a panovačný bol ale kráľ
a každého za sluhu považoval.
Denne chodil so synom na pobrežie,
či ho nejaká loď na čierno neodvezie.
No žiadna loď neprichádzala
a jeho nádej sa stále zmenšovala.
On závidel vtákom ich slobodu,
nepoznajú hranice, preletia hory i vodu.
Tak na útek si krídla zostrojil,
ľanovou niťou ich pevne pripojil.
Na druhý deň Ikara včas prebudil,
a peruťami vzduch rozvíril.
I vzlietol a tešil sa z úspechu,
až tak, že mu bolo do smiechu.
I poučoval Ikara, až nie je k slnku blízko,
ale až nelieta ani moc nízko.
Otáčal sa Daidalos počas letu,

či si zapamätal jeho múdru vetu.
I vysvetľoval si ľudský let inak každý
a zapamätal si to každý navždy.
Ikaros sa stále vyššie a vyššie vznášal,
ale len kým sa Daidalos neotáčal.
Krídla s niťami sa uvoľnili
a už na seba netlačili sily.
Ikaros ešte raz holými rukami mávol
a zrazu do šireho mora padol.
A výkrik začul Daidalos,
no otočil sa a už nebol tam Ikaros.
Po zostupe našiel na mori len perie,
a tak sadol si na breh a čakal, čo sa primelie.
I vynorilo sa telo z morskej hladiny
a on ho hodil so hrobnej kotliny.
Tu čajka urobila plachý čin
a pripomenula mu jeho dávno čin.
I na Sicíliu Daidalos odletel,
no pokoj mu nikdy nepriletel.
Ikaria je ten vzácny ostrov,
ktorý pripomína osud Ikarov.

Daidalos a Ikaros

Sarah Žuffová, VII. ročník

Už v dávnych časoch bolo sochárstvo umením.
V Aténach žil šikovný umelec Daidalos.
Jeho sochy nazývali Božím stvorením,
k jeho žiakom patrili aj synovec Talós.
Už v dvanástich rokoch vynašiel hrnčiarsky kruh.
Daidalos raz začul rozhovor robotníkov:
„Snáď ma klame sluch?“
Pozornosť venoval len zopár učeníkom.

Talós bol smutný z nezáujmu strýka,
no Daidalos už mal vymyslený plán.
Na hradby večer pozval synovčeka
a obzeral sa do všetkých strán.
Talóa zhodil z hradieb veže,
chytila ho však Aténa.
Daidalos nechcel ísť za mreže,
za jeho loďou ostala len pena.
Minós ho už víta na Kréte,
no tam sa mu nepáči.
Nechce žiť v tomto uzavretom svete,
byť slávny tu mu nestačí.
Pozoruje lode a túži ísť domov,
sleduje vtáky a kreslí ich pohyby.
Pozerá, ako zlietavajú zo stromov,
no naplňajú ho pochyby.
Už vytvára dvojce krídel,
chce so synom preletieť more.
Odleteli z krétskych sídel,
hneď, ako rozblesklo zore.
Daidalos ale varuje Ikara:
„Neleť vysoko ani nízko!“
Nad zemou naň dozerá:
„Len buď pri mne blízko!“
Na moment sa Daidalos zamyslel
a Ikaros už letel k slnku.
„Ikaros, aký to má zmysel?
Podť ku mne, synku!“
No Ikarovi sa už krídla topia,
padá do mora a kričí.
Daidalovi sa už vrásky tvoria,
od žiaľu len mlčí.
Zo stromov urobil synkovi hrob,
kde jeho mŕtve telo uložil.

Odišiel a neostalo po ňom žiadnych stôp,
na Sicílii svoj život dožil.
Daidalos ten ostrov Ikaria pomenoval,
lebo tam jeho synak odpočíva.
Na Sicílii už len poctivo pracoval
a Ikaria dodnes samotou zíva.

Komentár vyučujúcej: Obe práce, Markova i práca Sarah, vznikli na hodinách literatúry po prebratí tematického celku báje. Úlohou žiakov bolo vybrať si báj, ktorá sa im najviac páčila (zo všetkých prečítaných), a pretaviť ju do lyrickej formy. Obaja žiaci si vybrali krásnu grécku báj Daidalos a Ikaros.

PhDr. Eva Dodeková
Základná škola Turzovka, Bukovina

Čím budem?

Ivona Švorcová, IX. ročník

Keď som bola malá, vždy som chcela byť baletkou alebo vlkolakom. Nikdy som nemala presnú predstavu o tom, čo budem robiť. Chcem profesionálne objímať ľudí? Alebo vyhrať zlato na olympiáde? Či byť špeciálne vycvičený agent FBI? Nikdy som nevedela odpovedať na túto otázku. Avšak teraz prišiel vhodný čas, kedy by som odpoveď poznať mala.

Viem, že budem lekárka. Je jedno aký druh medicíny vyštudujem. Je mi jedno, či budem najlepšia. Ale to, čo mi nie je ľahostajné, je to, ako veľmi budem ľuďom pomáhať.

Na svete je veľmi veľa iných povolání, no nie každé môže každý vykonávať. Som útlá osoba, ktorá nemôže robiť napríklad na stavbe, pretože nemá na to postavu. Preto, že som dievča, by som mala robiť niečo, čo robia dievčatá. Išli by ste si ostrihať vlasy ku žene alebo k mužovi? My nemôžeme za to, že niektorí muži nám berú zamestnanie. Ženy sú oveľa citlivejšie, a preto im taká či onaká práca vyhovuje.

Myslím si, že chcem študovať vedy a biológiu. Týka sa to nie len mňa, ale aj vás, ľudí, na ktorých vedu využijem s cieľom pomôcť vám. Či sa bude týkať fyzická alebo psychiky človeka, nezáleží na tom.

Keď niečo chcete dosiahnuť, tak za tým idete. V tejto dobe máme veľa príležitostí na humánny život. Iní nemali. Každodenne ma táto myšlienka posúva čoraz ďalej.

Pre mňa, veda znamená moc a silu mysle. Keď sa ňou zaoberáte a baví vás, dá sa prirovnať ku čokoláde. Nikdy jej nemáte dosť. To množstvo vedomostí a poznania vás pohltí ako čierna diera. Z tohto kolotoča už nie je cesty späť.

Ponaučenie z tohto všetkého znie, že nikdy neviete, čo vás čaká. Ani sa to nesnažte zistiť či nejako ovplyvniť. Všetko zlé je na niečo dobré. Viem len jedno, mojím cieľom je niečo dosiahnuť.

Komentár vyučujúceho: Táto originálna deviatacká úvaha, ktorá zobrazuje, akým spôsobom myslia naši žiaci a prezrádza, že aj pod vplyvom zložitej doby už nie sú iba deťmi, vznikla ako práca do celoslovenskej literárno-výtvarnej súťaže Čím chcem byť a prečo? Zaujímavé otázky, ktoré žiačkin text otvára, dozaista prekvapili porotu a uvedená žiačka sa umiestnila na 2. mieste. Prečítajte a zamyslite sa nad myšlienkami novej generácie. Snáď aj vďaka podobným názorom veda na Slovensku nevyhynie.

PhDr. Ján Papuga, PhD.

Základná škola s materskou školou, Riazanská 75, Bratislava

Hra na schovávačku

Janka Melichová, VII. ročník

Hráme sa teplo, teplo,

zima, zima.

Skryjem sa.

Veselá, smutná dumám,

či zľahka alebo sťažka

nájdu ma.

Za nízkym a vysokým plotom

ukrytá som.

Cez širokú a úzku latku

s hladkým aj drsným povrchom

vidím svoju kamarátku.

Mlčať? Rozprávať?

Počujem hovor blízky, vzdialený.

Už nevydržím čupieť.

Slabý a už silný smiech

prezrádza ma hneď.

Komentár vyučujúcej: Na hodine slovenského jazyka v šiestej triede sme sa učili, čo sú to synonymá a antonymá. Najprv sme si ukázali zopár príkladov, žiaci prišli na to, aký je v tom rozdiel, a spoločne sme si odvodili definíciu. Ďalšou úlohou bolo napísať krátky text, v ktorom použijú niekoľko antoným alebo synonym, a tak si vyskúšať v praxi, či naozaj zvládli učivo. Janka sa so slovami pohrala a vytvorila túto báseň o schovávačke, kde tvorivo použila antonymá.

Mgr. Alžbeta Krúpová

Základná škola s materskou školou, Badín

Návšteva z budúcnosti

Hiram Mede, V. ročník

Píše sa rok 2500. Ľudia už 250 rokov osídľujú planétu Mars a cestovanie do kozmu patrí k bezpečným spôsobom cestovania. Robotika, kybernetika a nanotechnológie sú bežnou súčasťou života. Ľudstvo sa zžilo s umelou inteligenciou. Ľudia žijú viac ako 100 rokov, niektorí sa dožívajú aj veku 150 rokov. Ľudia už nie sú tými, ako boli v minulosti. Choré a staré orgány v ľudskom tele sa nahrádzajú novými, kosti sú nahradzované kovovými časťami. Možno povedať, že ľudia sa stali sčasti robotmi. Toto je budúcnosť, ale vráťme sa do minulosti, do 21. storočia.

Všetky obavy vedcov zo začiatku 21. storočia sa v priebehu ďalšieho storočia naplnili. Na konci 21. storočia mala planéta Zem už 11 miliárd ľudí. Planétu však postihli mnohé katastrofy. Rozsiahle zemetrasenia v Ázii, obrovské požiare v Južnej Amerike, arktické zimy v Severnej Amerike, veľké suchá a hladomor v Afrike, erupcie sopiek, vymieranie obyvateľstva v Európe a pandémie po celom svete spôsobili, že viac ako polovica ľudstva vymrela. Ľudstvu po celom svete sa nevyhla ani svetová vojna. Ľudia už planétu Zem nepovažovali za bezpečnú a začali osídľovať miesta, kde im nehrozila smrť. Spočiatku hľadali bezpečné miesta na planéte Zem. Vedci zo všetkých krajín po celom svete dali hlavy dokopy a rozhodli sa urýchliť osídľovanie vesmíru na planéte Mars. Ľudia boli zamestnaní vo výrobe kozmických lodí v podobe Noemových arch a iných dopravných prostriedkov, aby mohli zdroje, ktoré ešte zostali na Zemi, premiestňovať na Mars a do vesmíru.

Azda najväčšia katastrofa, ktorá postihla naše malé krásne Slovensko, bola jadrová havária jedného z reaktorov v Jaslovských Bohuniciach v roku 2022. Rádioaktívny mrak sa presunul z miesta havárie a po dráhe 70 km smerom na juhozápad, navštívil hlavné mesto Bratislavu, kde sa usídlil. Nastala veľká tma, ale to však nebolo to najhoršie. Z mraku začali padať dažďové kvapky. A vtedy vypuklo peklo. Radiácia sa dostala do vody, ktorú pili ľudia a do pôdy, na ktorej sa pásli zvieratá, rástli stromy, kríky, kvety. Mnoho ľudí zomrelo pri zachraňovaní mesta, mnohým sa podarilo utiecť do iných miesta štátov. Katastrofa poznačila Bratislavu a jej obyvateľov na niekoľko storočí. Do mesta s bohatou históriou sa ľudia dlho nemohli vrátiť. Jediným šťastím v nešťastí bolo to, že mrak sa už z Bratislavy nepresunul na iné miesto.

Až v roku 2450 ľudstvo vymyslelo spôsob, pomocou ktorého by ľudia mohli cestovať časom. Bolo ním stvorenie červej diery. Červia diera bola fyzikálnym objektom, ktorý umožňoval v časopriestore vytvoriť skratku. Tento názov červia diery vznikol na základe analógie červa, ktorý sa z jedného bodu jablka prehrýza na iný bod, nepohybuje sa teda dvojrozmerné po povrchu, ale používa skratku dierou. Štyria vedci, blúdiaci po obežnej dráhe Zem v kozmickej lodi, boli poverení expedíciou do vnútra planéty

Zem, aby sa vrátili do roku 2022 a zmenili osud a dejiny Bratislavy. Cieľom expedície bolo zabrániť hroziacej katastrofe v meste, odkiaľ pochádzali predkovia vedcov. Na náročnú úlohu sa nemali čas vopred pripraviť. Vo svojej kozmickej lodi na riadiacom paneli zmenili rok 2500 na rok 2022 a do navigácie uviedli ako bod pristátia mesto Bratislava. Na paneli sa im znázornila červia diera, kde na jednom konci bol napísaný rok 2500 a na druhom 2022. Bleskurýchlo sa dostali do roku 2022 a vystúpili z kozmickej lode na mieste zvanom Bratislava.

Aj napriek tejto veľkej svetovej katastrofe v meste Bratislava zostal život. Príroda sa dokázala prispôbiť podmienkam a stala sa počas posledných rokov dominanciou v meste, kde zostali už len betónové budovy, rozpadnuté cesty a opustené vraky áut. Po meste sa prechádzali mačky, psy a divoké kone. Len hrstka obyvateľstva zostala žiť v rádioaktívnom meste. Bolo ich asi len 100. Bratislava pripomínala riedko zarastený les. Stromy dosahovali veľkú výšku, cesty boli obrastené vysokou trávou a plody rastúce na stromoch a v pôde mali nadrozmerné veľkosti. Bratislava pripomínala mesto duchov. Z budov sa ozývali zvláštne zvuky.

Jadrovej havárii sa dalo predísť, keby naše krásne zelené Slovensko na výrobu elektrickej energie nepoužívalo jadrové elektrárne, ale hľadalo, iné alternatívne zdroje energie. Slovensko je bohatou krajinou na prírodné zdroje. Má veľké rieky, veľa pôdy a zelene. Aj vietor je priaznivý. Vedci sa zhodli na tom, že všetku túto krásu bolo možné využívať na výrobu elektriny v podobe vodných elektrární, veterných turbín, solárnych panelov. Bez toho, aby príroda trpela.

A opäť sme v roku 2500. Deti po celom svete na planéte Zem, Mars a v nadrozmerných telesách, pohybujúcich sa po galaxii, si v škole prezerajú encyklopédie najväčších svetových katastrof, ale už v nej nenájdu veľkú jadrovú haváriu, ktorá hrozila Slovensku a ktorá zasiahla jej hlavné mesto.

A čomu sa učia deti v roku 2500? Cestujú na planétu Zem a liečia ju. Vysádzajú stromy, kríky, rastliny, pretože bojovať proti prírode sa dá len prírodou. Zem ľudia zničili sami a len oni ju môžu zachrániť a obnoviť, zmenou myslenia a konania. A všetky výdobytky vedy a techniky namieriť nie na ničenie planéty Zem a ľudstva, ale na jej ochranu, aby na nej mohli žiť ďalšie a ďalšie generácie. Vývoj sa nezastaví, ale treba mať stále na mysli, že matka príroda má rada svoje deti, vie ich nakrmiť a obdarovať ich, ale keď neposlúchajú, vie ich aj potrestať.

Komentár vyučujúcej: Naši žiaci sa pravidelne zúčastňujú súťaže Bratislava, moje mesto, ktorá každý rok ponúka rôzne zaujímavé témy. V minulom školskom roku to bola aj téma Návšteva z budúcnosti, teda tvorba sci-fi poviedky. Takto tému uchopil náš talentovaný piatak. Všimnite si v práci silné ekologické posolstvo, ale aj logickú a pevnú kompozíciu poviedky. Je síce dobré, že deti si začínajú uvedomovať, čo sa deje so životným prostredím. Je však zlé, že sa tým musia zaoberať už deti, keďže to samy zažívajú.

Jana Tomašovičová

Základná škola s materskou školou, Riazanská 75, Bratislava

Papierové variácie

Výber z výtvarných prác žiakov







Komentár vyučujúcej: Papier bol vynájdený tak dávno, že my obyčajní smrteľníci ani nevnímame, odkiaľ sa berie. Ale my smrteľníci, „chemici“ zo ZŠ Badín, si skúsime overiť, či to, čo sa učíme, je pravda. Tak sme teda zbierali stebľá tráv, popadané lístie, ale aj popísané staré listy papiera, noviny alebo bielulinké ústrižky z kancelárskeho papiera či zvyšky z výkresov. Keď sme využili všetky predošlé vedomosti – dielo sa podarilo a stvorili sme ručný papierový list. Krása a neopakovateľná stopa po výrobe ručného papiera sama ponúka tvorcov pokračovať ďalej. Prvé krôčiky boli hlavne užitočné obaly, škatuľky a pohľadnice. A potom nás krásna biela hmota lákala ďalej. Preto sme z prírodných segmentov (častíc) skúšali urobiť lupienky, lístky, prúžky, ktoré sme začali spájať do celkov a zrazu z nich bola nová ozdoba – šperk. Takže sme si overili, že vedomosti z učebníc dobre ovládame a od chémie nás previedli naše poznatky k pocitom a estetickým zážitkom, ktoré sme dosiahli pri zhotovení šperkov. Na hodinách výtvarnej či už v ZŠ, alebo ZUŠ si budujeme poznatky a názory na krásu, ktorá môže vedľa nás existovať len tak v prírode alebo sa ju učíme hľadať a tvoriť vo vlastných predstavách. Je veľmi fajn, keď si tieto predstavy dokážeme i zhmotniť do konkrétnej reality, v podobe tvorby šperku. Od týchto čias už budem vždy nahliadať inak na hárok papiera, ale aj spadnutý lístok či zvädnutý kvietok, lebo ešte nevieme, čo nové sa v budúcnosti naučíme a kam môže táto cesta viesť.

Ing Lucia Dovalová

Základná škola a Súkromná základná umelecká škola, Badín

Čím zložitejšie myšlienky chce človek vyjadriť, tým jednoduchší, jasnejší a prirodzenejší musí byť jeho štýl.

Henri Beyle Stendhal

Na to, aby zlo zvíťazilo, stačí málo: aby dobrí ľudia nerobili nič.

Edmund Burke

Fantázia, to nie je predstavovať si, čím by veci mohli byť, ale urobiť to z nich.

Karel Čapek

Niet smutnejšieho zjavu než mladý pesimista, iba ak starý optimista.

Mark Twain

Počúval iba preto, aby mohol zakričať, že sa mýlim.

Martin Kukučín

Ak máte zaujímavé aforizmy, myšlienky z kníh alebo vlastné mottá, neváhajte nám ich poslať, radi ich budeme publikovať.